

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
MENŲ FAKULTETAS
MUZIKOS TEORIJOS IR PEDAGOGIKOS KATEDRA

JŪRATĖ DAUGĖLIENĖ

Muzikos pedagogikos
magistrantūros studentė

**MUZIKINIO UGDYMO TURINIO VYKDYMO
YPATUMAI BENDROJO LAVINIMO
MOKYKLŲ V – VI KLASĖSE**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė
doc. dr. Diana Strakšienė

Šiauliai,
2006

TURINYS

ĮVADAS	6
1. MUZIKINIO UGDYMO SĄVOKOS TRAKTUOTĖ BENDRAMOKSLINĖJE LITERATŪROJE	11
1.1. Istorinė muzikinio ugdymo raida Europoje.....	11
1.2. Muzikinio ugdymo raida Lietuvoje.....	14
1.3. Žymiausios muzikinio ugdymo koncepcijos.....	16
1.4. Psichologiniai muzikinio ugdymo pagrindai.....	21
2. MUZIKINIO UGDYMO BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE TURINYS	27
2.1. Muzikinio ugdymo programų apžvalga.....	27
2.2. Muzikinio ugdymo tikslai, uždaviniai, principai.....	30
2.3. Muzikinio ugdymo turinio sandara.....	34
3. EMPIRINIO TYRIMO METODIKA IR REZULTATAI	37
3.1. Tyrimo organizavimas: planas, metodika, empirinė tyrimo bazė.....	37
3.2. Mokinių testų rezultatai.....	38
3.3. Mokytojų anketinio tyrimo imtis, tyrimo bazė	51
3.4. Mokytojų anketinės apklausos rezultatai.....	52
4. MUZIKINIO UGDYMO TURINIO VYKDYMO OPTIMIZAVIMO EKSPERIMENTAS	58
4.1. Eksperimento planas, tyrimo imties charakteristika.....	58
4.2. Individualios eksperimentinės programos parengimo principai ir eksperimento metodika.....	59
4.3. Eksperimento rezultatai.....	60
IŠVADOS IR APIBENDRINIMAI	64
REKOMENDACIJOS IR TYRIMO PERSPEKTYVOS	65
LITERATŪRA	67
PRIEDAI	70

SANTRAUKA

Muzikinis ugdymas yra tyrinėtas įvairiais rakursais, nušviečiant jo dabartinę situaciją, atskleidžiant daugelį problemų aspektų bei optimizavimo galimybių. Tačiau darbų, analizuojančių muzikinio ugdymo turinio vykdymo ypatumas, lig šiol nepakanka. Neteko aptikti nuomonių ir apibendrinimų apie tai, kaip patys moksleiviai suvokia, priima muzikos teorinę ir mokomąją medžiagą, koku lygiu įsimenamas muzikinio ugdymo turinys, kokių kliūčių sutinkama, perimant muzikos mokymo programą. Nebuvo rasta tyrinėjimų apie tai, kokia yra šiandienos muzikinio ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje reali padėtis, kaip dirba muzikos pedagogai ir kokiomis programomis vadovaujasi savo darbe, kiek ir kokios medžiagos pateikia savo ugdytiniais, kad būtų pakankamai suformuotos mokymo programose nurodytos žinios ir įgūdžiai. Vis dėlto pasigendama darbų, kuriuose būtų atskleistas panoraminis vaizdas, atspindintis visų muzikinių veiksnių įgyvendinimo lygį. Ir tai yra aktuali **pedagoginė problema**.

Tyrimo objektas. Muzikinio ugdymo turinys ir jo vykdymas bendrojo lavinimo mokyklų V – VI klasėse.

Tyrimo hipotetinė prielaida. Tikėtina, jog mokytojai, nesivadovaudami bendrojo lavinimo mokyklos programomis, laisvai rinkdamiesi mokomąją medžiagą, nepakankamai dėmesio skiria visaverčiam muzikiniam ugdymui bei jo turinio vykdymui.

Tyrimo tikslas – ištirti, kaip vykdomas muzikinio ugdymo turinys bendrojo lavinimo mokyklų V - VI klasėse.

Tyrimo uždaviniai: 1) išstudijuoti teoriškai mokslinę literatūrą apie muzikinį ugdymą; 2) parengti muzikinio ugdymo turinio vykdymo tyrimo instrumentą; 3) nustatyti moksleivių muzikinių žinių ir gebėjimų lygį dainavimo, solfedžio, muzikos klausymosi, ritmikos ir muzikavimo veiksniuose; 4) parengti muzikos pedagogų nuostatų klausimyną muzikinio ugdymo turinio klausimais ir atlikti diagnostinį tyrimą; 5) atlikti ugdomąją eksperimentinę programą ir patikrinti iškeltą eksperimento hipotezę; 6) pateikti tyrimo išvadas ir rekomendacijas.

Tyrimo metodai:

- Teorinė pedagoginės, psichologinės, filosofinės, metodinės literatūros analizė ir švietimo sistemos dokumentų apžvalga;
- Empiriniai muzikinių žinių ir gebėjimų nustatymo testai moksleiviams, padedantys išsiaiškinti, kaip vykdomas muzikinio ugdymo turinys, įsimenama turinio medžiaga;
- Anketinė moksleivių apklausa, panaudojant atviro ir uždaro tipo klausimus;
- Muzikos pedagogų apklausa, panaudojant atviro ir uždaro tipo klausimus;

- Kokybinio tyrimo elementai (pusiau uždaro tipo klausimyne) atskleidžiantys muzikinio ugdymo turinio įvykdymo galimybes.
- Kiekybinė duomenų analizė, naudojant aprašomąją statistiką, pagal SPSS (*Statistical Package for Social Sciences*) kompiuterinės programinės įrangos aprašomosios statistikos paketą.

Tyrimo empirinė - eksperimentinė bazė

Tyrimas vyko Raseinių rajono bendrojo lavinimo mokyklų V – VI klasėse 2004 metų rudenį.

Išvados

Empirinio tyrimo duomenimis Raseinių rajono bendrojo lavinimo mokyklų penktųjų ir šeštųjų klasių moksleiviai yra nepilnai išsiminę muzikinio ugdymo turinio medžiagą, o muzikinės žinios, gebėjimai, įgūdžiai nėra pakankamo lygio. Testų rezultatai parodė, kad geriausiai mokiniai prisimena solfedžiavimui skirtus rankų ženklus bei muzikos terminus. Natas pažįsta 40 % penktųjų ir 46 % šeštųjų klasių mokinių. 56 % penktokų ir 52% šeštokų yra pakankamai gerai įsisavinę ritmo bei atskirų ritminių vienetų reikšmes muzikoje. Beveik du trečdaliai penktųjų (68%) ir 65% šeštųjų klasių mokinių orientuojasi klaviatūroje. Penktoji dalis (21%) V klasės ir ketvirtadalis (25%) VI klasės mokinių geba pagroti dūdelėmis. Rajono bendrojo lavinimo mokyklų V ir VI klasėse dainavimui skiriama daugiausia dėmesio; 58% penktųjų klasių mokinių per dešimt muzikos pamokų išmoko 1-3 dainas, 23% mokinių - 4-6 dainas, 14% - neišmoko dainų. 61% VI klasių moksleivių per tą patį laikotarpį išmoko 1-3 dainas, 15% - 4-6 dainas, 24% - neišmoko nė vienos dainos. Tyrimas atskleidė moksleivių žinių spragas muzikos klausymosi srityje; praėjus dešimčiai muzikos pamokų, 41% penktųjų ir 66% šeštųjų klasių respondentų negalėjo prisiminti nė vieno pamokoje klausyto kūrinio pavadinimo.

Pastebėta, jog ugdytinių interesai ir realiai vykstanti veikla pamokoje dažnai nesutampa.

Eksperimento rezultatai patvirtino eksperimento pradžioje keltą hipotezę: nuosekliai laikantis kompleksiško principo bei stiprinant muzikavimo grandį pamokoje, mokinių muzikinių žinių, gebėjimų, įgūdžių lygis ženkliai išaugo. Įgyta muzikinė patirtis buvo kūrybiškai panaudota mokinių muzikavimo poreikiui patenkinti.

Apibendrinant galima teigti, jog rajono mokinių žinios ir įgūdžiai muzikos rašto, solfedžio, ritmavimo srityje - reikalingi tobulinimo, o muzikinio ugdymo turinys įvykdomas nepilnai. Tai priklauso ne tik nuo mokinių muzikinių gebėjimų, bet ir nuo muzikos pedagogų profesinės kompetencijos ir atsakomybės, jų praktinio darbo kriterijų, mokymo organizavimo kokybės.

SUMMARY: Fulfilment of the musical curriculum realization for 5th – 6th formers of general schools and its peculiarities. Master's work by **Jurate Daugeliene**.

Music education in Lithuanian general schools has been studied in all different aspects. Still, the works that reveal all panoramic musical skills are missed. For this purpose, the research on the curriculum in 5 - 6 forms was carried out. **Subject of investigation:** fulfilment of the curriculum and its realization for 5th – 6th formers of general schools. **Hypothesis:** It is thought that the level of students' knowledge and skills is not high enough and music material is memorized insufficiently. **Aim of investigation:** to study the possibilities of the fulfilment of the curriculum for 5th - 6th formers. **Tasks of investigation:** to study scientific, pedagogical, psychological, and methodical literature about musical education; to prepare the instrument of the fulfilment of the curriculum; to ascertain the level of students' abilities in a lesson; to carry out an experiment; to present conclusions and recommendations. **Methods of investigation:** theoretical analysis of pedagogical, psychological, methodical and philosophical literature; the tests for empirical evaluation of knowledge and abilities of students; questionnaire of pupils and music teachers; the experiment; the data processed using qualitative analysis, SPSS PC program. **Empirical research base:** 500 five formers and 564 sixth formers of Raseiniai general schools. The research was done in the autumn of 2004. **Key words:** musical development, the development of content of music, knowledge and skills of music, stage of a music lesson. **Conclusions:** the research was carried out in 5th - 6th forms of Raseiniai district secondary schools. The research showed that students haven't memorized the teaching material and the level of students' knowledge and skills is not high enough. The empirical research led to these conclusions: the 6th formers of Raseiniai district secondary schools memorized the material insufficiently; students can solmizate according hand signs quite well and can read those musical symbols; the weakest skill of abilities is understanding of notes (40% of the 5th formers and 46% of 6th formers can read the notes); 56% of the 5th formers and 52 % of 6th formers know the differences between rythms quite well; 21% of the 5th formers and 25% of the 6th form students can play the little pipe. The biggest part of the lesson is donated to singing: during 10 lessons 58% (V), 61% (VI) of students learnt 1- 3 songs, 23% (V),15 % (VI) of them learnt 4- 6 songs. The research revealed some gaps in students' listening abilities - after 10 lessons 41% (V), 66% (VI) of students were not able to remember the tittles of musical compositions. The rezults of research gives the music teachers of Raseiniai secondary schools the ability to evaluate the educational level of their students and according to that modeline the process of musical education in an effective way, using adequate forms. The experiment proved the its hypothesis: if all stages of a music lesson are used equivalently and making playing the instruments more importan, the level of students' musical knowledge will be higher.

ĮVADAS

Temos aktualumas. XXI amžius visuomenės ir kultūros tendencijos yra orientuotos į individo muzikinio išprusimo, komunikabilumo ir sąmoningo bei kritiško požiūrio į dabarties muzikinės kultūros reiškinius siekiamybę (Bendrosios programos, 2003, p. 313). Lietuvoje ir kitose šalyse įsitvirtinanti meninio ugdymo samprata reikalauja visapusiškos ugdytinių erudicijos. Iš vienos pusės svarbu, kad moksleiviai realizuotų save kūrybinėje meninėje raiškoje, norėtų plėtoti dvasines, kūrybines, fizines galias, siektų kokybės ir pripažinimo, brangintų savo kultūrinį, tautinį, tapatumą (Bendrosios programos, 1998, p. 509). Kita vertus, individo dvasinį tobulėjimą gali įtakoti ir masinė kultūra. Ir, deja, šis fenomenas, ne itin daug naudos teikiantis žmogaus estetinei sąmonei, atsiranda iš mūsų vaikų, kuriuos mes mokome, remdamiesi programomis ir standartais. Akivaizdu, jog bendrojo lavinimo mokyklos ugdymo turinys turėtų būti žymiai pranašesnis už masinę kultūrą, muzikinio ugdymo turinys – už masinę muzikinę kultūrą.

Muzikiniam ugdymui bendrojo lavinimo mokykloje daug dėmesio skiria žymiausi šalies muzikos pedagogai - E. Balčytis (1996, 1997, 2003, 2005), S. Jareckaitė (1996, 1999, 2004), A. Piličiauskas (1984, 1998, 1999), Z. Rinkevičius (1980, 1999, 2002, 2005), J. Kievišas (1997, 1999), V. Surgautaitė (1999), V. Krakauskaitė (1994) ir kt. Autoriai nušviečia dabartinio muzikinio ugdymo situaciją, atskleidžia daugelį muzikinio ugdymo problemų aspektų, jo optimizavimo galimybių. Muzikinės veiklos įvairovės idėjos gvildenamos jaunųjų mokslininkų – R. Jautakytės (1998), V. Žalio (2000), R. Girdzijauskienės (2001), L. Navickienės (2001), D. Strakšienės (2002), R. Urniežiaus (2004) ir kt. darbuose. Tačiau reikia pripažinti, jog muzikos dalykas bendrojo lavinimo mokykloje vis dar neužima tvirtos pozicijos ir Lietuvos švietimo sistemoje nėra pakankamai įvertintas. Bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose nužymėtomis nuorodomis pilnai įgyvendinti bendruosius ugdymo bei muzikinio ugdymo tikslus ir uždavinius per pamokų standartinį minimumą yra iš tiesų sudėtinga. Muzikinį ugdymą apsunkina vis dar egzistuojančios naujų muzikos vadovėlių, kokybiškos muzikos klausymosi aparatūros, gerai įrengtų muzikos kabinetų, mokyklinių muzikos instrumentų stokos problemos. Esant muzikos instrumentų trūkumui, ypač nukenčia muzikavimo veikseną pamokoje.

Muzikavimu remiamasi Anglijos, Olandijos, Japonijos muzikos mokymo programose. Didelė muzikavimo patirtis yra sukaupta Ž. Dalkrozo, J. Churven, Š. Suzukio, E. Cheve sistemose. Jungtinių Amerikos Valstijų muzikos atlikimo mokymo programose siūloma visai jaunajai kartai grupėmis muzikuoti mokykloje, ir dažniausiai pamokų metu (Matonis, 2000). Į pasaulinio garso sistemą išaugo K. Orfo vaikų muzikinio auklėjimo aktyviu muzikavimu, ritmu, judesiais paremtos idėjos (Krakauskaitė, 1985). Didelė reikšmė muzikavimui teikiama E. Balčyčio sukurtoje kompleksinėje, mūsų sąlygas ir tradicijas atitinkančioje muzikinio ugdymo sistemoje. Autorius, apibūdinamas muzikavimo reikšmę, teigia, jog grojimas „atspindi žmonių

poreikį muzikuoti, priartina vaikus prie instrumentinės muzikos“, „aprėpdamas visas atlikėjiškos veiklos grandis, pakyla lyg ir į aukštesnę bendravimo su muzika pakopą“ (Balčytis, 1986, p. 27). Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų muzikos mokytojai vadovaujasi žymiausių šalies pedagogų - E. Balčyčio (1975, 1982, 1986), A. Piličiausko (1977), V. Krakauskaitės (1994, 1997) - surkurta muzikavimo metodika. Dėmesys grojimui išilginėmis fleitomis skiriamas A. Dikčiaus, J. Vaišvilienės, D. Vyčinionės, E. Veličkos vadovėliuose „Mano muzika“ (Dikčius, 2001, 2002).

Muzikos poveikio sėkmė priklauso ir nuo pasirengimo bendrauti su šiuo menu. Didelė atsakomybė tenka muzikos mokytojui, kuris turi būti: geras savo dalyko žinovas; intelektualus, kūrybingas, profesionalus muzikas, siekiantis aukšto pamokų, mokinių muzikinių žinių ir gebėjimų lygio; užtikrinantis mokyklos meninių kolektyvų rezultatus; atsakantis už kokybišką muzikinio ugdymo turinio vykdymą; aktyvus visuomenės atsinaujinimo vyksmo dalyvis. Tyrimų duomenys rodo, jog nepakankamu lygiu muzika dėstoma pradinėse klasėse: J. Abramauskienės ir kitų tyrėjų (Abramauskienė, 2002) pastebėjimu, pradinukams muziką dėsto net 50% mokytojų, neturinčių elementaraus muzikinio išsilavinimo, muzikos teorijos žinių, profesinio bei metodinio pasirengimo, nesugebančių skaityti natų, groti muzikos instrumentais. Tai neabejotinai turi įtakos pradinio bei tolesnio muzikinio ugdymo sėkmei, jo turinio vykdymo kokybei.

Igyvendinant meninio (muzikinio) ugdymo turinį, plėtojami bendrieji meniniai ir estetiniai sugebėjimai „<...> reikšti sumanymus, mintis ir jausmus meno priemonėmis“, „<...>, gebėjimai ir įgūdžiai, reikalingi visa tai perteikti kūrybine menine raiška (Bendrosios programos, 1998, p. 514). Šalia ugdymo tikslų ir uždavinių ugdymo turinys yra vienas Išsilavinimo standartų (2003) sandaros komponentų, kurio įgyvendinimui pateikiami keli lygmenys. Ugdymo turinys atsispindi vadovėliuose ir individualiose muzikinio ugdymo programose, mokymo planuose. Viduriniųjų klasių muzikinio ugdymo turinio bendrieji reikalavimai, rekomenduojamos temos ir kūriniai nuosekliai išdėstomi E. Balčyčio parengtose Bendrojo lavinimo mokyklos programose (1995) bei vadovėliuose „MUZIKA“ 5-10 klasėms (Balčytis, 2002 - 2004). Ugdymo turinio atrankos klausimai gvildenami ir kituose šio mokslininko darbuose (Balčytis, 1997, 2005). Z. Rinkevičius tyrinėjo muzikinio mokymo turinio nustatymo loginius pagrindus (Rinkevičius, 2005). Įsisavinant ugdymo turinio prielaidas, mokslininkas sureiškino bendrosios muzikinės kultūros¹ ugdymą (Rinkevičius, 1993). Rekomendacijų ugdymo proceso, turinio bei metodų spragoms šalinti pateikė A. Piličiauskas (Piličiauskas, 1999, 1998). Etninės kultūros tapatumo puoselėjimo reikšmę muzikinio ugdymo turinyje pažymėjo V. Surgautaitė (Surgautaitė, 1999). Į muzikos ritmo pajautimo priešmokyklinio ugdymo galimybes gilinosi H. Šečkuvienė

---

¹ Vaiko **muzikinės kultūros** sampratą pateikia A. Katinienė (Katinienė, 1998, p. 130). Pasak autorės, muzikinę kultūrą sudaro muzikinė veikla, muzikinė patirtis, muzikinė estetinė sąmonė.

(Šečkuvienė, 2004). Muzikos vadovėlių turinio praktinį įgyvendinimą magistro darbo lygiu nagrinėjo J. Vengrienė (2004). Nepaisant minėtų autorių įdirbio, vis dėlto pasigendama darbų, kuriuose būtų atskleistas panoraminis visų muzikinių veiksenų įgyvendinimo lygis. Neteko aptikti nuomonių ir apibendrinimų apie tai, kaip patys moksleiviai suvokia, priima muzikos teorinę ir mokomąją medžiagą, koku lygiu įsimenamas muzikinio ugdymo turinys, kokių kliūčių sutinkama, perimant muzikos mokymo programą. Nepakanka tyrinėjimų, atskleidžiančių pradinės klases baigusiu mokinių muzikinės patirties lygį, apibrėžiančių šiandienos muzikinio ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje realią padėtį, muzikos pedagogų darbą (kokiomis programomis vadovaujama darbe, kiek ir kokios medžiagos pateikiama ugdytiniams, kad būtų pakankamai suformuotos mokymo programose nurodytos žinios ir įgūdžiai). Ir tai yra aktuali **pedagoginė problema**.

Tyrimo objektas. Muzikinio ugdymo turinys ir jo vykdymas bendrojo lavinimo mokyklų V - VI klasėse.

Tyrimo hipotetinė prielaida. Tikėtina, jog mokytojai, nesivadovaudami bendrojo lavinimo mokyklos programomis, laisvai rinkdamiesi mokomąją medžiagą, nepakankamai dėmesio skiria visaverčiam muzikiniam ugdymui bei muzikinio ugdymo turinio vykdymui.

Tyrimo tikslas. Ištirti bendrojo lavinimo mokyklų 5 – 6 klasių moksleivių muzikinio ugdymo turinio įvykdymo galimybes.

Tyrimo uždaviniai: 1) teoriškai išstudijuoti mokslinę literatūrą apie muzikinį ugdymą; 2) parengti muzikinio ugdymo turinio vykdymo tyrimo instrumentą; 3) nustatyti moksleivių muzikinių žinių ir gebėjimų lygį dainavimo, solfedžio, muzikos klausymosi, ritmikos ir muzikavimo veiksenaose; 4) parengti muzikos pedagogų nuomonių klausimyną muzikinio ugdymo turinio klausimais ir atlikti diagnostinį tyrimą; 5) atlikti ugdomąją eksperimentinę programą su sustiprintu muzikavimu ir patikrinti iškeltą hipotezę; 6) pateikti tyrimo išvadas ir rekomendacijas.

Tyrimo metodai:

- Teorinė pedagoginės, psichologinės, filosofinės, metodinės literatūros analizė ir švietimo sistemos dokumentų apžvalga;
- Empiriniai muzikinių žinių ir gebėjimų nustatymo testai moksleiviams, padedantys išsiaiškinti, kaip vykdomas muzikinio ugdymo turinys, įsimenama turinio medžiaga;
- Anketinė moksleivių apklausa, panaudojant atviro ir uždaro tipo klausimus;
- Muzikos pedagogų apklausa, panaudojant atviro ir uždaro tipo klausimus;

- Kokybinio tyrimo elementai (pusiau uždaro tipo klausimyne), atskleidžiantys muzikinio ugdymo turinio įvykdymo galimybes.
- Kiekybinė duomenų analizė, naudojant aprašomąją statistiką, pagal SPSS (*Statistical Package for Social Sciences*) kompiuterinės programinės įrangos aprašomosios statistikos paketą.

Tyrimo empirinė - eksperimentinė bazė

Tyrimas vyko Raseinių² rajono bendrojo lavinimo mokyklų V – VI³ klasėse 2004 metų rudenį.

Tyrimo etapai

Pirmajame etape (2004 m. rugsėjo - gruodžio mėn.) buvo analizuojama mokslinė literatūra apie muzikinį ugdymą, parengti V – VI klasių mokinių muzikinių žinių, gebėjimų ir įgūdžių patikrinimo testai, atliktas tyrimas (2004 m. spalio - lapkričio mėn.).

Antrajame etape (2005 m. sausio – gegužės mėn.) buvo toliau studijuojama literatūra, analizuojami tyrimo duomenys, atlikta muzikos pedagogų anketinė apklausa, parengtas ir perskaitytas pranešimas (KU) muzikinio turinio vykdymo klausimais.

Trečiajame etape (2005 m. rugsėjo - gruodžio mėn.) buvo analizuojami mokytojų anketinės apklausos rezultatai, studijuojama literatūra, pravestas seminaras – paskaita rajono, kuriame buvo atliktas tyrimas, muzikos pedagogams (MŠC (mokytojų švietimo centre)).

Ketvirtajame etape (2006 m. sausio – gegužės mėn.) atliktas antrasis diagnostinis pjūvis, išanalizuoti eksperimento rezultatai, koreguota teorinė darbo dalis, suformuluotos išvados, parengtos rekomendacijos. Buvo perskaitytas pranešimas tarptautinėje mokslinėje konferencijoje (ŠU) „Dvasingumo sklaida meninio ugdymo realybėje“.

Praktinė darbo reikšmė

Vykdomu tyrimu atskleisti Raseinių rajono bendrojo lavinimo mokyklų V – VI klasių mokinių muzikinio ugdymo turinio vykdymo ypatumai, nustatytas ugdytinių muzikinių žinių, gebėjimų, įgūdžių lygis. Tyrimo rezultatai - išanalizuoti, pagrįsti išvadomis. Pedagogai buvo supažindinti su mokinių muzikinių žinių, įgūdžių rezultatais, eksperimentu. Tai jiems atvėrė galimybę įvertinti ir atitinkamai koreguoti savo darbą ugdymo turinio realizavimo plotmėje.

Tyrimo rezultatų naujumas ir teorinis reikšmingumas

Pirmą kartą rajono mastu (1064 respondentai) ištirtos V – VI klasių moksleivių muzikinio ugdymo turinio bendrojo lavinimo mokykloje vykdymo galybės: nustatyta muzikinio ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje reali padėtis, įvertintas muzikos pedagogų darbas, atskleista, kiek ir kokios medžiagos pateikiama ugdytiniams, formuojant mokymo programose numatytas žinias ir įgūdžius. Pastebėtos mokinių požiūrio nesutapimo tendencijos

² Raseinių rajonas – magistro darbo autorės darbo vieta ir tyrimo bazė.

³ V - VI klasės pasirinktos neatsitiktinai: buvo siekta atskleisti iš visų rajono pradinė mokyklų susirinkusių penktokų muzikinių žinių bei įgūdžių lygį. Šeštoje klasėje buvo atliekama pedagoginė praktika bei ugdomasis eksperimentas.

tarp jų pageidaujamos ir faktiškai pamokoje vykstančios veiklos – neišnaudotos galimybės – ugdymo procesą sieti su mokinių interesais.

Publikacijos magistro darbo tema

Daugėlienė J., Strakšienė D. (2006). *Kai kurie muzikinio ugdymo programos vykdymo aspektai Raseinių rajono bendrojo lavinimo mokyklų VI klasėse*. Jaunųjų mokslininkų darbai. Nr. 1 (8). ŠU, (įteikta spausdinimui 2006-02-09).

Pranešimai konferencijose magistro darbo tema

1. Studentų mokslinė konferencija „Muzika ir muzikinis ugdymas: tradicijos ir perspektyvos“. Pranešimo tema: *„Kai kurie muzikinio ugdymo turinio vykdymo aspektai Raseinių rajono bendrojo lavinimo mokyklų šeštose klasėse“*. KU, 2005 m. gegužės 6 d.
2. Raseinių rajono mokytojų švietimo centras (MŠC). Paskaitos - seminaro tema: *„Muzikinio ugdymo turinio vykdymo tyrimai Raseinių rajono bendrojo lavinimo mokyklų 5 – 6 klasėse“*. Raseiniai, 2005 m. rugsėjo 20 d.
3. Tarptautinė mokslinė konferencija „Dvasingumo sklaida meninio ugdymo realybėje“. Pranešimo tema: *„5 - 6 klasių muzikinio ugdymo turinio vykdymo tyrimai: dvasingumo kontekstas“*. ŠU, 2006 balandžio 20 d.

Darbo struktūra

Darbą sudaro įvadas; keturi skyriai; išvados ir rekomendacijos; literatūros sąrašas, priedai. Darbo apimtis - 69 puslapiai (be priedų): jame yra 25 lentelės, 93 paveikslai. Bibliografinį aprašą sudaro 95 šaltiniai.

Pirmajame skyriuje analizuojama muzikinio ugdymo sąvokos traktuotė bendramokslinėje literatūroje; nušviečiama istorinė muzikinio ugdymo raida Europoje ir Lietuvoje; pristatomos žymiausios pasaulio ir Lietuvos muzikinio ugdymo koncepcijos; gilinamasi į psichologinius muzikinio ugdymo pagrindus.

Antrajame skyriuje analizuojamas dabartinio muzikinio ugdymo bendrojo lavinimo mokyklose turinys: apžvelgiamos muzikinio ugdymo programos, nagrinėjami svarbiausi muzikinio ugdymo tikslai, uždaviniai, principai bei muzikinio ugdymo turinio sandara.

Trečiajame skyriuje pateikiama empirinio tyrimo metodika, eiga ir rezultatai.

Ketvirtasis skyrius – pedagoginio eksperimento eiga ir rezultatai.

Išvadose formuluojami darbo teorinės dalies apibendrinimai, pristatomi ir palyginami empirinio bei eksperimentinio tyrimų rezultatai, numatomos tolesnės tyrimo perspektyvos.

Prieduose pateikiami mokinių testų, mokytojų anketų pavyzdžiai, paveikslai, diagramos, individuali muzikinio ugdymo programa, lektoriaus pažymėjimai, atviros muzikos pamokos planas ir protokolai, vokalinių kolektyvų koncertų programos, baigiamojo koncerto scenarijus ir programa, konkurso diplomai, spaudos recenzijos.

1. Muzikinio ugdymo sąvokos traktuotė bendramokslinėje literatūroje

1.1. Istorinė muzikinio ugdymo raida Europoje

Ugdymo teorijoje ir praktikoje muzikinis ugdymas visais laikais užėmė reikšmingą poziciją ir šiandien pasaulyje suprantamas kaip vienas veiksmingesnių dvasinių, emocinių, intelektualinių, kūrybinių galių vystymo pagrindas. Muzikos svarba jaunosios kartos ugdymui pripažįstama Europos bei Lietuvos ugdymo koncepcijose.

Muzikinis ugdymas Europoje atskirais istoriniais tarpsniais integravosi į istorijos, kultūros, filosofijos, religijos raidos procesus ir užėmė reikšmingą vietą žmogaus ugdymo teorijoje, praktikoje, visuomenės gyvenime. Jame pasireiškė patirties perdavimo, pasaulėžiūros, minties modeliai. Europos muzikinio ugdymo turinys, idėjos, tikslai, idealai, metodika kito, priklausomai nuo vyraujančios religijos, filosofinių pažiūrų, estetinio idealo. Muzikos galia žmogaus moralei ir elgesiui buvo suprasta jau seniausioje hebrajų kultūroje. Muzika sudarė šios tautos gyvenimo dalį, ji skambėjo per šventes, apeigas, kasdieniniame gyvenime. Hebrajų pedagoginių, estetinių pažiūrų šaltiniu buvo Biblija, o pagrindiniu ugdymo tikslu – Dievas kaip gėrio, išminties, grožio šaltinis. Šioje kultūroje susiformavo visuotinio dalyvavimo muzikoje ir visuotinio muzikinio ugdymo modelis. Tai nutiesė kelią visai Vakarų demokratinei ugdymo sistemai, padėjo pagrindą muzikinio ugdymo raidos plėtrai (Jareckaitė, 2002).

Antikos muzikinis ugdymas siejamas su paidėja (gr. *paidea* – auklėjimas, mokymas; *pais* – vaikas). Šiuo laikotarpiu muzikinio ugdymo tikslas suprantamas kaip žmogaus kūno ir sielos harmonija, gražaus ir dorovingo žmogaus ugdymas. *Senovės Graikai* tikėjo, kad muzika gali daryti įtaką moralei. Aristotelio teorija teigė, kad muzika imituoja tokias būsenas kaip švelnumas, drąsa, santūrumas bei žadina tokius pat klausytojų jausmus, gali sąlygoti psichinius sielos virpesius, vedančius į sielos apsisvalymą. Pitagoras manė, kad muzika yra susijusi su skaičiais. Pitagoriečiai vertino meno auklėjamąjį poveikį žmogui, tačiau meno įtakos asmenybei problema dar nebuvo keliamą. Muzikos estetinį poveikį, jos įtaką jaunosios kartos dorovės formavimuisi pripažino Platonas. Graikų išstobulintoje formalioje išsilavinimo schemoje, kurios kursą sudarė septyni laisvieji menai, muzika buvo priskiriama matematiniams dalykams. Graikijos klasikiniu laikotarpiu muzikinio ugdymo tikslas - gražus ir doras, visapusiškai išugdytas žmogus. Pažymėtina, jog svarbią Graikijos mokyklos mokymo programos dalį sudarė dainavimas bei grojimas instrumentais (Matonis, 1991).

Senovės Romos asmenybės vertinimo kriterijumi imama laikyti praktinė nauda. Ugdant praktiškai naudingą asmenybę, muzika buvo siejama su oratoriniu menu, žodžiu, ritmu.

Muzikinio ugdymo idėjos buvo atskleistos M. F. Kvintiliano darbuose „Apie muziką“, „Oratoriaus ugdymas“.

Hebrajų ir helenistinės epochos (patristikos laikotarpio (0 – 450 m.) pedagogines ir estetines idėjas tęsė krikščionybė. Šventumas, dorumas, tobulybės siekis, tarnavimas Dievui – tai krikščionybės auklėjimo tikslai. Aukščiausia iš menų buvo laikoma muzika. Klemenso Aleksandriečio, Jeronimo, Augustino (IV – V a.) suvokimu, muzika buvo ne kas kita, kaip dieviškas žodis. Bažnyčia buvo pagrindinė dvasingos muzikos skleidėja ir skatintoja.

Viduramžiais (450 – 1450 m.) svarbiais muzikinio ugdymo veiksniais buvo laikomos proporcijos ir harmonija. Muziką tyrinėjo kaip matematikos dalyką. Per visus viduramžius išliko septynių laisvųjų menų išsilavinimo schema. Matematinės disciplinos - aritmetika, geometrija, muzika, astronomija – tapo filosofijos įvadu. Tolesniam muzikos estetikos ir muzikinio ugdymo vystymui įtakos turėjo Boetijaus traktatas „Muzikos mokymas“. Jame išskiriama trejopa muzika – pasaulinė, žmogiška, instrumentinė. Viduramžiais muzika suprantama kaip būdas vesti žmogų į Dievą. Atsiradus kolegijoms ir universitetams (pirmasis įkurtas Bolonijoje 1058 m.), buvo plėtojama muzikos teorija ir filosofija. Buvo manoma, kad mąstymas apie muziką, matematinis jos aiškinimas padeda pažinti paslaptinę Dievo sukurtą pasaulio harmoniją savyje ir visatoje (Muzikos enciklopedija, 2003).

Yrant feodaliai santvarkai, Europoje vyko permainos. Prasidėjo bažnytinės ir pasaulietinės kultūros priešprieša. Svarbūs pakitimai kultūros, meno bei visuomeninės minties raidoje įvyko *Atgimimo laikotarpiu* (Renesansas 1450 – 1700 m.). Pagrindinė vertybė - žmogus, jo gerovė, lygybė, teisingumas, žmogiškumas. Renesanso idėjos paveikė ir muzikinę kultūrą, muzikos išraišką, jos suvokimą. Šioje epochoje muzika dar turėjo religinę paskirtį, tačiau suklestėjo ir pasaulietiniai žanrai, ėmė vystytis mėgėjiškas muzikavimas. Permainos įvyko ir ugdymo srityje; paplito individualus humanizuotas mokymas, lavinantis dvasios ir kūno jėgas, harmoningą žmogų. Įsigalėjo išsilavinusio, išauklėto žmogaus idealas. Buvo humanizuojamas ir muzikos mokymo procesas. Jame bandyta išžvelgti muzikos galią, perteikiant visuotinę žmogaus ir pasaulio harmoniją. Remiantis M. Liuterio mokymu, muzika turėjo atlikti asmenybės dvasinio auklėjimo vaidmenį. Liuteris skatino rūpintis visuotiniu muzikiniu ugdymu mokyklose, kur vaikai buvo supažindinami su giedojimu, polifonine muzika, muzikos teorijos žiniomis. J. A. Komenskis (Komenskis, 1989) sukūrė pirmąją to meto ugdymo koncepciją, kurioje iškėlė muzikinio ugdymo būtinumo idėją. Muzikinis ugdymas, pasak J. A. Komenskio, turi prasmę tik visoje ugdymo sistemoje, jo komplekse.

Šviečiamajame amžiuje (XVIII a.) svarbiausiu uždaviniu laikytinas ugdytinių patirties kaupimas bei jų proto galių plėtojimas. Ugdymas perimamas iš dvasininkų ir perduodamas pasaulietinėms

įstaigoms. Muzikos mokymo religinę motyvaciją keitė pasaulietinio ugdymo principai. Europos švietimo lyderis J. J. Ruso ragino keisti iki tol vyravusią muzikinio ugdymo filosofiją, atkreipdamas dėmesį į muzikos mokymo estetinę, psichologinę, socialinę vertę, siekė įtvirtinti skaitmeninę muzikos notacijos sistemą. Jo teigimu, ugdant vaiko muzikinius gebėjimus, darniai turi veikti prigimtis, muzika bei muzikinė aplinka ir ugdytojai (Jareckaitė, 2000). Susiklostė J. J. Ruso (pasekėjai: P. Galinas, N. Paris, E., M. Cheve) ir J. H. Pestalocio (pasekėjai: S. Gloveris, J. Churvenas) koncepcijos ir modeliai (Muzikos enciklopedija, 2003).

XIX a. meno filosofai meną laikė tobuliausia dvasios raiškos forma, veiksmingiausia pasaulio pažinimo priemone, o muziką – dvasingiausiu ir intelektualiausiu menu. Šalia humanitarinių, gamtos, matematikos dalykų menas buvo veiksminga asmenybės ugdymo priemonė. Šio amžiaus dvasinės raiškos kryptis *romantizmas* pasižymėjo muzikos žanrų įvairove. Europos šalyse suintensyvėjo sistemingas muzikų profesionalų rengimas, išsiskyrė trys muzikinio ugdymo kryptys: profesionalų, mėgėjų ir bendroji. Ėmė kurtis konservatorijos, muzikos katedros universitetuose, formavosi pažangios muzikinio ugdymo sistemos. Plito namų muzikavimas, muzika palaipsniui darėsi prieinamesnė visų visuomenės sluoksnių vaikams. Muzikos ugdymo institucijose pagrindinė ugdymo forma buvo dainavimas.

XX a. iškyla naujos auklėjimo koncepcijos. Asmenybės pilietiškumo ugdymas muzikos pagalba redukuojamas į grynai estetišką auklėjimą (Matonis, 1991). Muzikinio ugdymo tikslai sietini su filosofinėmis kryptimis – *racionalizmu, empirizmu* ir muzikos estetikos kryptimis – *absoluitizmu, referencializmu, ekspresionizmu, egzistencializmu, formalizmu, pragmatizmu*. Vokietijoje buvo siekiama gerinti muzikos mokymą gimnazijose, steigti muzikos mokytojų rengimo koledžus. Anglijoje per muzikos pamokas buvo lavinami estetiniai gabumai, mokomų dainų žodžiais ugdoma moralė, patriotizmas. Pirmą kartą iškelta liaudies dainos reikšmė, pažymėtas jos įtraukimo į mokymo programas būtinumas. Reguliaria veikla muzikos pamokoje tapo muzikos pažinimas, kurį sudarė muzikos kūrinių formų analizė, kompozitorių gyvenimo faktų nagrinėjimas. *XX a.* buvo siūloma tokia muzikinio ugdymo schema: dainavimo pratybos, klausos lavinimo pradmenys, muzikos vertinimas, koncertų lankymas. Muzikinio ugdymo galimybes, turinį ir formas praturtino gramofono atsiradimas (Jareckaitė, 2000).

Muzikinio ugdymo Vakarų Europoje raidą lėmė atskirų istorinių laikotarpių geopolitinės, religinės, etninės, sociokultūrinės aplinkybės, filosofinės – edukologinės idėjos, pedagoginė mintis, atskiri muzikinio ugdymo teorijos ir praktikos veikėjai. Hebrajų laikotarpiu muzikinis ugdymas buvo skiriamas Dievui šlovinti. Šiuo laikotarpiu susiformavo visuotinio dalyvavimo muzikoje ir muzikinio ugdymo modelis. Senovės Graikijos ir Romos mąstytojų požiūriu, ugdant pilietį, muzika padėjo vystyti bendrąsias suvokimo formas, kurios sąlygojo

žmogaus santykį ne tik su menu, bet ir su visu pasauliu. Viduramžiais buvo plėtojama ankstesnių epochų samprata apie muzikos bei muzikinio ugdymo paskirtį. Šiame periode muzika padėjo ugdyti žmogaus protą, jausmus, kurti harmoningą gyvenimą. Renesanso epochoje muzikinis ugdymas dar turėjo religinę paskirtį, tačiau pamažu nuo jos laisvėjo. Buvo susirūpinta visuotiniu muzikiniu ugdymu. Šviečiamojo amžiaus muzikinio ugdymo idėjas įtakojo Ž. Ruso. Jis lėmė ryškius pasikeitimus muzikinio ugdymo filosofijoje, pasaulyje paplito jo sukurta skaitmeninio natų rašymo sistema. XIX a. svarų vaidmenį atliko Pestalocio muzikos mokymo metodas. Ruso ir Pestalocio darbai suteikė muzikiam ugdymui pedagoginius ir psichologinius pagrindus. XX a. muzikinio ugdymas siejamas su filosofinėmis pedagoginėmis kryptimis - racionalizmu, empirizmu, pragmatizmu ir muzikos estetikos kryptimis - referencializmu, ekspresionizmu, formalizmu.

1.2. Lietuvos muzikinio ugdymo raida

Muzikinis ugdymas Lietuvoje, kaip ir Europos valstybėse, turi galias istorines šaknis. Muzikos pedagogika klostėsi dviem kryptimis: etnine (muzikinis ugdymas šeimoje ir kaimo bendruomenėje) ir mokykline (tikslinga). Etninis muzikinis ugdymas pagrįstas baltų kultūros tradicija (pagrindinės formos - dainavimas, instrumentinis muzikavimas). Buvo mokoma iš klausos, mėgdžiojant, patirtį perduodant iš kartos į kartą. Mokyklinė muzikos pedagogika Lietuvoje pradėjo klostytis įvedus krikščionybę (1387 m.) ir atsiradus prie bažnyčių įsteigtoms pirmosioms mokykloms (Muzikos enciklopedija, 2003). Sistemingo muzikos mokymo pradininke laikoma Vilniaus katedros mokykla (Pilies mokykla arba Giedojimo mokykla), įkurta 1397 m. Katedros mokykloje mokėsi mokiniai, kilę iš įvairių visuomenės sluoksnių, atrinkti pagal įgimus muzikinius gabumus. Ši mokykla skleidė tarp jaunimo ne tik raštingumą, bet ir menines estetines pažiūras (Jurkštas, 1991). Vilniaus Katedros mokykla įėjo į Lietuvos muzikos istoriją kaip muzikos mokyklų pradininkė. Giedoti buvo mokoma ir kitose Lietuvos mokyklose. 1409 m. įsikūrė mokykla Trakuose, 1469 m. - Varniuose, 1515 m. – Žiežmariuose. Prie bažnyčių Vilniuje įsisteigė vaikų giedojimo mokyklos ir bursos (bendrabučiai muzikos atlikėjams gyventi). 1547 m. buvo išleista pirmoji lietuviška knyga - M. Mažvydo „Katekizmas“ - su spausdintomis gaidomis, o 1566 m.(I d.) ir 1570 m.(II d.) pasirodė dvi to paties autoriaus giesmyno lietuvių kalba „Giesmės krikščioniškos“ dalys. Muzika buvo dėstoma dabartinio Vilniaus universiteto pirmtakei - Vilniaus akademijai - priklausiusiose Kražių (įkurta 1614 m.), Kauno (įkurta 1648 m.), Pašiaušės (įkurta 1654 m.) jėzuitų kolegijose. Manoma, kad muzikinis auklėjimas Vilniaus akademijoje buvo deramo lygio, ir kai kurie akademijos studentai čia gaudavo gerą teorinį pasiruošimą (Liauksminas, 1977). 1633 m. Žemaitijos parapijose veikė 73 mokyklos, kuriose buvo mokoma muzikos, giedojimo. 1804 m. Vilniaus gubernijoje jau veikė

177 tokios mokyklos. 1775 m. įsteigtoje mokytojų seminarijoje be dainavimo buvo mokoma ir vargonuoti (Balčytis, 2004). 1667 m. pasirodė Ž. Liauksmo muzikos vadovėlis „Muzikos menas ir praktika“, kuriame buvo išdėstyti muzikos rašto ir giedojimo pagrindai. Šis vadovėlis buvo labai reikšmingas Lietuvos muzikinės pedagogikos ir kultūros istorijai. Svarbiu XVII a. muzikinio gyvenimo įvykiu laikytinas Vilniaus pilies teatro įsteigimas.

XVIII a. pabaigoje - XIX a. pradžioje vakaruose garsėjo Vienos klasikai, formavosi romantizmo epocha. Kalbant apie muzikos mokslo vystymąsi Lietuvoje, didelį vaidmenį suvaidino muzikologijos katedra, įsteigta XIX a. pradžioje Vilniaus universitete (Gaudrimas, 1964). Pagyvėjo Vilniaus miesto muzikinis gyvenimas; čia įsikūrė miesto teatrai, muzikos mokyklos. Jose buvo mokoma dainuoti, vargonuoti. Dažniau imta rengti koncertus ir statyti muzikinius scenos veikalus (Zubrickas, 1994). 1806 m. J. D. Holandas išleido muzikos vadovėlį „Akademini traktatas apie tikrąjį muzikos meną“, jo iniciatyva Vilniaus universitete veikė studentų choras, 60 muzikantų orkestras. Rengiamais koncertais plačiau pagarsėjo Vilniaus universiteto profesorius J. Frankas.

XIX a. antrojoje pusėje į Lietuvos dvarus buvo kviečiami muzikai svetimšaliai, steigiami orkestrai, vargonininkų mokyklos, kuriuose veikė ir chorai. Periferijose atidaromos muzikos mokyklos: 1873 m. - Rietave, 1874 m. - Plungėje, 1883 m. – Rokiškyje. Jose vaikai buvo mokomi grojimo įvairiais instrumentais bei giedojimo. 1866 – 1918 metais veikė Veiverių mokytojų seminarija. Šiuo laikotarpiu ji išleido 1024 mokytojus. Seminarijos auklėtiniai turėjo mokėti groti smuiku, o savo ugdytinius jie dainuoti mokydavo iš klausos ir iš natų. Dalis čia dėščiųsių mokytojų buvo baigę Varšuvos, Peterburgo, kitas aukštąsias muzikos mokyklas.

1904 m. panaikinus lietuviškos spaudos draudimą, susidarė sąlygos plėtoti nacionalinės kultūros elementams. Ėmė steigti muzikos ir meno draugijos : „Daina“, „Saulė“, „Kanklės“, „Rūta“, „Šviesa“, „Aidas“, „Gabija“, „Varpas“ ir kt. (Zubrickas, 1994). 1905 – 1914 metų laikotarpis - S. Šimkaus pavadintas „chorų ir klotimų gadyne“. Tačiau vaikų ir jaunimo chorų tuo metu buvo vos keletas. Mokyklose stigo kvalifikuotų muzikos mokytojų, programų, vadovėlių, vaikiškų dainų repertuaro, muzikos instrumentų.

Paskelbus Lietuvos nepriklausomybę ir atkūrus valstybingumą, švietimo srityje imtasi pertvarkos. Dedamos pastangos bendrojo lavinimo mokyklose įvesti privalomą muzikos ir dainavimo mokymą, atidaryti daugiau muzikos mokyklų. 1919 m. J. Tallat – Kelpša parengė „Dainų giesmių“ dainavimo programą pradžios mokykloms. J. Žilevičius pateikė spausdintas muzikos istorijos, estetikos ir pedagogikos žinias muzikos mokytojams, o 1923 m. paskelbė pirmąją muzikos mokymo programą, suformavo muzikinio ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje tikslą: „reikalinga <...> žinoti muziką ir jos elementus tiek, kad sugebėtų ir mokėtų

garsų pasauly orientuotis tiek, kiek nusivokiama ir kitose srityse“ (Daugaravičius, 2004, p. 18). Vyriausybės pastangomis mokyklose buvo įvestos dvi savaitinės muzikos pamokos, o mokyklos chorams skiriamos keturios - aštuonios valandos per savaitę (Balčytis, 1997). Pasirodė muzikos vadovėliai: T. Brazio „Elementarinė muzikos teorija“, P. Marcinkaus „Dainuokim iš rašto“, J. Švedo „Skudučiuok“, K. Jovaišos „Do, re, mi“, J. Banaičio ir J. Švedo „Muzika“, J. Strolios „Trumpa muzikos istorija“. Dauguma muzikos mokytojų baigė J. Naujalio įsteigtą muzikos mokyklą bei S. Šimkaus įsteigtą Klaipėdos muzikos mokyklą.

Po Antrojo pasaulinio karo Lietuvoje, kaip ir visose Baltijos šalyse, liko viena savaitinė muzikos pamoka, bet išsiplėtojo popamokinė (ypač chorų) muzikinė veikla. Intensyviai muzikos baruose darbavosi V. Krakauskaitė (Muzikos enciklopedija, 2003). 1966 m. mokyklos struktūra buvo pertvarkyta. Prasidėjo ir muzikos pedagogikos mokslo pakilimas. Remiantis savo tautos etnine, geriausių Lietuvos muzikos mokytojų, pasaulio muzikos mokymo sistemų patirtimi, buvo sukurta nauja ir savita Lietuvos muzikinio ugdymo sistema. Vadovaujantis sistemos principais (tautiškumu, kompleksiskumu, nuoseklumu, sistemingumu, kūrybiškumu ir kt.) buvo pertvarkytos visų klasių mokymo programos, o muzikos mokymas vidurinėje mokykloje - papildytas muzikos klausymusi, muzikavimu mokykliniais instrumentais, solfedžiavimu, ritiniu lavinimu. 1971 m. buvo atidaromos sustiprinto muzikinio ugdymo mokyklos, 1973 m. - pradėti leisti nauji muzikos vadovėliai, mokytojo knygos, mokymo priemonės. Šalyje prasidėjo muzikos pedagogikos mokslo pakilimas (tyrimai ir eksperimentai mokyklose, apgintos disertacijos), suaktyvėjo muzikos mokytojų veikla (metodiniai būreliai, atviros pamokos). Už muzikos pedagogikos darbus habilituoto daktaro mokslo vardai suteikti E. Balčyčiui, A. Piličiauskui, A. Katinienei. Lietuvos muzikinio ugdymo idėjos buvo propaguojamos sąjunginėse, tarptautinėse konferencijose. Paskelbus Lietuvos mokyklos reformą, buvo pertvarkomas sistemos ugdymo turinys viduriniuosius ir aukštesniuosius klases; leidžiami nauji muzikos vadovėliai, gražinta religinė muzika, atsisakyta ideologinio pateikimo. Sistema yra nuolatos tobulinama.

Muzikinis ugdymas Europoje ir Lietuvoje visais laikais suprantamas kaip viena svarbiausių asmenybės ugdymo grandžių, veiksmingas kognityvinių, dvasinių, emocinių, intelektualinių galių vystymo pagrindas. Per amžius nueitas muzikinio ugdymo raidos kelias integrovosi į istorijos, filosofijos, estetikos, kultūros, religijos, edukologijos, muzikos mokslų raidos procesus. Jame reiškėsi bendrieji patirties perdavimo, minties, pasaulėžiūros, pasaulėjautos modeliai.

1.3. Žymiausios muzikinio ugdymo koncepcijos

Kryptingo ir sistemingo žmogaus muzikinio ugdymo mokslas - muzikos pedagogika – tiria vaikų ir jaunimo muzikinio ugdymo, mokymo, lavinimo ir auklėjimo teoriją, praktiką,

mokymo principus, metodus. Muzikos pedagogikai priklauso muzikos didaktika (mokslas apie bendruosius muzikos mokymo metodus), muzikos mokymas, metodika (mokslas apie muzikos mokymo principus, metodus, turinį), muzikinis švietimas (visapusiškas muzikos propagavimas visuomenėje), muzikinis auklėjimas (teigiamo požiūrio į muziką ugdymas) ir muzikinis ugdymas - muziką suvokiančios asmenybės formavimas (Muzikos enciklopedija, 2003).

Pasak Z. Rinkevičiaus (Rinkevičius, 1993), muzikinis ugdymas apibrėžiamas kaip sistemingas ir kryptingas muzikinės kultūros, žmogaus muzikinių gabumų, gebėjimų emociškai reaguoti į muziką, gilaus turinio išgyvenimo ir supratimo ugdymas. Daugelyje šalių vartojama muzikinio auklėjimo sąvoka įvardija muzikos mokymo ir lavinimo procesus. Muzikinis auklėjimas sutapatinamas su muzikinių įgūdžių formavimu, gebėjimų vystymu. Taigi Lietuvoje vietoj *muzikinio auklėjimo* sąvokos vartojamas *muzikinis ugdymas*, kuris reiškia muzikos mokymosi, lavinimosi, auklėjimo visumą ir vienovę. Muzikinis ugdymas suprantamas kaip mokinio ir pedagogo bendra veikla, siekiant kelti į aukštesnį lygį mokinio muzikinius gabumus, muzikos suvokimą, muzikinį mąstymą, muzikos atlikimo sugebėjimus, o tuo pačiu muzikinę ir bendrąją kultūrą. Pradėjus vystyti atlikimo menui bei atlikėjiškajai pedagogikai (XVII – XVIII a.), muzikinis ugdymas apsiribojo muzikos kūrėjų ir atlikėjų rengimu, vėliau mokykloje pradėta mokyti dainavimo. XX a. kintant muzikos kultūros pobūdžiui, muzikinio ugdymo sferoje išplito sistemų įvairovė. Muzikos pedagogikoje išsiskyrė dvi orientacinės kryptys, kurių viena pirmenybę teikė muzikos atlikimui bei muzikos rašto mokymui, o antroji - muzikos klausymuisi (ten pat). Atsižvelgiant į tai, buvo sukurtos ir yra kuriamos muzikinio ugdymo koncepcijos⁴, kurių įvairovėje galima pastebėti vienos ar kitos muzikinės raiškos grandies sureikšminimą.

Z. Kodajaus muzikinio ugdymo koncepcijoje pagrindinė bendravimo su muzika forma - dainavimas. Jo įsitikinimu, vaikai turi būti ugdomi, remiantis nacionaline liaudies muzika. Pagal Kodajų, siekiant muzikinės kultūros, būtina visus išmokyti skaityti muzikos raštą, o šiam tikslui įgyvendinti rekomenduojama naudoti reliatyviąją solmizaciją. Muzikavimas, muzikos klausymasis prasideda vėliau, jau įvaldžius natų skaitymo pagrindus (Rinkevičius, 1993).

E. Dalkrozas (Dalcroze, 1930) iškėlė mintį, kad muzikos mokytis reikia remiantis tarpdisciplininiais ryšiais, teoriją siejant su praktika. Vaiko emocijų kultūrą, dvasinių savybių plėtrą jis siūlė ugdyti pasitelkus ritmą, plastinį kūno judesį. Improvizavimas ir solfedžio koncepcijoje – taip pat reikšmingi komponentai.

K. Orfas (Orf, 1975) teigė, kad elementari muzika, šokis, žaidimai ir viskas, kas žadina dvasines jėgas, sudaro asmenybės pagrindą. Savo muzikinio ugdymo koncepcijoje kalbos,

---

⁴ Koncepcija - pažiūrų sistema (gr. *systema* - sandara), įvairovės jungimas į visumą, kurioje visos dalys yra ir atskiros, ir susijusios (Filozofijos žodynas, 2002, p. 191.)

judesio, balso, klausos ir ritmo ugdymą jis vienija kūrybos, improvizacijos gija. Taip siekiama gilaus muzikos suvokimo, ugdomas muzikavimo poreikis. Vaikų muzikinis mąstymas vystomas pasitelkiant aktyvų muzikavimą specialiai jo sukurtais instrumentais. Jų dėka muzikuoti gali ir mažas vaikas. „Orfo sistemos stiprybė ir patrauklumas yra priemonių, veiklos rūšių sintetiškumas ir meniškumas“ (Rinkevičius, 1993, p. 174).

Pjeras von Hauvė savo praktikoje suderino K. Orfo koncepciją su Z. Kodajo sistema ir šią metodiką pritaikė neigaliųjų muzikiniam ugdymui (Vilkėlienė, 2003).

D. J. Elliotas muzikiniame ugdyme dėmesį sutelkia į muzikos atlikimą kaip į intencionalią⁵ žmogaus veiklą. Jo požiūriu, mokinys ne tik įsisavina žinias, bet ir išsiugdo mokėjimą muzikuoti bei atlikti kūrinį (Matonis, 1997).

Š. Suzukis, remdamasis motinos ir vaiko bendravimo pavyzdžiu, sukūrė muzikinio ugdymo filosofiją, paplitusią visame pasaulyje. Jis siekė išugdyti kilnią asmenybę ir dorą pilietį, remiantis principais, kurie susiję su gimtosios kalbos mokymu. Suzukio muzikinio ugdymo koncepcijos dvasia - tai tvirtas šeimos ryšys, pedantiškai organizuotas vaikų auklėjimas, dvasingumas, savianalizė (Vilkėlienė, 2003). Visi vaikai mokomi groti smuiku, ilgą laiką kartojant iš klausos mokytojo atliekamą ar iš įrašų skambančią melodiją (Piličiauskas, 1977).

E. Gordonas, daugelio muzikos psichologijos knygų autorius, muzikos mokymo teoriją grindžia praktika, muzikos pagalba realizuodamas mažų vaikų saviraišką. Gordono tyrinėjimai sutelkti į lavintinus ir stabilius muzikinius gabumus, audiaciją, ritmo mokymą judesio pagalba (Gordonas, 1994).

JAV remiamasi muzikinio ugdymo filosofijos koncepcija (B. Reimer, R. A. Smith), kurioje sureikšminamas muzikos atlikimas (jaunajai kartai sudaromos galimybės grupėmis muzikuoti mokykloje). Muzikos atlikimo programos koncepcijoje atsižvelgiama į žmogaus ugdymo teoriją, mokslinį tyrinėjimą, ugdymo bei muzikinio ugdymo istoriją, muzikos istoriją ir teoriją, dirigavimo istoriją, naujus mokymo organizavimo būdus (Matonis, 2000).

D. Kabalevskio koncepcijoje susikoncentravo B. Astafjevo, P. Blonskio, L. Barenboimo, H. Neihauzo idėjos. Koncepcijos tikslas - mokinių muzikinės kultūros, kaip neatskiriamos jų dvasinės kultūros, ugdymas. Svarbiausia – ne muzikos žinios ir atlikimo įgūdžiai, bet dvasiškas mokinio turtinimas. Koncepcijos esmė – sudominti mokinius muzika, muzikinį auklėjimą sieti su gyvenimu, mokyti klausytis muzikos ir apie ją mąstyti, moto – V. Suchomlinskio mintis: „Muzikinis auklėjimas – tai pirmiausia ne muzikanto, bet žmogaus auklėjimas“. Kabalevskis,

---

⁵ Intencionalumas – sąmonės nukreiptumas į objektą, traktuojamas kaip esminė psichinių veiksmų ir fenomenų savybė (Psichologijos žodynas, 1993, p. 120.)

kritiškai vertindamas sistemas, pagrįstas vien liaudies dainomis, grojimu specialiai sukurtais muzikos instrumentais ar solfedžiavimu, pasisako už „bendrąją muzikos kultūrą“, skatina „neapsiriboti tuo, ką vaikai gali patys atlikti“ (Sakalauskas, 1978, p. 23, 25).

Pasaulio muzikinio ugdymo sistemų poveikį patyrė ir Lietuvos muzikinio ugdymo koncepcijos.

Z. Rinkevičius pritaria D. Kabalevskio idėjoms, iškelia estetinių emocijų ir jausmų bei asmens muzikinės kultūros ugdymo svarbą. Jo teigimu, muzikinė kultūra – tai gebėjimas emocinio ir estetinio santykio aspektu muzikoje „skaityti“ žmogaus dvasinį pasaulį, jo istoriją, santykį su savimi, aplinka, būtimi. Muzikiniam mąstymui psichinių procesų hierarchijoje Z. Rinkevičius suteikia „viršūnės“ poziciją. Šios koncepcijos autoriaus požiūriu, svarbiausią ir būtinąją muzikinio ugdymo dalimi mokykloje turėtų būti laikomas dorovinis, dvasinis auklėjimas muzika, t.y. - muzikinis auklėjimas (Rinkevičius, 1999). Daugiabalsės muzikos suvokimo įgūdžius mokslininkas rekomenduoja pradėti formuoti nuo polifonijos mokymo (Rinkevičius, 1980).

Muzikinės kultūros plėtrai ikimokykliniame amžiuje didelį dėmesį skiria A. Katinienė. Pedagogė siekia padėti vaikui suvokti, pajauti ne tik muzikos, bet ir supančio pasaulio grožį, formuoti emocinę kultūrą, doriškai ugdyti jaunąją kartą (Katinienė, 1988). Vaiko santykis su muzika atsiranda tik jam atliekant tam tikrą muzikinę *veiklą*: jos klausantis, atliekant kūrinį, kuriant. Muzikinė vaiko veikla tobulėja, įgyjama daugiau žinių, mokėjimų, įgūdžių. Įgyta muzikinė *patirtis*, anot Katinienės, lemia ir muzikinės kultūros lygį. Vaiko muzikinėje kultūroje išskiriamas ir trečiasis - muzikinės *sąmonės* (muzikos poreikio, estetiškos nuostatos, emocijų ir išgyvenimo, muzikos vertinimo, skonio) komponentas (Lietuvos edukologija, 1997).

A. Piličiausko muzikinio ugdymo koncepcijoje akcentuojama *klausytojo kultūra*, kuri ne tik rodo jo kultūros lygį, bet ir tiesiogiai veikia suvokėjo asmenybę (Piličiauskas, 1998). Koncepcijos autorius metodologiškai ir teoriškai pagrindžia *muzikos pažinimą* pedagoginiame procese. Klausytojo poreikiui formuoti mokslininkas rekomenduoja L. Navickienės (Navickienė, 2001) sukurtą emocinio imitavimo metodą (EIM) ir paties sukurtą asmeninės prasmės metodą (APM). Autorius pripažįsta muzikos galimybę veikti jausmų (*emocinis* muzikos suvokimo pradas E) ir proto (*racionalus* muzikos pažinimo pradas R) sferas, pirmenybę teikiant emocionaliajam pradui. Išskiriamos muzikos funkcijos – pažintinė, hedonistinė, auklėjamoji, komunikacinė. Koncepcijoje dėmesys kreipiamas ugdytinių dorinių vertybių sampratai, pateikiama dorinio bendravimo su muzika metodika. Anot mokslininko, šios vertybės atsiskleidžia muzikos klausymosi metu, verbalizuojant, t.y. žodžiu išreiškiant muzika inspiruotus potyrius, subjektyvius vaizdinius. Pedagoginio pažinimo procese verbalizacija leidžia „išsakyti emocijas, veikiant muzikiniam intonavimui“ (Piličiauskas, 1998, p. 111).

V. Krakauskaitė, pirmųjų muzikos vadovėlių pradinėms klasėms autorė, yra žinoma kaip reliatyvaus solfedžiavimo metodikos šalininkė, K. Orfo idėjų žinovė ir propaguotoja. V. Krakauskaitė rašo: „Norėčiau, kad vaikai, matydami natas, jau girdėtų mintyse melodiją. Juk pagroti iš natų gali ir geresnę, ir prastesnę klausą turintis vaikas. Mano tikslas – kuo geriau išlavinti klausą ir natų skaitymo įgūdžius, o svarbiausia - pomėgį dainuoti. Trokštu, kad mes ir liktume dainuojanti tauta“ (Petrikaitė, 1999, p. 19).

J. Kievišas skatina neapsiriboti tik muzikos pažinimu mokymo tikslais, bet siūlo tiesiogiai siekti moksleivio muzikinės kultūros plėtotės. Sutikdamas su D. Kabalevskio, Z. Rinkevičiaus idėjomis, jis pažymi, jog asmens kultūros kokybę rodo moksleivio gebėjimas muzikine veikla perteikti vidinį pasaulį, dvasines vertybes, o veikimo konteksto kokybę - saviraiškai aktualinamų sąlygų kompleksas, vaiko išskiriamas iš sukurto pedagoginio konteksto (Kievišas, 1999). Muzikinio ugdymo pagrindu bei muzikinių žinių perteikimo būdu autorius laiko muzikinę raišką (1997).

Liaudies meno reikšmę muzikiniame ugdyme išskiria E. Velička. Jo manymu, liaudies kūryba savo tematika, intonacijomis yra vaikui artimiausia ir prieinamausia (Velička, 1996).

Remiantis pripažintų pasaulio sistemų (Ž. Dalkrozo, Z. Kodajo, K. Orfo, E. Cheve, J. Churveno), etnine, geriausių Lietuvos muzikos mokytojų (J. Žilevičiaus, J. Švedo) patirtimi buvo sukurta iš esmės nauja ir savita Lietuvos muzikinio ugdymo sistema. Ši sistema, sėkmingai egzistuojanti daugiau kaip trisdešimt metų, sudaro galimybę visapusiškai ugdyti vaikus, pasireikšti įvairiems muzikiniams vaikų sugebėjimams ir yra plačiai taikoma Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų viduriniuosiose bei aukštesnėse klasėse. Sistemoje išskirtina *gražaus, meninio dainavimo, prasmingo muzikos klausymosi, jos suvokimo* reikšmė. Tuo lavinama muzikinė klausia, balsas, vaizduotė, atmintis, ugdomi girdėjimo, atlikimo ir suvokimo įgūdžiai. Tam padeda *solfedžio, ritmika, grojimas* mokykliniais instrumentais. Šios sistemos, programų ir vadovėlių autoriaus E. Balčyčio nuomone, muzikinis lavinimas, besiremiantis nuolatiniu kurios nors vienos veiklos rūšies akcentavimu, turi ir trūkumų, kadangi neugdo vaikų visapusiškai, nesudaro galimybių pasireikšti įvairiems muzikiniams vaikų sugebėjimams ir kuo visapusiškiau prieiti prie muzikos kūrinio (Balčytis, 2005).

Muzikinio ugdymo koncepcijos per ilgą laiką įrodė savo vertę ir gyvybingumą, o muzikos pedagogų mokslininkų darbuose gvildenamos idėjos išryškino ir pagrindė ne vieną muzikinio ugdymo optimizavimo galimybę. Pastebėta, jog apžvelgtų koncepcijų ugdymo tikslai panašūs: muzikos pažinimas, suvokimas, žmogaus auklėjimas. Tik skiriasi būdai šiems tikslams pasiekti; daugiausia dominuoja kuri nors viena muzikinės raiškos grandis. Visapusiškam bendravimui su muzika reikalinga įvairiapusė muzikinė veikla. Teisus sistemos autorius E.

Balčytis teigdamas, kad „<...> vienpusiškumas nesuteikia tų žinių ir įgūdžių, kurie būtini, norint visapusiškai bendrauti su dabartiniu mus supančiu pasauliu, neatitinka dabartinio žmogaus gyvenimo poreikių“ (Balčytis, 1986, p. 21).

1.4. Psichologiniai muzikinio ugdymo pagrindai

Siekiant gražaus dainavimo, taisyklingo solfedžiavimo, gero ritmo pojūčio bei mokant suvokti muziką, svarbu lavinti vaikų muzikinę klausą, muzikinę atmintį, išugdyti muzikos girdėjimo, atlikimo, suvokimo įgūdžius. Trumpai tariant, svarbu lavinti vaikų *muzikinius gabumus*. Polinkis į muziką, gebėjimas ja gėrėtis, dermės pajautimas, žavėjimasis melodija, harmonija, polifonija, tembru atsiskleidžia muzikinio ugdymo procese. Fiziologinei prigimčiai yra artimesni ritmas, dinamika. Psichologų pastebėjimu, muzikos poveikis klausytojui būna skirtingas, kai suvokiama sensoriškai, ritmiškai, melodiškai ar kompleksiškai. Muzikinėje veikloje muzikiniai gabumai, remiantis B. Teplovu, tai – tai muzikinė klausą, ritmo pojūtis, muzikiniai garsiniai vaizdiniai (Теплов, 1947). Visi jie yra tarpusavyje glaudžiai susiję ir sąlygoja vienas kito pasireiškimą. Muzikos mokymo, auklėjimo ir lavinimo specifika yra tampriai susijusi su tokiais psichologiniais procesais, reiškiniais, kaip: *atmintis, mąstymas, emocijos, vaizduotė, suvokimas, gabumai ir kt.*

Pilnavertiškam bendravimui su muzika reikalinga *muzikinė klausą* – muzikinės kalbos intonacijų, ritminio piešinio, harmonijos, melodijos, tembro girdėjimas. Subtiliai išlavinta muzikinė klausą, jautrus garsų aukščio girdėjimas yra svarbi sąlyga žmogaus pastabumui, jautrumui ne tik muzikiniams, bet ir kitiems tikrovės garsams išgirsti, suvokti. Muzikinė klausą dalyvauja muzikos informacijos perdirbimo, apdorojimo procese ir sąveikauja su įvairiais psichikos procesais. Muzikinio ugdymo praktikoje dar nėra vieningos nuomonės, ar muzikinė klausą yra daugiau prigimties, ar lavinimo rezultatas, tačiau vienareikšmiškai pritariama, jog muzikiniai gabumai formuojasi tik aktyviame tos veiklos procese. Pirmuosius mokslinius tyrinėjimus girdėjimo pojūčių psichofiziologijos srityje atliko H. Helmholtzas dar 1863 metais. Juose buvo analizuojami tokie muzikiniai reiškiniai, kaip garso aukštis, dinamika, tembrinė klausą, grindžiamos išvados apie mažoro ir minoro, disonanso ir konsonanso skirtumus. Mokslininkas pastebėjo, jog tarp kelių kartu skambančių garsų kyla samplaikos - tarp jų obertonų, tarp pagrindinių tonų ir obertonų. Kuo retesnės samplaikos, tuo labiau konsonuoja sąskambiai ir atvirksčiai (Назайкинский, 1972). Muzikinę klausą tyrinėjo K. Sišoras, S. Beliajeva – Egzemplarskaja, V. Beloborodova, Z. Rinkevičius ir kt. Muzikinės klausos įtaką emocinei sferai pastebėjo V. Matonis (Matonis, 1979). N. Vetlugina siejo vaiko išgyvenimus dainavimo metu su intonacijų suvokimu, o gerą intonacijų girdėjimą - su klausytojo emocionalumu (Ветлугина, 1963). H. Perelšteinas (Perelšteinas, 1967) muzikinę klausą

apibūdino kaip sugebėjimą tiksliai skirti ir intonuoti atskirų garsų aukštumą, intervalus, melodines slinktis ir įvairias ritmines figūras. Muzikinė klausa klasifikuojama į melodinę, harmoninę, polifoninę, tembrinę, vokalinę, dinaminę, vidinę, spalvinę, architektoninę ir kt.

Gerai išlavinta *melodinė klausa* įgalina gerai intonuoti, sekti garsų judėjimo kryptį, trukmę, išskirti įvairias intonacijas. „Tikrą, gilų muzikos grožio, prasmės ir minties suvokimą lemia tai, ar sugebame atidžiai įsiklausyti ir įsijausti į jos melodiją, sekti melodijos tėkmę, išgirsti ir įsiminti svarbiausias intonacijas, tartum eiti kartu su garsais“ (Balčytis, 2002, p. 25).

B. Teplovo požiūriu, melodinė klausa turi du komponentus: dermės pajautimą ir muzikinius garsinius vaizdinius. Pirmasis iš jų vadinamas perceptyviniu arba emociniu, antrasis - reproduktyviniu (atsikuriančiu, atsinaujinančiu) komponentu (Теплов, 1947).

Harmoninė klausa - tai daugiabalsės muzikos sąskambių girdėjimas ir suvokimas. 1883 m. Štumpf, 1897 m. A. Faistas, 1914 m. H. Maisneris šią problemą ištyrė psichologiškai ir atkreipė dėmesį į faktą, kad konsonuojantys intervalai labiau susilieja, negu disonansai (ypač garsai susilieja oktavoje, mažiau – kvintoje, dar mažiau tercijoje). B. Teplovo manymu, harmoninė klausa yra kompleksinio pobūdžio ir leidžia diferencijuoti skirtingus daugiabalsės muzikos faktūros aspektus. Vienu atveju dėmesys kreipiamas į akordų skambėjimo spalvą, harmonijos koloritą, kitu – į akordų kaitos girdėjimą, jų funkcinius ryšius, t.y. daugiabalsio sąskambio išskaidymą į sudėtinę dalis (Теплов, 1947).

Nuo muzikos suvokimo bendrų dėsnų yra neatskiriamos specifinės polifonijos suvokimo problemos. Homofoninės – harmoninės muzikos suvokime vyrauja vienos linijos sekimo tendencija. Suvokiant polifoniją, klausytojas susiduria su keliais intonacijų, melodinių linijų viena laikiais santykiais. *Polifoninės klausos* pagrindu formuojasi diferencijuotas daugiabalsiškumo, harmonijos girdėjimas. Pradiniam harmoninės klausos ugdymui B. Teplovas siūlo polifoninę muziką. Šalia polifoninės klausos, įgalinančios polifoniškai girdėti, egzistuoja ir kitas polifonijos įsisavinimo būdas – *polifoninis mąstymas* (Rinkevičius, 1980). Polifoniam mąstymui būdingos erdvės asociacijos. E. Nazaikinskis, tyrinėjęs muzikos skambėjimo gilumą, rašo, kad „skambėjimo erdvės efektai yra visų pirma susiję su imitacijų vaizdavimo momentais, kurie grindžiamai muzikinio audinio giluminiais matavimais“, todėl svarbu pradiniam mokymo etape remtis erdviniais vaizdiniais (Назайкинский, 1972, p. 157).

Išvystyta *tembrinė klausa* padeda suvokti tembro reikšmę muzikos charakteriui, prasmei, turiniui, yra reikšminga, atliekant įvairių stilių muziką, perteikiant veikėjų charakteristikas, skiriant įvairių instrumentų skambėjimą ir kt. Taigi, tembrinės klausos lavinimas yra vienas svarbesnių muzikos pedagogikos aspektų. Išlavinta tembrinė klausa įgalina skirti muzikos garsų

spalvas, aukštumą, tembro komponentus. Pasak Štumpfo, tembras egzistuoja, nevykstant jokiai sudėtingai analizei klausa. K. Sišoro požiūriu, tembro girdėjimas - tai garsą sudarančių obertonų girdėjimas. B. Teplovas rašė: „suvokiant garso tembrą, žmogaus klausa konkrečiai neanalizuoja, neišskiria atskirų sudėtingų garso komplekso dalių“ (Теплов, 1947, p. 72, 73). Nuo tembrinės klausos priklauso garso aukštumo girdėjimas, nes garso aukštumą sudaro garso aukščio ir tembro komponentai. Tembro suvokimas ir harmonijos suvokimas - dvi tarpusavyje viena kitai prieštaraujančios muzikinių garsų ir sąskambių suvokimo tendencijos. Jų sąveikoje ir vystosi harmoninė klausa (ten pat). Skirtumas tarp tembro pojūčio ir harmonijos pojūčio yra tame, jog pirmasis suvokiamas kaip klausa neanalizuojamas sąskambis, o suvokiant harmoniškai, klausa išskiria sąskambio sudėtinę dalis. Be analizavimo harmonija bus suvokiama, kaip vienas garsas, turintis specifinę tembrinę spalvą.

Sėkmingą mokinio dalyvavimą muzikinėje veikloje lemia geras *muzikos ritmo pajautimas*. K. Sišoro teigimu, suvokiant ritmą pasireiškia du pagrindiniai faktoriai: instinktas grupuoti išgirstus garsus ir sugebėjimas juos atlikti tiksliu tempu. Ritmo suvokimas apima visą organizmą, todėl tam reikalingi sugebėjimai: laiko ir intensyvumo pojūtis, girdėjimo išivaizdavimas ir tą garsinį reiškinį realizuojanti motorika, impulsas, skatinantis suvokti arba išreikšti tam tikrą reiškinį (Pagal Carl Seashore, 1996). Ritmas - tai vienas labiausiai pastebimų elementų klausantis muzikos. Ritmo pajautimas kartu su dermės pajautimu sudaro emocinio jautrumo muzikai pagrindą (Теплов, 1947). K. Tarasova prieina išvados, jog sudėtinga ritmo jutimo struktūra, vykstant ontogenezei, formuojasi ne iš karto kaip visuminė sistema, o tam tikru ją sudarančių komponentų nuoseklumu. Pirmiausia atsiranda sugebėjimas atgaminti ir suvokti garsų sekos tempą, vėliau - sugebėjimas suvokti ir atgaminti muzikinį metrą. Vėliausiai ateina sugebėjimas suvokti ir atgaminti ritminį piešinį (Piličiauskas, 1984). V. Beloborodova teigia, jog vaikų jautrumas kūrinio ritmui, kaip išraiškos priemonei, ontogenetiniu požiūriu formuojasi gana lėtai. Jos manymu, melodiją mokiniams yra lengviau suvokti, negu harmoniją bei ritminį piešinį (ten pat). Ritmo pojūčiai lavinami atliekant muziką, jos klausantis. Tempo, ritmo, prasminių akcentų pajautimas užtikrina kūrinių metroritminį suvokimą. V. Surgautaitė (Surgautaitė, 1969) išskiria du ritmo mokymo etapus: ritmo darinių suvokimą klausa, formuojant ritmo vaizdinius; įgūdžių, paremtų įgytais vaizdiniais, susiejimą su atitinkamu žymėjimu, natų trukmių skaitymu.

Muzikos pažinimo (suvokimo, supratimo) klausimas tebėra aktualus šių dienų muzikos pedagogams. Analizuojant literatūrą pastebėta, jog muzikos specifikos supratimo klausimas liečiamas netiesiogiai, dažniausia fragmentiškai, periodinėje spaudoje diskutuojant vienu ar kitu pasirinktu aspektu, nagrinėjant formos ir turinio sąveiką ir kt. Muzikos suvokimas - tai psichinių procesų visuma, vykstančių klausantis muzikos (Muzikos enciklopedija, 2003). Tačiau reikia

pastebėti, kad muzikos suvokimas ugdomas ne tik klausantis jos, bet ir ją atliekant (dainuojant, solfedžiuojant, grojant, mokant ritmo ir pan.). Nuo stambiausių iki pačių smulkiausių muzikos audinio elementų girdėjimas, kuris formuojamas atliekant muziką, yra svarbi kokybiško muzikos klausymosi ir suvokimo sąlyga. Muzikos suvokimo klausimą nagrinėjo užsienio šalių meno tyrinėtojai, mokslininkai, muzikologai, psichologai, muzikos pedagogai – E. Kurtas, K. Sišoras, B. Asafjevas, T. Adornas, E. Nazaikinskis, B. Teplovas, J. Alijevas, N. Vetlugina, V. Daulingas, R. Džekendofas, K. Krumhanslas, L. Mejeris, A. Bergmanas, I. Krosas, P. Hauvelas (ten pat). Skiriami *kognityvinio*⁶ ir *afektyvinio*⁷ santykio su muzika estetiškos nuostatos komponentai.

Gotsdineris pastebėjo, jog susiklostęs stabilus emocinis santykis su vieno ar kito tipo, žanro, stiliaus kūriniais formuoja jų savitą vertinimą, turinio interpretavimą, kuris gali remtis ne tik tiesioginiu emociniu, bet ir loginiu analitiniu suvokimu (Готсдинер, 1974). Suvokimas (percepcija) – tai pasaulio pažinimas per įvairius pojūčius. Šį suvokimą apima daugybė reiškinių, pradedant kokio nors fizinio dirgiklio poveikiu mūsų jutimo organams, baigiant pojūčio, kurį šis dirgiklis sukėlė, prasmės supratimu ir jo emociniu veikimu (Bendravimo psichologija, 2001). Tyrinėtojai, nagrinėję konkrečių meno šakų tikroviškumo galimybes, kartais pažeidžia dvasinio pasaulio vientisumą, išskirdami tik vieną du jo struktūros komponentus, apsiribodami minties ar jausmo kategorijomis, jų dialektika. Atspindimosios bei auklėjamosios muzikos galios samprata generuoja **įvairius** muzikos pažinimo būdus ir rūšis. *Emocionaliajam* muzikos pažinimui yra artimi mokslininkai C. Štumpf, M. Mejeris, A. Leontjevas, V. Morozovas, N. Vetlugina, B. Teplovas, A. Piličiauskas, Z. Rinkevičius (Rinkevičius, 1998). B. Teplovo teorinės koncepcijos pagrindu pripažįstamos emocijos, kurios laikomos pagrindiniu muzikos turinio komponentu, pasaulio suvokimo, pažinimo priemone (Теплов, 1947). B. Teplovas, samprotaudamas muzikos suvokimo klausimais, pažymi, jog „muzikinis pergyvenimas pačia savo esme yra emocinis pergyvenimas, ir suprasti muzikos turinį kaip nors kitaip neįmanoma“ (ten pat p. 51).

A. Piličiausko požiūriu, „<...> kūrinio intonavimu įjausmintų išgyvenimų verbalizacija <...> yra efektyvi pedagoginė priemonė akademinės muzikos poveikiui pažinti“ (Piličiauskas, 1998, p. 102). Autoriaus nuomone, pažinimo procese vartotini meninio vaizdo modeliavimo būdai, verta taikyti ir regimuosius modelius. Suvokėjas, naudodamasis modeliavimu, išreiškia savo požiūrį į kūrinį tarytum užkoduotą tikrovės atspindį. A. Piličiausko koncepcijoje muzikos kūrinio turinį (KT) sudaro muzikinis vaizdas (Mu V), estetiškas dorinis fonas (EDF) ir meninis vaizdas (Me V) (ten pat). Klausytojo modeliuojamame meniniame vaizde atsispindi jo dvasinis pasaulis, dorovės problemos, nuostatos, interesai. Autorius įvardija, jo požiūriu, galimus

⁶ Kognityvus (lot. *cognitio* - pažinimas), pažinimo, pažintinis (Tarptautinių žodžių žodynas (1985, p. 249).

⁷ Afektas (lot. *affectus* – susijaudinimas), susijaudinimas, emocinė reakcija (ten pat, p. 13).

muzikos pažinimo būdus - mokslinį, pasyvų mėgėjišką, aktyvų mėgėjišką. Tačiau, anot mokslininko, minėti muzikos pažinimo būdai yra mažai pajėgūs tiesiogiai veikti mokinio asmenybę estetiškai, doroviškai. Jaunesniosiose klasėse siūlomas meninis muzikos pažinimas, kuris rekomenduoja pajusti emocijas ir įsisąmoninti mintis, kylančias klausytojo sąmonėje, jam sąveikaujant su muzika. Vyresniosiose klasėse rekomenduojamas pedagoginis muzikos pažinimas, kurio suvokimo objektu siūlomos emociogeninės kūrinio intonacijos. Kūrinio pažinimo rezultatams didelę reikšmę turi subjekto individualybė (Piličiauskas, 1984).

Z. Rinkevičius muzikos suvokimo procesą traktuoja kaip meninio, muzikinio vaizdo kūrimą, kaip objekto atspindėjimą, pažinimą, o suvokimo esmę mato tame, kad „suvokėjas ne tik emociškai priima muzikos intonacijas, bet ir vaizduote, mąstymu „junta“, „mato“ erdvės – laiko santykių, formų struktūras, regimuosius vaizdus“ (Rinkevičius, 1998, p. 47). Autorius, gilindamasis į meninio bei mokslinio mąstymo skirtumus, sureikškina muzikinio intelekto įtaką, naudoja „muzikinio mąstymo“ kategoriją, kuri yra „daugiašakė, prieštaringa savo turiniu, raiškos formomis, epistemologine (gnoseologine) interpretacija“ (Rinkevičius, 2002, p. 137, 139).

Tuo tarpu H. Spenseris, T. Ribo laikėsi nuostatos, kad emocijas turi išstumti *intelektas*. Emocijų įkūnijimo muzikoje galimybės nepripažino K. Pratas, atomizmo šalininkas E. Hanslikas. Pasak N. Očeretovskajos, „muzikos atspindimasis objektas neapsiriboja emocijų santykių sfera“ (Matonis, 1984, p. 70). Prieš *asociacijų* sampratą panaudojimą mene pasisakė L. Vygotskis (Назайкинский, 1972). Sprendžiant muzikinio auklėjimo problemas, muzikos poveikį *valiai* tyrinėjo J. Burlina. Pasak jos, šalia proto ir jausmų, valia vaidina didžiulį auklėjamąjį vaidmenį. A. Sochoras nurodė valios svarbą, aiškinantis socialinę muzikos prigimtį (Matonis, 1984). A. Koplendas iškėlė mintį apie muzikos ir *vaizduotės* sąryšį. Teoriją, pagrįstą muzikos suvokimo dėsningumais, *logika* sukūrė šveicarų muzikologas E. Kurtas (Назайкинский, 1972). G. Nežnovas aiškino, kad dvasinį harmoningumą suformuoja tik *proto, jausmų ir valios* vienybė. P. Kivis ir M. Badas priėjo išvados, kad negalima absoliutinti atskirų aspektų.

A. Jacikevičius teigia, jog pagrindinis muzikos suvokimo vertės kriterijus yra to suvokimo adekvatumas originalui. Perduodamo turinio suvokimui įtakos turi ir suvokėjo, klausytojo patyrimas, kontekstas, nusiteikimas suvokimo metu bei jo vaizduotė, muzikiniai gabumai, išankstinė informacija apie kūrinį. Muzikos kūrinio visuma negali būti suvokiama be intelektualių pastangų, vidinio kalbėjimo žodžių, neišlaikant kūrinio atmintyje, neišskiriant atskirų dalių, neatliekant jų analizės ir sintezės (Jacikevičius, 1973).

E. Balčytis išskiria klausytojų tipus - emocionalųjį, racionalųjį ir „išlaikantį tam tikrą jų santykį“. „Girdėti muziką būtina ir vieniems ir kitiems, tačiau emocionalieji mažiau analizuoja, aiškinasi priežastis, labiau pasiduoda jausmų antplūdžiui. <...>. Racionalieji daugiau džiaugsmo

patiria klausa atrasdami negirdėtų dalykų, džiaugiasi muzikos įvairumu, tobulumu, minties ir pastabumo pusiausvyra“ (Balčytis, 1986, p. 37). Mokslininkas rekomenduoja atkreipti dėmesį į muzikos audinį ir net smulčiausius jos elementus, į būdingiausias išraiškos priemones, mokyti susikaupti, pajusti kūrinio meninę ir idėjinę muzikos visumą. Klausantis muzikos, žmogaus jausmai, nuotaikos, mintys, idėjos, vaizdiniai, išskylantys jo sąmonėje, sudaro turinį muzikos kūrinyje (Balčytis, 1986). Kiek asmuo sugeba įsiklausyti į muziką, sekti jos eigą, pastebėti, diferencijuoti ir suvokti įvairius muzikinio audinio reiškinius, tiek jis ją suvokia, tokį ji turi poveikį (Balčytis, 1982).

Dažniausiai dėmesys koncentruojamas ties kuriuo nors vienu dvasinio pasaulio komponentu – jausmais, protu, valia, vaizduote, sąžone. V. Matonio teigimu, muzika yra susijusi su visais sąmonės komponentais, taigi specifiskiausias jos bruožas - tai „santykio su žmogumi universalumas, visapusiško poveikio galia“ (Matonis, 1989, p. 124). Muzika gali veikti žmogų tik tada, kai jį pasiekia, t.y., kai išugdomi atitinkami muzikos girdėjimo, atlikimo, klausymosi ir suvokimo įgūdžiai bei įpročiai (Balčytis, 1986). Nesuklysimė teigdami, kad prie tikro muzikos prigimties supratimo galima artėti, tik jungiant įvairių mokslo šakų - **muzikologijos**⁸, **pedagogikos**⁹, **psichologijos**¹⁰, **estetikos**¹¹, **filosofijos**¹² – patirtį. Kai muzika visapusiškiau suvokiama, meninis (muzikinis) ugdymas – kur kas efektyvesnis. Suvokiant dorovines, estetines, istorines, etnines ir kitokias vertybes, atsiskleidžia tos ypatybės, kurias lemia individo poreikiai, interesai, apskritai jo vidaus pasaulis. Todėl vertybėmis gali tapti tik tie suvokimo objektai, kurie įsisąmoninami ir išgyvenami kaip vertybės. Tad muzikos pedagogas, kuris siekia išugdyti mokinių muzikinius sugebėjimus, atlikimo įgūdžius, suvokimo kokybę, turi pažinti muzikinių gabumų struktūrą, dėsningumus, specifiką.

---

⁸ Muzikologija – **mokslas** tiriantis muziką; nagrinėja muzikos specifiką, raidos dėsnius, ryšius su visuomenės gyvenimo reiškiniais, atlikimo klausimus (Tarptautinių žodžių žodynas, 1985, p. 333). ⁹ Pedagogika – kryptingo ir sistemingo auklėjimo **mokslas**, tiriantis auklėjimo tikslus, uždavinius, dėsningumus mokymo turinį, procesą, principus, metodus (ten pat, p. 371). ¹⁰ Psichologija – **mokslas**, tiriantis psichikos reiškinius, jų kilmę, vystymąsi (ten pat, p. 407). ¹¹ Estetika – **mokslas**, tiriantis grožį ir meną, kaip grožinę kūrybą; sudaro metodologinį pagrindą meno šakoms tirti (ten pat, p. 145). ¹² Filosofija – **mokslas**, tiriantis gamtos, visuomenės ir mąstymo raidos visuotinius dėsnius (ten pat, p. 159).

2. Muzikinio ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje turinys

2.1. Muzikinio ugdymo programų apžvalga

Pirmosios nepriklausomos Lietuvos muzikos mokomosios programos, skirtos pradžios mokytojams, pasirodė 1919 – 1921 m. Programose atsispindėjo siekis ugdyti vaikų pomėgį muzikai, liaudies dainoms, muzikos klausymuisi. 1923 m. J. Žilevičiaus paskelbtoje programoje didesnis dėmesys buvo skiriamas muzikos teorijai, formoms, žanrams (Daugaravičius, 2004). J. Švedo patobulintos, 1936 m. išėjusios programos skatino muzikavimą, ypač skudučiavimą, kankliavimą, chorinį dainavimą. Pokario metais programos, apsiribojančias dainavimo, muzikos rašto, teorijos mokymu, rengė mokytojų kolektyvai, grupės. 1966 m. kartu su bendrojo lavinimo mokyklos struktūros pertvarka prasidėjo ir muzikos programų pertvarkymas. Tai įtakojo didelis muzikos pedagogikos mokslo pakilimas, tyrimai, eksperimentai mokyklose, apgintos disertacijos šioje srityje. Muzikos mokymo tobulinimui pasirengę specialistai, remdamiesi pasaulio bei Lietuvos muzikinio ugdymo patirtimi, ėmėsi kurti nacionalinę kompleksinę muzikinio ugdymo sistemą. Nuo 1974 m. sistema (autorius E. Balčytis) buvo sėkmingai diegiama muzikos vadovėliuose, mokymo programose, kitose mokymo priemonėse. Jos pagrindu, atsisakius idėjinio pateikimo, pakoregavus turinį, 1995 m. buvo išleistos „Bendrojo lavinimo mokyklos programos“ (Balčytis, 1995). Šiomis programomis sėkmingai vadovujamasi ir šiandienos Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose. Programų tikslas, uždaviniai, principai, kryptys buvo apžvelgti ankstesniame skyriuje. Programos sandara ir principai tinka visų Lietuvoje gyvenančių tautų mokykloms. Jose laikomasi tos pačios sistemos, koreguojamas tik turinys. Programa galima vadovautis kaip bendraja, mokantis visais *trimis lygiais: B, A, sustiprintuoju*. *B* lygiu šios programos reikalavimai vykdomi minimaliai (esant vienai muzikos pamokai per savaitę). *A* lygiu laikytinas toks mokymas, kai yra ne mažiau kaip dvi muzikos pamokos per savaitę ir atitinkamai giliau ir plačiau išeinama bendroji programa. *Sustiprintuoju* lygiu laikytinas ilgai trunkantis mokymas mokyklose ar klasėse su sustiprintu muzikiniu ugdymu. Mokantis bet kuriuo lygiu, rekomenduotina ne keisti programą ir principinį mokymo turinio planą, o siekti atitinkamai gilesnio, kokybiškesnio ir platesnio muzikinio lavinimo lygio. Muzikinio ugdymo kryptis, formas ir turinį reglamentuoja Lietuvos švietimo ir mokslo ministerijos aprobuotos „Bendrojo lavinimo mokyklų bendrosios programos“ (2003), Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, Lietuvos švietimo koncepcija ir kiti vyriausybės dokumentai. Bendrosios programos nubrėžia ugdymo kryptis, turinio principus, nurodo gaires, pagal kurias turėtų būti kuriamos individualios programos, vadovėliai, mokymo priemonės ir kt. „Mokyklos samprata“ ir „Bendrosios programos“ – tai du bendrųjų programų skyriai. Pirmajame programų skyriuje nurodoma bendrojo lavinimo mokyklos paskirtis, ugdymo tikslai, uždaviniai, principai, metodai, mokymo

planai, antrajame - bendrojo lavinimo mokyklos dalykų bendrosios programos.

Išsilavinimo standartai. Tai dokumentas, reglamentuojantis ugdymo normas, taisykles, numatantis siektinus ugdymo tikslus, veiklos formas, pasiekimų lygius. Standartuose įvardijami muzikos dalyko žinių, mokėjimų, gebėjimų, vertybių kriterijai. Juose mokymo turinys pateikiamas kaip sistema, pradedant nuo pradinių klasių ir baigiant studijavimu aukštojoje mokykloje. Ugdymo standartai taikomi, atsižvelgiant į sąlygas ir galimybes.

Standartų kūrėjų požiūriu, ugdymo turinys juose gali būti modifikuojamas ir liberalizuojamas. Tai įpareigoja mokytoją „neapsiriboti vadovėlių bei programų teikiama medžiaga“, leidžia pedagogui individualizuoti mokymo procesą, metodus (norimo rezultato leidžia siekti įvairias būdais). Pažymėtina tai, jog čia pasisakoma už individualią mokymo programą bei originalų kalendorinį planą, skatinama ugdymo procesą organizuoti taip, jog mokiniai siektų įgūdžių ir gebėjimų, neapsiribojant žiniomis ir mokėjimais.

Moksleivių muzikinių pasiekimų standartus pedagogikos institutas siūlo interpretuoti kūrybiškai. Standartų autoriai, parengę šį dokumentą, patys pripažįsta, jog, turint vieną savaitinę pamoką, aprašomų dalykų pasiekti nėra lengva (Gama, Nr. 17, p. 21). Išskirtinos svarbiausios nuostatos: standartai supažindina visuomenę su vaikų ir jaunimo muzikinio ugdymo siekiais, turiniu; siekia ugdyti muzikos požiūriu išprususį jaunimą; muzikos ugdymo tikslus rekomenduoja visų pakopų muzikos pedagogams. Standartų kūrėjų grupė muzikinio ugdymo sėkmei numato būtinas prielaidas: muzikos pedagogo dalykinę metodinę bei pedagoginę psichologinę kompetenciją, ugdymo proceso ir turinio nuoseklumą, būtiną mokyklos muzikos kabineto techninę bazę, gerą pedagogų mikroklimatą, pakankamą muzikos dalyko pamokų skaičių. Standartai grupuojami pagal veiksenas: muzikavimą (dainavimą, grojimą), muzikos kūrimą, improvizavimą, komponavimą, aranžavimą, muzikinės kalbos suvokimą ir praktiką, klausomos bei atliekamos muzikos apibūdinimą, vertinimą, muzikinę raišką socialinėje kultūrinėje aplinkoje. Šios veiksenos tarpusavyje turėtų koreliuoti, sietis, ugdymo procesą darydamos kompleksišku ir integraliu, pavyzdžiui: nuo klausymosi – į dainavimą, nuo klausymosi – į grojimą, nuo muzikos atlikimo – į kūrinio klausymąsi ir t.t. Dokumente pabrėžiama, jog tarp visų kompleksiškumo elementų turėtų būti vidinė integracija. Muzikos dalykas (bendrasis muzikinis ugdymas) bendrojo lavinimo mokykloje realizuojamas per standartinį pamokų minimumą, t.y. vieną savaitinę pamoką. Išplėstinis muzikinis ugdymas (pagal pasirinktą fakultatyvą) - turint papildomų pamokų. Pastarasis gali būti pasirinktas kaip išplėstas muzikos dalykas ar fakultatyvas (choras, ansamblis, instrumentas).

Keturi lygiai (*profesionalusis, aukštesnysis, pagrindinis, minimalusis*) suteikia sąlygas rinktis mokymo apimtį ir įgyti žinių pagal kiekvieno sugebėjimus, poreikius, leidžia kurti pasiekimų lygį atitinkančias mokymo programas, reguliuoja patį mokymo procesą. Tam tikram

lygmeniui pasiekti laikas nėra limituojamas. Atsižvelgiant į lygmenį, pedagogas pats gali pasirinkti ugdymo programą, metodiką. Standartų struktūrą sudaro koncentrai (*pradžios mokyklos, pagrindinės mokyklos, XI-XII klasės*), kurie turėtų laiduoti muzikinio ugdymo nuoseklumą ir kryptingumą. Išsilavinimo standartai nurodo veiksenas, siekiamus ugdymo rezultatus, nužymi pasiekimų lygius, nepriklausomai nuo naudojamų vadovėlių. Ugdymo turinys ir metodai standartuose nereglamentuojami. Juose tik nusakoma, ką moksleiviai turi gebėti ir žinoti, kokias vertybines nuostatas turi būti išsiugdę. Dokumente siūloma metodika, pagal kurią kiekvienas mokytojas galėtų sukurti savo individualią muzikos dalyko programą.

Individualios programos ugdymo turinio kūrimo yra privalomas mokyklos kaip bendruomenės dalyvavimas. Bendrosiose programose nubrėžiamos gairės, pagal kurias mokyklos bendruomenė turi pasirengti individualiąsias programas. Mokytojams, rengiantiems individualias programas, bendrosios programos turi būti reglamentuojančiu dokumentu, individualios programos pagrindu bei idėjų šaltiniu. Bendrosiose programose nurodoma, jog rengiant individualią programą, *turi būti atsižvelgiama į: mokinių asmenybių raidos uždavinius, jų žinių, gebėjimų, nuostatų brandą ir pobūdį, jų polinkius, interesus, konkrečios mokyklos filosofiją, kitų rengiamųjų dalykų rengiamas individualiąsias programas, turimus vadovėlius, pagalbinę mokomąją medžiagą, technines galimybes, vietinės bendruomenės interesus ir poreikius, lokalinę aplinką, mokymosi lygius, tikslingiausias mokymo metodus, pedagogo profesines kvalifikacijas, specialius mokinių poreikius, integruoto mokymo reikalavimus* (Bendrosios programos, 2003, p. 38). Individualioje programoje siūloma pasitelkti vietinę aplinką atspindinčią medžiagą, kuri padėtų kurti prasmingą, mokiniams aktualų, įdomų mokymosi kontekstą, skatintų mokinių aktyvumą, sudarytų sąlygas įsitraukti į vietinės bendruomenės gyvenimą. Be to, mokytojui rekomenduojama *nuodugniai išsiaiškinti ir gerai suvokti bendroje programoje keliamus ugdymo tikslus ir uždavinius, o juos įgyvendinti, remiantis bendrosios programos ugdymo turinio ir didaktinių nuostatų gairėmis, savarankiškai pasirenkant reikiamą medžiagą bei metodus. Individualių programų turinyje turėtų atsispindėti mokinių, jų tėvų pageidavimai. Programos turėtų siekti suderinamumo tiek tarp skirtingų disciplinų, tiek tarp to paties dalyko žinių, pateikiamų skirtingose klasėse ar pakopose.*

Klasėje, vienijančioje skirtingų galimybių, polinkių, poreikių mokinius, mokytojas turi kasdien planuoti savo darbą, taikydamas jį prie klasės ugdymo uždavinių, jos lygio, individualių mokinių poreikių, numatydamas būdus atsiradusioms spragoms likviduoti. Šios koncepcijos sumanytojų požiūriu, tai galėtų atlikti pedagogas, remdamasis individualia dalyko programa, kurioje daug kas numatoma iš anksto. Individuali programa galėtų laiduoti ne tik efektyvesnį, konkrečią klasės, mokyklos situaciją atliepiantį ugdymo procesą, bet ir atverti plačią erdvę mokytojų kūrybiškumui, iniciatyvai, bendradarbiavimui.

Minėti siūlymai, rekomendacijos neabejotinai yra pozityvūs. Patyrę, pripažinti, turintys savo muzikinio ugdymo koncepciją aukštos kvalifikacijos mokytojai galėtų kompetentingai parengti iš principo savitas, originalias mokymo programas ir kūrybiškai jas taikyti darbe. Tačiau, programų rengimo nuostatose atsiradus daugiau pasirinkimo laisvės ir neapibrėžtumo, rengiant individualią programą, svarbu išvengti chaotiškumo ir paviršutiniškumo, neprarasti konceptualaus mąstymo.

2.2. Muzikinio ugdymo tikslas, uždaviniai ir principai

Ugdymo tikslai nurodo kryptis, kur link orientuoti ugdymo turinį, metodus, formas, o taip pat ir patį ugdytinį. Lietuvos mokyklų mokytojai vadovaujasi harmoningos asmenybės ugdymo idealais. Ugdymo tikslas taip pat priklauso nuo visuomenės poreikių. Apibrėžiant bendruosius ugdymo tikslus, svarbu juos kildinti iš ne tik iš žmogaus ar jo asmenybės sampratos, socialinių doktrinų, kultūros filosofijos, bet iš integracinio požiūrio į tikrovę, į ugdymo procesą. Į asmenybės vertybines orientacijas įauga sąvokos – tiesa ir teisingumas, laisvė ir atsakomybė, stropumas ir darbštumas, dvasingumas, tautiškumas, universalumas. Šių ir kitų vertybių praktinės išraiškos laipsnis apibūdina asmenybės dvasinio tobulumo lygį. *Brandi ir darni asmenybė* - galutinis ugdymo tikslas. Bendras ugdymo tikslas apibrėžtinai taip: *padėti individui saviraiškai kūrybingai ir dorai veikti gyvenime* (Jovaiša, 2001). Bendrosiose programose išskirtinos ugdymo „*pastangos suvokti bei suprasti žmogų ir pasaulį, sudarant mokiniui sąlygas pačiam patirti, pačiam savo projektus kurti ir įgyvendinti, savo asmenybę puoselėti, pačiam dalyvauti visuomenės ir pasaulio kaitoje*“ (Bendrosios programos, 1998, p. 35)

Bendrapedagogine ugdymo samprata remiasi ir muzikinis ugdymas. Mokiniam „suteikti muzikinės estetiškos kompetencijos bei socialinės kultūrinės brandos pagrindus, ugdyti kūrybišką, aktyvią emocingą, estetinę ir kultūrinę patirčiai atvirą moksleivio asmenybę, gebančią prasmingai dalyvauti aplinkos muzikiniame gyvenime“ - tai muzikos dalyko pagrindinėje mokykloje tikslas (Bendrosios programos, 2003, p. 528). *Muzikinės raiškos ir muzikinės kultūros pažinimo pagrindai, muzikinių gebėjimų lavinimas muzikinių poreikių puoselėjimas* – tam būtina sąlyga. Bendrojo lavinimo mokyklos programose muzikinio ugdymo **tikslas** formuluojamas taip: „suteikti bendrą, kasdieniniam žmogaus gyvenimui muzikinį išsilavinimą, išmokyti visus mokinius elementariai, tačiau skoningai dainuoti, klausytis ir prasmingai, estetiškai suvokti muziką, skatinti muzikuoti, ugdyti liaudies bei aukštos meninės vertės profesionaliosios muzikos poreikį, muziką ugdyti aukštos estetiškos ir dvasinės kultūros žmogui“ (Balčytis, 1995, p. 7.). *Kasdieniam žmogaus gyvenime reikalingas muzikinis išsilavinimas* – tai minimalus muzikinių žinių ir įgūdžių kiekis dainavimo, grojimo, muzikos klausymosi srityse, orientavimasis jose, nepriklausomai nuo asmens profesijos. Vidurinėje

mokykloje svarbu išsiugdyti atitinkamus muzikos *girdėjimo, atlikimo, klausymosi, suvokimo įgūdžius*, o šią įgytą *muzikinę patirtį* - mokėti taikyti gyvenime, tobulintis toliau. Taip pat svarbu įgyti tokį *muzikos pažinimo lygį*, kad galėtų realizuotis *auklėjamosios ir lavinamosios muzikos reikšmės*. „Kalbėdami apie muzikinį auklėjimą, ugdomąją reikšmę, pirmiausia turime galvoje prasmingą, puikią, šimtmečių nugludintą, liaudies ir pasaulio genijų sukurtą, tyrą džiaugsmą, gėrį, tikrąjį grožį, aukštus dvasinius siekius skatinančią muziką“ (Balčytis, 2002, p. 6).

Z. Rinkevičius, J. Kievišas, A. Katinienė ir kiti autoriai muzikinio ugdymo tikslu laiko *muzikinės kultūros* ugdymą. Pagal A. Sochorą, muzikinę kultūrą sudaro visuomenės sukurtos „muzikos vertybės, visos veiklos rūšys, kuriant, saugant, atgaminant, skleidžiant, suvokiant ir naudojant muzikos vertybes“. Į ją įeina „visi muzikos veiklos subjektai kartu su įgytais įgūdžiais, žiniomis, nuostatomis, socialinės institucijos ir materialioji bazė“ (Rinkevičius, 1993, p. 72). Z. Rinkevičius svarbiausiu tikslu laiko bendrą muzikinę kultūrą (neprofesinę muzikinę kultūrą), kurios pagrindą sudaro *muzikos pažinimas ir muzikinio mąstymo pagrindai* (ten pat).

A. Piličiauskas (1999) muzikinio ugdymo tikslus klasifikuoja pagal vertybinį ugdomojo turinio, proceso kryptingumą. Muzikinio ugdymo procese nurodo *pažintinį (PUK, siekiama išsąmoninti teorines žinias), psichomotorinį (MUK, tobulinami vokaliniai, instrumentiniai įgūdžiai) bei emociinį (EUK, veikiant kūriniui, patiriami meniniai išgyvenimai) tikslus* (ugdомуosius ketinimus). Juos sugrupavus, gaunama matematinė *UK* (ugdomojo ketinimo) išraiška, kuri rodo ugdytojo vertybines nuostatas. „Išugdyti mokiniui humanistinėmis vertybėmis grįstą gyvenimo tikslo sampratą, - reiškia išspręsti daugybę esminių švietimo uždavinių“ (Piličiauskas, 2004, p. 98). Muzikinę kultūrą mokslininkas apibrėžia kaip žinių, gebėjimų ir poreikių visumą, t. y. „MK (muzikinė kultūra) = Ž (žinios) + G (gebėjimai) + P (poreikis)“ (iš prof. habil. dr. A. Piličiausko paskaitų konspekto).

Kiekvienas tikslas kelia konkrečius uždavinius. Uždavinių sprendimas nurodo kelią, kaip tą tikslą įgyvendinti, pasirinkti tinkamas veiklos formas. Muzikiniame ugdyme tai įgyvendinama per muzikines veiksenas - dainavimą, muzikos klausymąsi, solfedžiavimą, ritmiką ir grojimą.

Bendrojo lavinimo mokyklos **muzikinio ugdymo uždaviniai** yra šie:

- tęsti ir puoselėti lietuvių tautai būdingas visuotinio *dainavimo* tradicijas: išmokyti dainuoti kasdieniam žmogaus gyvenime reikalingu lygiu, nuosekliai lavinti muzikinę klausą, balsą, dainavimo įgūdžius, išugdyti liaudies dainos poreikį, išmokyti pakankamo skaičiaus įvairaus žanro ir turinio dainų bei giesmių, branginti mūsų krašto gražaus, švelnaus, santūraus dainavimo bei giedojimo papročius, išugdyti dainavimo poreikį apskritai;

- mokyti *klausytis muzikos* ir *suvokti ją*: išmokyti pažinti muzikinę kalbą, girdėti muziką, įsiklausyti į muzikos kūrinių intonacines subtilybes ir visumą, įsijausti į juos, gėrėtis, grožėtis jais, suteikti reikalingų žinių apie muziką ir jo raidą, supažindinti su geriausiaisiais ir reikšmingiausiais įvairių žanrų, formų, epochų, stilių, pasaulio kraštų, žymiausių kompozitorių muzikos kūriniais, ugdyti poreikį klausytis aukštos meninės vertės įvairių epochų muzikos, per muziką mokyti pažinti save ir pasaulį.
- skatinti *groti* liaudies ir kitais mokyklos sąlygomis tinkančiais muzikos instrumentais, muzikavimą glaudžiai sieti su muzikinės klausos lavinimu, dainavimu, muzikos klausymosi ir suvokimo įgūdžių formavimu, atlikimo kultūros ir skonio ugdymu, ugdyti kolektyvinio ir individualaus muzikavimo poreikį;
- mokyti *skirti muzikines vertybes*: mėgėjišką muziką - nuo genialios, kičą, masinę muziką - nuo tikrojo, dvasingo meno, ugdyti poreikį nuolat lavintis, ugdyti savo muzikinį skonį, klausytis didžiųjų kompozitorių kūrybos namie, koncertuose, muzikiniuose teatruose;
- muzikos dalyku *integruotis į bendrą žmogaus ugdymo sistemą*: meniškai lavinti, jautrinti žmogų, mokyti kūrybiškai mąstyti, formuoti tautinę pasaulėžiūrą, ugdyti kilnius dvasinius siekius, estetinę ir dorovinę kultūrą, kelti muzikinę ir bendrąją kultūrą (Balčytis, 1997).

Muzikinio ugdymo principai. Ugdant vaiką, svarbu turėti galutinio rezultato perspektyvą. Sėkmę pedagoginiame procese lemia tikslingas bei apgalvotas muzikinės veiklos rūšių, ugdomosios medžiagos atrinkimas, ugdymo kryptių numatymas. Svarbiausios muzikinio ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje kryptys yra šios: per etninę pasaulėjautą – į pasaulinę kultūrą, per savo tautos – į kitų šalių muzikos pažinimą, nuo muzikos pažinimo ir muzikinių vaizdinių formavimosi per aktyvų atlikimą – į vis didesnę bei geresnę įsijautimą ir visumos suvokimą klausantis, nuo detalaus žodinio aiškinimo, programiškumo ir vaizdumo – į vis abstraktesnę, vis mažiau komentarų reikalaujantį muzikos suvokimą, nuo detalių, pavienes pamokas ar jų dalis apimančių užduočių - į plačias ištisą trimestrą ar mokslo metus apimančias temas, nuo laipsniško patirties kaupimo – į apibendrinimus ir tolesnę žinių plėtojimą jau aukštesniu lygiu, nuo žemesnio - į aukštesnio lygio žinių ir įgūdžių pakopas (Balčytis, 1995).

Svarbiausiais **muzikinio ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje principais** laikytini: *kompleksiškumo, etninių ištakų, veiklos rūšių pasirinkimo laisvės, meniškumo, kūrybiškumo, atlikimo ir klausymo vienovės, nuoseklumo bei koncentriškumo ir kt.*

Kompleksiškumo principas arba muzikinės veiklos rūšių lygiareikšmiškumo principas remiasi ne kuria nors viena, bet visu kompleksu muzikinės veiklos formų – *dainavimu, grojimu mokykliniais instrumentais, muzikos klausymusi, solfedžiavimu, ritmika*. Kiekviena šių muzikinių

veiksenų yra savaip svarbi ir turi savo specifinių pranašumų, formuojančių įvairias muzikines žinias bei įgūdžius. Viso šios veiksenos turi glaudų tarpusavio ryšį. Tai sudaro vieningą muzikos mokymo ir auklėjimo sistemą. Išskirtina gražaus, meninio **dainavimo** ir prasmingo **muzikos klausymosi, suvokimo** svarba. To siekiant, lavinama vaikų muzikinė klausia, balsas, intonacinė vaizduotė, atmintis, ugdomi atitinkami muzikos girdėjimo, atlikimo ir suvokimo įgūdžiai. Tam padeda **solfedžio, ritmika, grojimas**. Tai sudaro sistemos pagrindą bet kurioje klasėje. **Dainavimas** yra prieinamiausia bendravimo su muzika forma. Didelę auklėjamąją reikšmę turi dainų turinys. Dainuojant lavėja muzikė klausia, balsas, atmintis, ugdomi estetiniai jausmai. **Muzikos klausymasis** - tai mokymo įsiklausyti į muzikos audinį, vidinio dvasinio susikaupimo, meninės visumos, apibendrinto muzikos suvokimo ugdymo pagrindas. **Solfedžio** – trumpiausias ir efektyviausias būdas intonacinei klausai, muzikos girdėjimo, natų pažinimo ir dainavimo iš gaidų įgūdžiamas ugdyti. Solfedžiavimas lavina balsą, moko taisyklingai dainuoti, įgalina ugdyti muzikos atlikimo ir suvokimo meniškumą. **Ritmika** – tai ritminės klausos, ritminių vaizdinių formavimo pagrindas, garsų trukmės girdėjimo ir ritmo skaitymo iš gaidų mokymo būdas. **Grojimas** labiausiai lavina muzikinę klausą ir yra ypač svarbus, ugdamas daugiaplanį orkestrinį mąstymą, kas svarbu klausantis muzikos. Grojimui galima įvairiapusiškai pritaikyti muzikos rašto, ritmo, solfedžio žinias ir įgūdžius, sujungti visas aktyvios veiklos formas į vieną aukštesnę išraiškos atžvilgiu muzikinę visumą. Dirbant kompleksiskai, svarbu sieti visas veiklos rūšis, turinį, metodiką. Mokiniai turi jausti vieningą, susiliejusį muzikinės veiklos procesą. Kompleksiškumas sudaro progą atsiskleisti įvairiems vaikų gebėjimams ir polinkiams, lemia tolygų, įvairiapusių muzikinį ugdymą, muzikos atlikimo ir suvokimo lavinimą.

Liaudies dainos, tobulėdamos per šimtmečius, sukcentravo savyje menines vertybes, dvasingumą ir grožį. Naudojimasis **etninių muzikinio ugdymo ištakų principu** atveria galimybes „tiesiausiu, lengviausiu keliu ir teisingiausia kryptimi formuoti jauno žmogaus muzikinę klausą, meninę pasaulėjautą, <...>, išugdyti meninį skonį, teisingas <...> nuostatas į gyvenimą“ (Balčytis, 1997, p. 14). Išsiugdžius grožio pojūtį elementaria tautine muzika, pamažu siekiama profesionaliosios muzikos, pasaulio kultūros pažinimo lygmenų. Kompleksiškumas leidžia **diferencijuoti** ir **individualizuoti** darbą pagal mokinių muzikinius gabumus ir polinkius. Mokiniai gali reikštis savo mėgstamiausioje veikloje, o gabesnieji – atlikti sudėtingesnes užduotis. Pedagoginiais, psichologiniais, muzikologiniais muzikos pažinimo bei fiziologiniais vaikų raidos principais pagrįsta sistema remiasi ugdymo **nuoseklumu** ir **sistemiškumu**. Nuoseklus ugdymas suprantamas tuomet, kai nuosekliai ir išmintingai dirba mokytojas, kai kokybiškai vykdomi principiniai kiekvienos klasės programos reikalavimai, pamokos - pagrįstos ugdymo ir lavinimo nuoseklumu ir yra tarpusavyje susijusios. Dirbant nuosekliai, reikia nuolatinio **kartojimo**. Visos muzikinio lavinimo grandys reikalauja kantraus darbo, nuolatinio

grįžimo prie tų pačių elementų. Sistemoje svarbią vietą užima **koncentriškumo** principas. Remiantis šiuo principu, ugdymo procesas vyksta kartkartėmis sugrįžtant vis prie tų pačių temų, tačiau vis aukštesniu lygiu. Penki koncentrai sudaro viduriniašias ir aukštesniašias klases. Reikšmingas ugdymo **kryptingumo** principas. Mokytojo darbo sėkmė priklauso nuo kryptingo, nuoseklus tam tikrų dėsningumų laikymosi. Žinios plėtojamos laipsniškai, vis aukštesniu lygiu ir vėl grįžtant prie esminių ištakų. Ugdymo procese turi būti siekiama **meniškumo**, o pamokoje - dominuoti grožis. Apie mokinio meninio skonio lavėjimą sprendžiama iš jo daromos pažangos lygio. Mokytojas pamokoje privalo siekti meninės kokybės ir estetinio pasigėrėjimo kulminacijų. Kūrybiškai organizuojamas mokymo procesas, pačių mokinių kūrybinis mąstymas - tai **kūrybiškumas**. Šis principas įpareigoja mokytoją įvairiai kūrybiškai reikštis: planuoti pamokas, parinkti mokomąją medžiagą, spręsti per pamoką iškilusias metodines, psichologines problemas. Svarbiais laikytini ir mokymo turinio **atrankos**, pedagoginio proceso organizavimo **įvairovės**, kūrinių atlikimo **variјantiškumo**, mokymo **tikslingumo**, **praktiškumo**, **ryšių su kitais dalykais** (Balčytis, 1997), **rišlumo**, **įvairovės**, **suprantamumo**, **vieningos metodikos** principai (Balčytis, 1986).

Vadovaujantis muzikinio ugdymo tikslais, uždaviniais ir principais, muzika vaikus mokome dvasinio susikaupimo, dorovinio tvirtumo, meilės ir pagarbos tėvams, Tėvynei, gamtai, gyvūnijai. Muzikos pamokos gali labai prisidėti prie vaikų meninio skonio, tikros meninės kultūros ugdymo, savęs ir pasaulio pažinimo. Remiantis daugelio pasaulio mokslininkų duomenimis, sustiprinto muzikinio ugdymo mokyklose vaikų intelekto koeficientas didesnis, vaikų pažangumas - geresnis, o mokinių kultūriniai poreikiai – didesni.

2.3. Muzikinio ugdymo turinio sandara

Ugdymo turinys yra susijęs su ugdymo tikslais, uždaviniais, ugdymo būdais, bendrąja kultūra ir yra kuriamas, atsižvelgiant į asmens ugdomų galių, pažinimo pobūdį, struktūrą, lūkesčius; tai - integrali ugdymo proceso dalis. Ugdymo turinio sampratą lemia vyraujanti ugdymo filosofija. Dabartinė Lietuvos švietimo kaita remiasi holistine ugdymo samprata ir su ja susijusiomis konceptualiomis nuostatomis, kuri atsispindi Bendrosiose programose (2003, p. 321). Čia nurodomos orientacinės muzikos turinio gairės. Pasak programų sudarytojų, surasti ir pagal temas pritaikyti muzikos teorinę medžiagą, parinkti klausymosi repertuarą, vadovėlius turi pats pedagogas. Kadangi tyrimas planuojamas V – VI klasėse, aktualu apžvelgti šių klasių muzikinio ugdymo turinį. Bendrosiose programose (2003) nurodoma, jog V - VI klasių mokymo turinys įsisavinamas per muzikavimą, kūrybą, muzikinės kalbos praktiką bei klausomas, atliekamas muzikos nagrinėjimą ir vertinimą. Šiose klasėse mokomasi dinamikos, tempo, frazės pojūčio ir raiškaus atlikimo, ansamblinio muzikavimo įgūdžių. Metroritminio žodyno praktika

realizuojama per šokio ir kitus būdingus žanrus. Įsimenama dermė, atpažįstami tembrai, įvedamas dvibalsumas. Atpažįstant frazes, melodijas, formos savybes, taikomi grafiniai simboliai, natų raštas. Nagrinėjant ir atliekant klausomą muziką, dėmesys kreipiamas į muzikos paskirtį, muzikinę kalbą (muzikinę mintį ir jos išraiškumą, būdingus žanrus ir formas, kūrinio nuotaiką. **V – VI** klasėse muzikinis ugdymas turi būti plėtojamas visomis formomis (Bendrosios programos, 2003). Pabrėžtina, jog šalia dainavimo vis reikšmingesnis tampa instrumentinis muzikavimas, natų rašto panaudojimas. Visa tai telkiama naujai kokybei siekti: „kuriant, atliekant, klausant lavinamas dėmesys ir pastabumas muzikos detalėms (frazės, melodijos, žanro išraiškos nagrinėjimas)“ (ten pat, p. 319). Mokiniai jau apibūdina muzikos savybes (formą, instrumentus, charakterį, nuotaiką), ją vertina pagal pagavą ir pagal numatytus kriterijus. Pažymėtina, jog šiuo periodu muzikavimas ir kūryba integruoja ir papildo vienas kitą.

Išsilavinimo standartai **V - VI** klasėse taip pat kreipia dėmesį į muzikos kalbos elementų mokėjimą ir jų atpažinimą muzikos kūrinuose, ritmavimą ir solfedžiavimą absoliučioje arba reliatyvioje sistemoje, įprastos notacijos skaitymą ir rašymą. Klausant ar atliekant muziką svarbu parodyti estetinę nuovoką, mokėti taikyti argumentuotus vertinimo kriterijus (apibūdinti muzikos išraiškos ir formos ypatumus). Mokiniais reikia parodyti gebėjimus savarankiškai veikti, bendradarbiauti ir pristatyti savo veiklą klasės, mokyklos muzikos projektuose.

Kompleksinio ugdymo sistemos pagrindu sukurtų „Bendrojo lavinimo mokyklos programų“ (Balčytis, 1995) turinys yra paremtas meno dėsningumais bei pedagoginio proceso organizavimo principais. Kompleksinėje sistemoje mokymo turinys jungia į vieną visumą visas veiklos formas ir išlaiko kiekvienos grandies specifiškumą. Muzikos mokymo turinį sistemoje sudaro konkrečios mokymo temos ir mokymo medžiaga – repertuaras. Į programų turinį įeina žinios apie muzikos pobūdį, jos meninės raiškos ypatybes. Turinio medžiaga supažindina su muzikos specifika, jos reikšme žmonių gyvenime; repertuare – geriausi pasaulio, nacionaliniai kompozitorių kūriniai arba jų fragmentai. Lavinami muzikiniai gabumai ir įgyjama tam tikros muzikinės veiklos - dainavimo, solfedžiavimo, ritmikos, grojimo, improvizavimo, muzikos klausymosi ir analizavimo - įgūdžių. Muzikos mokymo turinys **V - X** klasėms, atspindintis Bendrųjų programų (2003), „Bendrojo lavinimo mokyklos programų“ (1995) reikalavimus, yra išsamiai išdėstytas E. Balčyčio muzikos vadovėliuose. „Bendrojo lavinimo mokyklos programų“ (Balčytis, 1995) turinys **V – VI** klasėse apima elementariąją muziką ir programinę muziką.

V klasėje įtvirtinama pradinėje mokykloje įgyta muzikinė patirtis, plėtojami muzikiniai įgūdžiai, suteikiamos pirminės žinios apie muzikos kilmę, kūrimą, klausymąsi, suvokimą, elementariausias muzikos struktūras. Remiantis lietuvių liaudies intonacijomis, siekiama švaraus intonavimo, gero dainavimo oktavos ribose, dvibalsio dainavimo, įtvirtinama mažorinė dermė. Mokoma pažinti, girdėti ir atlikti ritminius darinius iš ketvirtinių, aštuntinių, pusinių, sveikųjų

natų, pauzių bei elementariusius metrus. Muzikavimo srityje siekiama atlikti lengvus ostinatinio pobūdžio pratimus, dainelių melodijas, specialiai grojimui aranžuotus kūrinius, sudaryti pirmuosius skudučiavimo įgūdžius. Penktoje klasėje privaloma gerai išmokyti Lietuvos valstybinę himną – V. Kudirkos „Tautiška giesmė“, apie 8 – 10 vienbalsių dainų ar su dvibalsumo elementais. Muzikos klausomasi žanriniu principu, kaip prieinamiausiu, ugdant pradinę muzikos suvokimą, įtvirtinant žinias apie liaudies dainą, ratelį, žaidimą, šokį, pjesę, preliudą, maršą, muzikinę pasaką. Su klausoma muzika siejama orkestrų rūšių ir ryškiausių instrumentų aptarimas, ugdoma tembrinė klausa, supažindinama su M. K. Čiurlioniu.

Rekomenduojamos temos: Pasikalbėkime apie muziką. Kas kuria ir atlieka muziką. Lietuvių liaudies dainos. Lietuvių liaudies rateliai ir šokiai. Lietuvių liaudies muzikos instrumentai. Kitų tautų liaudies dainos. *Do mažorinė* gama. Šokių muzika. Maršai. Pučiamųjų instrumentų orkestras. Muzikinė pasaka.

VI klasėje pagrindinis dėmesys skiriamas programinei muzikai: suteikiamos pirmosios žinios apie siuitą, operą, baletą, simfoniją, muzikinės temos plėtojimą. Muzikoje vyrauja gamtos, Tėvynės, piemenukų tematika. Muzikos kūrinių pavyzdžiais mokoma estetiškai suvokti ir gėrėtis klausoma muzika, ugdomas programinės ir neprograminės muzikos pažinimas. Plačiau pristatomi kompozitoriai – B. Dvarionas ir E. Balsys. Toliau tobulinama intonavimo ir dainavimo kokybė, plečiamas vaikų balso diapazonas. Solfedžio srityje įtvirtinama *re minorinė* gama ir tonacija, *Fa mažorinė* tonacija, kaip prieinamiausia dvibalsėms liaudies dainoms solfedžuoti. Įsimenamos aštuntinės natos ir pauzės, ketvirtinė su tašku. Šie ritminiai dariniai panaudojami muzikuojant ritminiais instrumentais, skudučiuojant, dainuojant. Šeštųjų klasių mokiniai supažindinami su aliteracijos ženklais.

Rekomenduojamos temos: Programinė muzika. Muzika apie piemenukus. Gyvoji gamta muzikoje ir gamtoje. Siuita. Opera. Minorinė dermė. *Re minorinė* tonacija. Baletas. *Fa mažorinė* tonacija. Simfonija.

3. Empirinio tyrimo metodika ir rezultatai

3.1. Tyrimo organizavimas: planas, metodika, empirinė bazė

Apžvelgus egzistuojančias pasaulio ir Lietuvos muzikinio ugdymo koncepcijas, šalies muzikinio ugdymo teorinius pagrindus, programas, standartus, aktualu išsiaiškinti, kaip ši patirtis faktiškai taikoma šalies bendrojo lavinimo mokyklose, kokio lygio yra moksleivių muzikinės žinios, gebėjimai ir įgūdžiai, kaip vykdomi muzikinio ugdymo turinio reikalavimai.

Siekiant ištirti muzikinio ugdymo turinio vykdymo ypatumus Raseinių rajono V – VI klasėse, buvo atliktas tyrimas. Šiuo tikslu mokiniams buvo parengti muzikinių žinių ir gebėjimų patikrinimo testai, kuriais buvo tikimasi įvertinti, kaip mokiniai yra išmokę muzikos dalyko programos dalį, kokiu mastu jų žinios atitinka programos bei mokymo medžiagą ir kiek neatitinka. Testų užduočių ir klausimų turinys atspindėjo visas kompleksinės muzikos pamokos veiklos formas: dainavimą, solfedžiavimą, ritmo mokymąsi, muzikos klausymąsi, muzikavimą. Užduotys aprėpė mokomąją medžiagą, visų muzikos pamokos veiksenų žinias, įgūdžius, buvo iš tos žinių srities, kurią mokiniai turėjo galimybę išmokti (testų pvz. - 1 priede).

Lietuvos švietimo reforma remiasi humanistinės pedagogikos tikslais ir principais. Vienas humanistinių tikslų siekia „padėti mokiniams imtis didesnės atsakomybės apsisprendžiant, ko mokysis“ (Gage, Berliner, 1994, p. 383). Viename principų taip pat sakoma, kad ugdymo sėkmę įtakoja ugdytinio interesai (ten pat, p. 385). Bendrosiose programose akcentuojama mokinio noro, išplaukiančio iš jo vidinio poreikio mokytis, svarba (1993, p. 136). Tad tikėtina, kad ugdymo turinys siejasi su ugdymo interesais bei lūkesčiais, o mokinių nuostatų suderinamumas su realiai vykstančia ugdomąja veikla galėtų būti vienas ugdymą efektyvinančių, mokinių žinias, gebėjimus ir įgūdžius pozityviai įtakančių veiksnių. Tai paskatino pasidomėti, kokios muzikinės veiksenos yra mokinių labiausiai mėgstamos ir faktiškai vyksta pamokoje. Tad į testų struktūrą įėjo ir mokinių požiūrio į muzikos pamokos grandis klausimai.

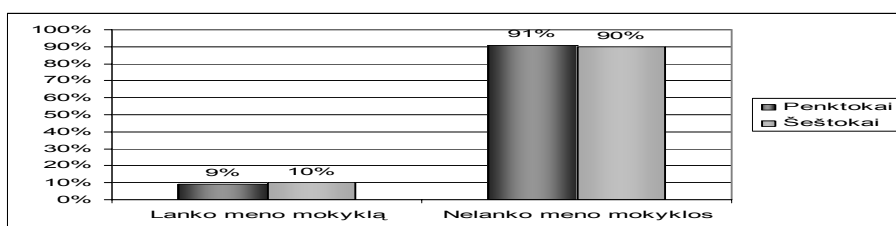
Penktųjų klasių moksleivių testai buvo sudaryti iš devynių muzikos klausymosi, dainavimo, muzikos rašto, solfedžiavimo, ritmavimo, muzikavimo užduočių. Šeštųjų testai buvo parengti tokiu pačiu principu; juos sudarė dvylika klausimų iš visų muzikinių pamokos veiksenų. V ir VI klasių mokiniams buvo pateikti klausimai apie meno mokyklos, muzikos būrelių lankymą bei mokinių požiūrio į muzikines veiksenas pamokoje klausimynas. Siekiant ištirti, kaip laikomasi Bendrojo lavinimo mokyklos programų (1995), vadovėlių temų eiliškumo, testai buvo sudaromi, vadovaujantis muzikos pamokų teminiu planu – išklotine (Balčytis, 1995). Taip pat buvo atsižvelgiama į Bendrųjų programų ir Išsilavinimo standartų reikalavimus. Mokytojų anketoje pateikėme klausimus apie muzikinio ugdymo turinio vykdymą, įvairias muzikinės veiklos formas pamokoje ir jų prioritetus bei demografinius respondentų duomenis (anketos pavyzdys – 1 priede).

Tyrimo bazę sudarė 500 Raseinių rajono bendrojo lavinimo mokyklų V klasės ir 564 VI klasės mokiniai (iš viso 1064 respondentai). Tyrimas buvo vykdomas 2004 metų rudenį.

Rajono švietimo skyriaus duomenimis rajone buvo 622 V klasės ir 723 VI klasės mokiniai. Testų neužpildė miesto Pagrindinės mokyklos moksleiviai bei dalis mokinių iš įvairių rajono mokyklų, dėl ligos ar kitų priežasčių tyrimo metu pamokose nedalyvavusių. Problematiška buvo tai, jog dėl didelės tyrimo imties nepavyko stebėti kiekvienos klasės mokinių muzikinių žinių patikrinimo ir, kai kuriais atvejais, buvo pasikliauta muzikos pedagogų sąžiningumu, atsakomybe bei leista mokiniams testus užpildyti savarankiškai, pačių muzikos mokytojų akivaizdoje. Kai kuriose klasėse buvo gauti pernelyg pozityvūs rezultatai, kuriais ne vienu atveju teko suabejoti, kaip pavyzdžiui: visa klasė vienoda eilės tvarka parašė klausytų kūrinių pavadinimus, kurių nėra programoje; užrašė dainos pavadinimą su ta pačia gramatine klaida; sukūrė vienodus ritminius darinius ir pan. Kai kurių mokytojų teigimu, užduotis per pamoką spėjo atlikti ne visi moksleiviai, todėl keletui mokinių teko padėti atsakyti į lentelėje pateiktus anketinius klausimus. Tai atsispindėjo tyrimo rezultatuose. Kaip nepatikimi buvo atmesti 31 penktosios ir 42 šeštosios klasės mokinių testai, užpildyti nekreuoščiai ir nepilnai. Prieš atliekant užduotis, respondentams buvo atskleistas tyrimo tikslas.

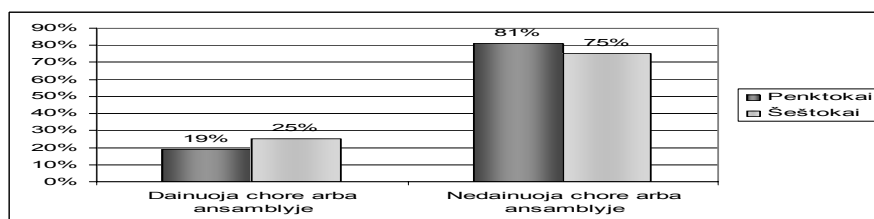
3.2. Mokinių testų rezultatai

Mokinių muzikinių žinių, gebėjimų bei įgūdžių lygiui įtakos gali turėti moksleivių mokymasis meno mokykloje bei choro arba ansamblio lankymas. Buvo manoma, jog lankančiųjų meno mokyklą ar muzikos būrelius mokinių muzikinės žinios bus gerokai aukštesnio lygio. Tyrimu buvo siekiama nustatyti, koks yra moksleivių, nelankančių meno mokyklos, choro arba ansamblio muzikinių pasiekimų lygis, todėl į testus buvo įkomponuoti du demografiniai klausimai. Remiantis mokinių atsakymais, meno mokykloje mokosi 50 (10%) penktųjų ir 46 (9%) šeštųjų klasių respondentai (žr. 1 pav.).

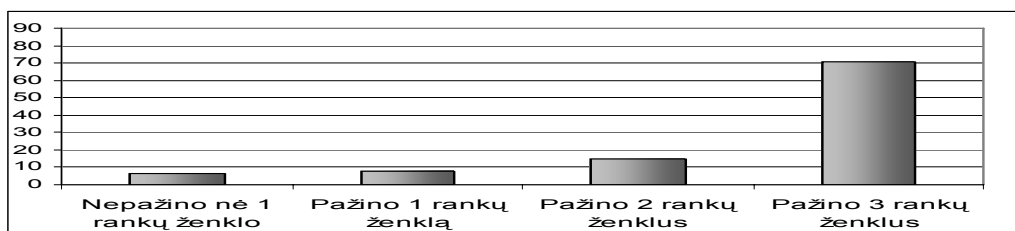
1 pav. *Meno mokyklos lankymas*

Chorą arba ansamblį lanko 95 (19%) V klasės ir 143 (25%) VI klasės moksleiviai (žr. 2 pav.).

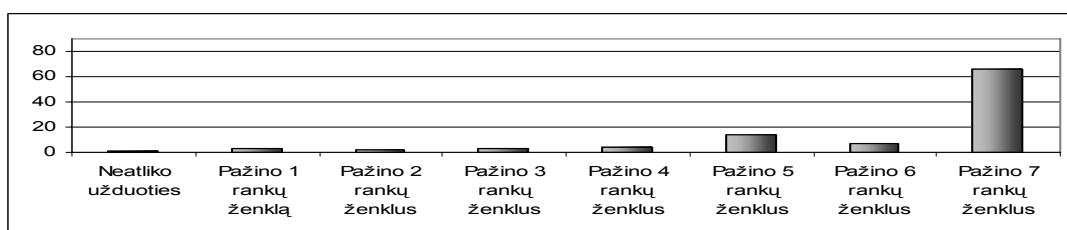

2 pav. *Choro arba ansamblio lankymas*

Solfedžiuojant iš natų dėmesys sutelkiamas naujam, nežinomam tekstui atkurti, lavinami girdėjimo įgūdžiai bei vaizduotė. Solfedžiavimas pagal rankų ženklus aktyvina mokinius, vienija garso aukščio pojūtį ir judesį į bendrą veiklą. Solfedžiavimo įgūdžiams patikrinti buvo pasirinkta užduotis atpažinti, kokius garsų pavadinimus atitinka paveiksle pavaizduoti rankų ženklai. Penktosios klasės mokiniai pagal rankų ženklus turėjo atpažinti natas: *la, mi, sol*, o šeštosios klasės mokiniai - natas: *re, fa, do, sol, si, mi, la*. Džiugu pastebėti, jog 70% penktųjų ir 66% šeštųjų klasių mokinių gerai pažįsta visus gamos laipsnius atitinkančius rankų ženklus (žr. 3, 4 pav.).

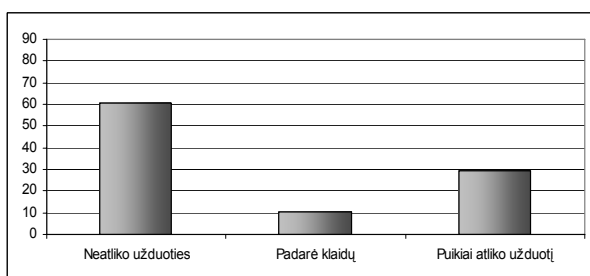

3 pav. *Garsų pavadinimus atitinkančių rankų ženklų atpažinimas (V kl., n= 500)*

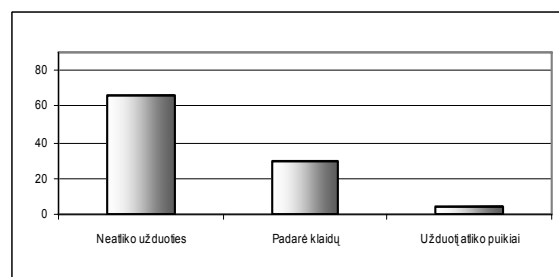

4 pav. *Garsų pavadinimus atitinkančių rankų ženklų atpažinimas (VI kl., n=564)*

Garsų vieta gamoje, jų tarpusavio santykiai vertikalėje, tonų ir pustonių išdėstymas, pastovieji ir nepastovieji tonai vaizdžiai matomi kopetėlėse. Kopetėlės yra ypač patogi priemonė intonacijai lavinti, dvibalsiam solfedžiavimui ir dainavimui ugdyti, polifoninio pobūdžio pratyboms atlikti. Kopetėlių pažinimo lygiui nustatyti respondentams reikėjo nurodyti išmoktų natų vietą. 60% V klasės ir 67% VI klasės moksleivių užduoties neatliko, 29% (V kl.) ir 30% (VI kl.) mokinių surašė visą kopetėlių garsiaeilį iš eilės (nuo do¹ iki do²), puikiai atliko užduotis 30% (V kl.) bei 4% (VI kl.) vaikų (žr. 5, 6 pav.).

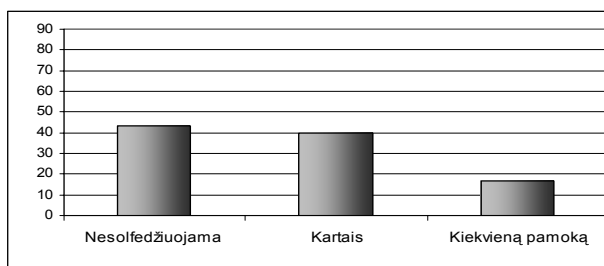

5 pav. *Natų surašymas kopetėlėse (V kl)*

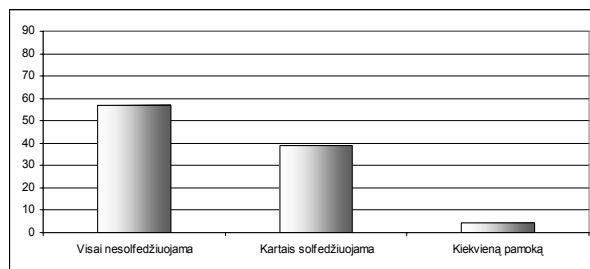

6 pav. *Natų surašymas kopetėlėse (VI kl.)*

Tyrimai parodė, kad muzikos pamokose solfedžiuojama gana retai (žr. 7, 8 pav.),

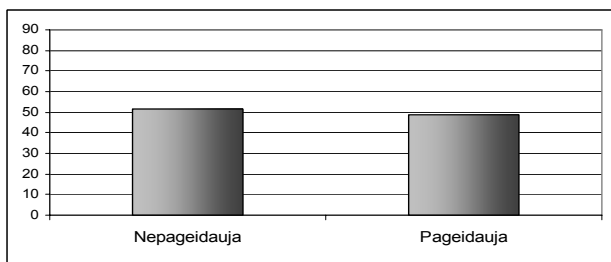

7 pav. Solfedžiavimas pamokoje (V kl.)

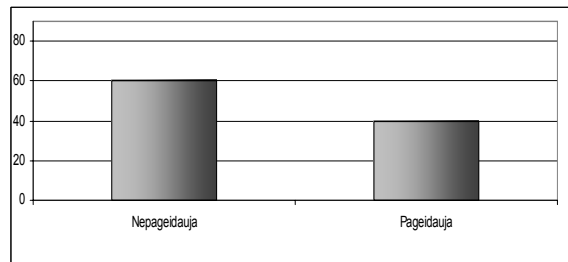

8 pav. Solfedžiavimas pamokoje (VI kl.)

nors 48,5% penktos klasės ir 40% šeštos mokinių tai daryti pageidautų (žr. 9, 10 pav.).

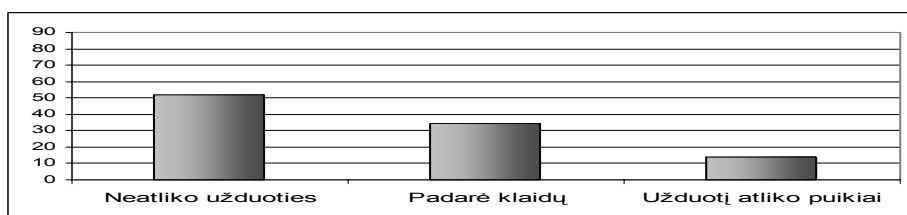

9 pav. Solfedžiavimo pamokoje pageidavimai (V kl.)

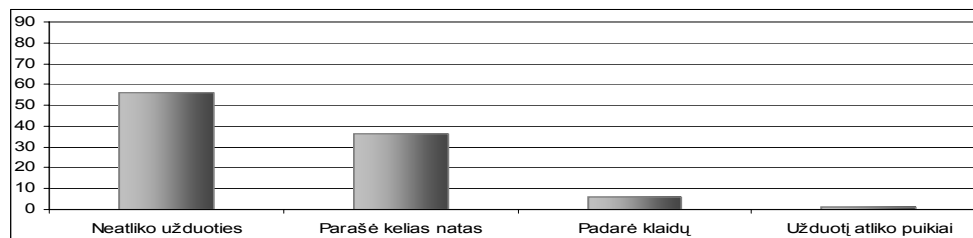
10 pav. Solfedžiavimo pamokoje pageidavimai (VI kl.)

Muzikos rašto gebėjimams patikrinti mokiniai turėjo į penklinę surašyti natas (*sol ketvirtinę, mi aštuntinę, la ketvirtinę, mi ketvirtinę*) bei pauzes (*aštuntinę, ketvirtinę*). Be klaidų atliko užduotį 68 (14%) penktos klasės mokiniai. Daugiau kaip pusė mokinių (54%) užduoties neįvykdė, 34% - rašdami natas, darė klaidų (žr. 11 pav.).

11 pav. Natų penklinėje užrašymas (V kl.)

Šeštokai, surašę penklinėje duotas natas, pagal jas turėjo nustatyti, kokios tai dainos melodija (žr. 12 pav.). Natomis buvo užrašyta lietuvių liaudies daina „Ant kalno karklai“.

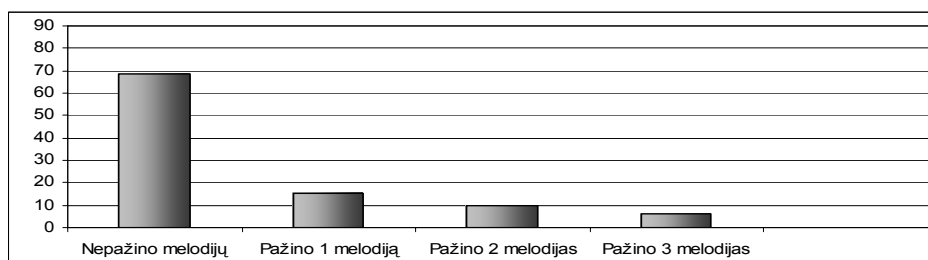

12 pav. Natų penklinėje užrašymas (VI kl.)

Atlikus tyrimus paaiškėjo, kad daugiau, nei pusė šeštos klasės respondentų (57%) nepažįsta natų. Tik 7 mokiniai be klaidų užrašė reikiamas natas ir nurodė dainos pavadinimą. 34 moksleiviai (beveik tiek pat mokinių lanko meno mokyklą) parašė natas, bet pagal jas nepažino dainos. 205 mokiniai bandė rašyti natas, tačiau padarė klaidų. O 317 mokinių užduoties neatliko. Mokiniai sunkiai įveikė užduotį, kurioje pagal tris natomis užrašytas melodijas reikėjo nustatyti

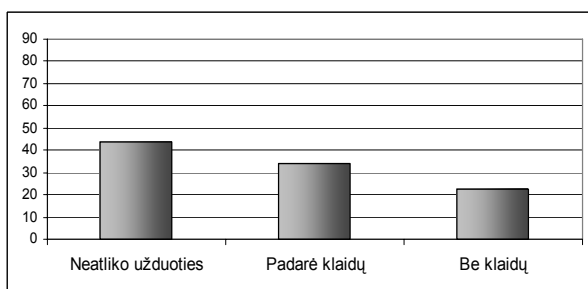
dainas: „Ant kalno karklai“, „Aš padainuosiu“, „Vėjeli, pūsk“ (žr. 13 pav.).

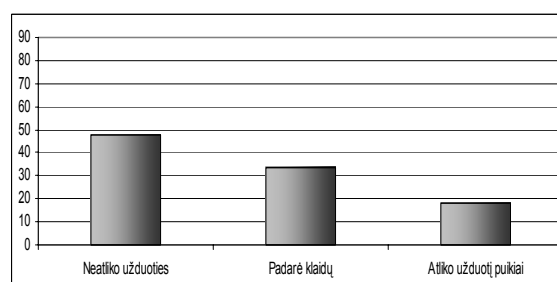
13 pav. *Melodijos atpažinimas pagal natas (VI kl.)*

86 (15%) moksleiviai atpažino vienos dainos pavadinimą, 56 (10%) - pažino dvi dainas, 33 (6%) mokiniai teisingai atliko užduotį. 388 (69%) šeštokai neparašė nė vienos melodijos pavadinimo. Pažymėtina tai, jog visas tris dainas nustatė tik 6% VI klasės mokinių.

Ritmo pajautimas buvo tikrinamas dviem būdais: pagal nurodytą metrą reikėjo sugalvoti ritminius darinius bei įrašyti metrą ritminėse lentelėse. 22% (112) penktokų yra gerai įsisavinę elementarius ritminius darinius ir natų vertes, sugeba sugrupuoti natas pagal nurodytą metrą (žr. 14 pav.). 170 (V) mokinių, grupuodami natas, padarė klaidų, 218 – visai neatliko užduoties.

14 pav. *Natų grupavimas pagal metrą (V kl.)*

15 pav. *Natų grupavimas pagal metrą (VI kl.)*

Dėl ritmo įgūdžių stokos užduoties neįvykdė 296 (48%) šeštosios klasės moksleiviai, 18% - atliko užduotį be klaidų (žr. 15 pav.). Šią muzikinę veikseną mėgsta pusė penktosios klasės mokinių ir 56% šeštokų (žr. 1 lentelę). 50% ir 33,5% šeštokų teigimu, ritmavimo pamokoje stinga (žr. 2 lentelę).

1 lentelė

Ritmavimo pageidavimai pamokoje

Mokinių pageidavimai ritmuoti pamokoje	Mokinių skaičius (atsakymai procentais)	
	Pageidauja	Nepageidauja
V klasės mokiniai	252 (50,2%)	249 (49,9%)
VI klasės mokiniai	317 (56%)	247 (44%)

2 lentelė

Ritmavimo veikseną pamokoje

Ritmavimas	Mokinių skaičius (atsakymai procentais)		
	Niekada	Kartais	Kiekvieną pamoką
V klasės mokiniai	253 (50,3%)	171 (34,2%)	76 (15,4%)
VI klasės mokiniai	189 (33,5%)	323 (57,2%)	51 (9,04%)

Muzikos suvokimas ir muzikos klausymasis tampa gilių meninių išgyvenimų šaltiniu ir savo reikšmę įgauna palaipsniui, per eilę metų, kol susiformuoja atitinkama moksleivių muzikinė patirtis. Klausydamiesi muzikos, mokiniai patiria vieną abstrakčiausių psichinių būsenų. Vadovaujantis muzikos programomis (Balčytis, 1995), rekomenduotina iš kiekvienos muzikos klausymosi temos gerai įsiminti vieną du kūrinius ar didesnio kūrinio dalis (žinoti pavadinimą, autorių, atsiminti muziką). Kitus kūrinius ar jų dalis - panaudoti temai įtvirtinti, palyginimams, probleminėms situacijoms kurti (Balčytis, 2002). Iki tyrimo pradžios mokiniai buvo turėję vidutiniškai 10 muzikos pamokų, per kurias reikėjo praeiti keturias naujas muzikos klausymosi temas. Per šį laikotarpį mokiniai galėjo būti išklause ir įsiminę apie 4 - 8 muzikos kūrinius.

Atlikę tyrimą, gavome penktosios klasės mokinių atsakymus į testo klausimą („nurodyti kūrinius, pateikti faktinius kūrinio duomenis - autorių, pavadinimą, kurių buvo klausomasi pamokoje šiais mokslo metais“). Atsakymus apdorojome kokybiniu būdu, suskirstėme kategorizavimo principu.

Apie kokybinius tyrimo metodus plačiai rašoma K. Kardelio (1997), G. Merkio (1999), B. Bitino (1998), C. M. Charles (1999) ir kt. darbuose. Kokybinis tyrimas kaip edukologinių tyrimų komponentas padeda atlikti šiuos dalykus: aiškiai apibūdinti duomenis; nustatyti, kas tuose duomenyse yra tipiška, kas - netipiška; atskleisti skirtumus, ryšius ir kitas ypatybes; atsakyti į tyrimų klausimus (Charles, 1999, p. 174). Bendrąsias savybes, būdingas kokybiniam tyrimui, išskyrė B. Bitinas (Bitinas, 1998, p. 158): *tyrimo atvirumą* (tyrėjas formuluoja bendro pobūdžio hipotezę, atvirus klausimus apie objektą), *holistinį požiūrį į objektą* (objektas suvokiamas kaip vientisa sudėtinga sistema, dėmesys telkiamas į priežasties ir pasekmės ryšius), *kokybinius duomenis* (orientuojamasi į atskiras situacijas, kurios visapusiškai aprašomos natūralia kalba, nagrinėjama individų nuomonė apie situaciją), *tyrėją kaip pažinimo instrumentą* (tyrėjas tiesiogiai bendrauja su tiriamaisiais, bet lieka neutralus tyrimo rezultatų atžvilgiu).

Penktoje klasėje per dešimt pirmųjų pamokų muzikos klausymuisi buvo skirti šie kūriniai: Lietuvos valstybinis himnas V. Kudirkos „Tautiška giesmė“, M. K. Čiurlionio „Preliudas a – moll“ (op. 7, Nr. 4), B. Dvariono „Sesuo žydrioji – Vilija“, J. Švedo „Kiškėlis“, maršas iš D. Verdžio operos „Aida“, A. Bražinsko „Piemenėlių dienos“, lietuvių l. dainos - „Lek‘ gervė“, „Oi, eisiu, eisiu“, „Sodauto“, „Oi griežle, griežlele“, „Ganiau palšus jautelius“, „Ant kalno karklai siūbavo“, „Aušta aušrelė“, „Eisim sesės dobilio“. 150 mokinių įsiminė kūrinius, kurie rekomenduojami programoje. Ši kategorija buvo pavadinta *Kūriniai pagal programą*. Iš 3 lentelėje pateiktų moksleivių atsakymų akivaizdžiai matyti, jog dominuoja M. K. Čiurlionio „Preliudas a – moll“. Deja, šį vienintelį programoje pateiktą kūrinį buvo išklause tik šiek tiek daugiau, nei penktadalis vaikų. Tarp atsakymų pasigendama kitų kūrinių, siejamų su

einamomis temomis. Tuo remiantis galima manyti, jog mokytojai nepakankamai dėmesio skiria muzikos klausymuisi ir mažai atsižvelgia į programos eiliškumą.

3 lentelė

V klasės mokinių atsakymų pavyzdžiai (N = 500)

Kategorijos pavadinimas	Kūrinių pavyzdžiai
Kūriniai pagal programą	M. K. Čiurlionio „Preljudas a – moll“ (133 mok.), „Lek‘ gervė“ (1), „Eisim sesės dobilio“ (2), Lietuvos himnas „Tautiška giesmė“ (14).

Kūrinių kategoriją *Lietuvių liaudies dainos, rateliai, šokiai* sudarė lietuvių liaudies etninės muzikos pavyzdžiai. 4 lentelėje pateiktų dainų skaičiaus rodo, jog pamokose tokios muzikos klausomasi nepakankamai.

4 lentelė

V klasės mokinių atsakymų pavyzdžiai (N = 500)

Kategorija	Kūrinių pavyzdžiai
Lietuvių liaudies dainos, rateliai, šokiai.	„Dainų dainelė“ (12 mok.), „Šiū namo“ (5), „Ėsk, karvute“ (8), „Saulele, motule“ (10), „Oi tu, strazde“ (4), „Žilvitis“ (1), „Tai raibumai genelio“ (1), „Ko liūdi, berželi“ (1), „Tindi rindi riuška“ (1), „Išėjo tėvelis į mišką“ (1), „Gyvataras“ (7).

Paaiškėjo ir pamokose išklaustų *Klasikinių kūrinių, nesančių V klasės programoje* kategorija. Mokiniai įvardijo klasikos kūrinius (žr. 5 lentelėje (užrašai netaisyti)), kuriuos buvo klausę per pamokas, ar, galimas daiktas, apskritai žinojo.

5 lentelė

V klasės mokinių atsakymų pavyzdžiai (N = 500)

Kategorija	Kūrinių pavyzdžiai
Klasikiniai kūriniai, nesantys V klasės programoje.	„Žvėrių karnavalas“ (4 mok.), „Šuberto simfonija“ (4), „Monteverdi“ (5), „Menuetas“ (3), „Vaikiškoji simfonija“ (1), „Orfėjas“ (2), „Renesanso muzika“ (7), „Grigališkasis choralas“ (6), „Simfonija“ (3), Bethovenas (2), Grygas „Rytas“ (1), „Solveigos daina“ (1), „Neapolietiška dainelė“ (10).

Atsirado kelių mokinių grupė, kurie dainuojamas vaikiškas daineles prilygino klausytiems kūriniams (žr. 6 lentelę (kategorija *Vaikiškos dainelės*)).

6 lentelė

V klasės mokinių atsakymų pavyzdžiai (N = 500)

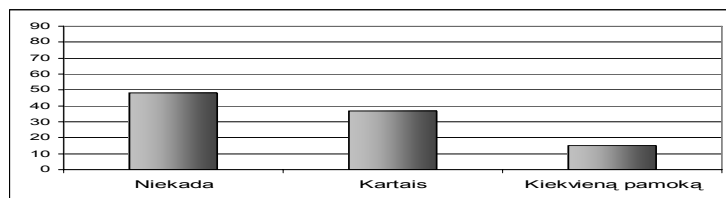
Kategorija	Kūrinių pavyzdžiai
Vaikiškos dainelės	„Vaikų dainelė“ (12), „Traukinys“ (5), „Laumės juosta“.

Paaiškėjo ir *Popso* kategorijai priskirtų dainų sąrašas. Kelių mokinių teigimu (žr. 7 lentelę), pamokoje buvo klausomasi madingų jaunimo tarpe popgrupių dainų. Kičinio pobūdžio, meninės vertės neturinčių kūrinių tarp šeštokų atsakymų aptikti neteko.

V klasės mokinių atsakymų pavyzdžiai

Kategorija	Kūrinių pavyzdžiai
Popsas	„Bavarija“ (4 mok.), Pikaso“ (6), „Delfinai“ (3), „Žas“ (11), „Geltona“ (3), „Mango“ (8).

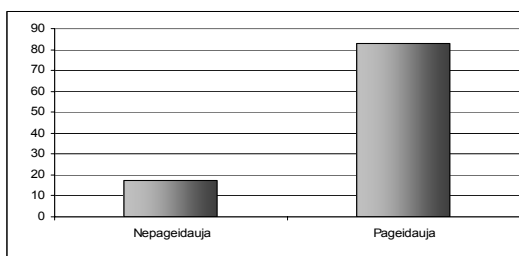
Remiantis tyrimo duomenimis, kiekvieną pamoką muzikos klausosi 15% V klasės ir 17% VI klasės mokinių (žr. 16 pav. ir 17 pav. 2 priede).

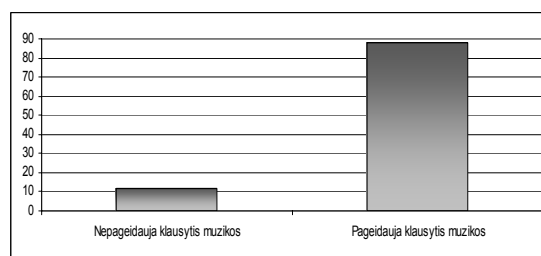
16 pav. Muzikos klausymasis pamokoje V kl.

37% (V) ir 60% (VI) nurodo, jog muzikos klausomasi kartais. Muzikos klausymosi trūkumą nurodė 48% (V) ir 25% (VI) moksleivių (ten pat).

Muzikos klausymasis yra viena mėgstamiausių respondentų veiklos formų pamokoje; 83% V kl. ir 88% VI kl. moksleivių mielai klausosi muzikos (žr. 18, 19 pav.).

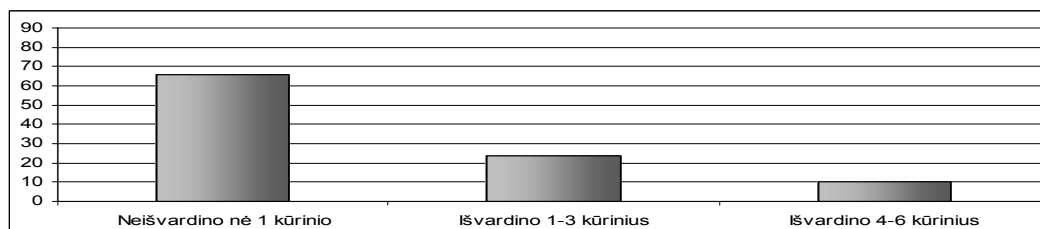

18 pav. Pageidavimai klausytis muzikos V kl.

19 pav. Pageidavimai klausytis muzikos VI kl.

Tyrimo rezultatai parodė gana žemą šeštosios klasės mokinių muzikinės atminties lygį bei *didaktinės muzikos kūrinių refleksijos*¹³ trūkumą (žr. 20 pav.). 135 (24%) šeštokai prisiminė 1 - 3 pamokose klausytus kūrinius. Programos reikalavimus įvykdė (iš klausė ir išsiminė 4 - 6 kūrinius) 58 (10%) moksleiviai. 371 (66%) mokinių negalėjo užrašyti nė vieno klaseje klausyto muzikos kūrinių pavadinimo.

20 pav. Pamokoje klausytų muzikos kūrinių skaičius (VI kl.)

¹³ D. Strakšienė meninio ugdymo pedagogikos terminiją pagrindžia ir praturtina *didaktinės muzikos kūrinių refleksijos sąvoka* (muzikos klausymasis, kūrinių analizavimas, kūrinių supratimas, dvasinis, emocinis ir dorovinis išgyvenimas). „Refleksijos sąvoka reiškia labai išsamų ir visuminį subjekto santykį su nagrinėjamu objektu ar reiškiniu, įvairius kognityvinius, emocinius ir vertybinius aspektus modeliuoja ne pavieniui, ne išskaidytai, bet integraliai“ (Strakšienė, 2002, p. 10).

Kokybinė šeštosios klasės mokinių muzikos klausymosi rezultatų analizė leido atskleisti vaikų vystomus muzikos sugebėjimus, didaktinės muzikos kūrinių refleksijos veiksmavimo lygį, įžvelgti, ko mokoma, klausant muzikos, kokius kūrinius vaikai prisimena. Be to, mokinių buvo prašoma kūrinius įvertinti pažymiais dešimties balų sistemoje, tokiu būdu išsiaiškinant, ar klausomi kūriniai mokiniams patinka (tikintis, jog pažymys yra sąmonės įvertinimas, nekomentuojant priežasčių). Remiantis naujojo muzikos vadovėlio 6 klasei (Balčytis, 2002) klausymuisi pateiktų kūrinių eiliškumu bei muzikos programų (1995) išklotine, per apytikriai dešimtį muzikos pamokų pasirinktinai turėjo būti išklaustyti kūriniai: J. Juzeliūno Antroji simfonija, B. Dvariono „Piemenukai“, H. Berlioz „Fantastinė simfonija“, K. Debiusi „Mažas piemenukas“, K. Sen – Sanso „Žvėrių karnavalas“.

Kokybiškai išanalizavus duomenis, buvo pastebėta, jog kas dešimtas šeštosios klasės mokinys sudarė kategoriją vaikų, įsiminusių siuitos „Žvėrių karnavalo“ pjeses (žr. 8 lentelę):

8 lentelė

VI klasės mokinių atsakymų pavyzdžiai

Kategorija	Kūrinių pavyzdžiai
K. Sen – Sanso siuita „Žvėrių karnavalas“	„Dramblys“ (58 mokiniai), „Karališkųjų liūtų maršas“ (41), „Vištos ir gaidys“ (40), „Asilas“ (28), „Akvariumas“ (20), „Gulbė“ (16), „Vėžlys“ (20), „Gegutė“ (8).

Džiugu, jog kai kuriose mokyklose šis klasikos šedevras - vaikams itin priimtinas, suprantamas, įdomus - buvo klausomas, analizuojamas. Čia pastebimas nemažas pedagogų nuopelnas išryškinti programinių pjesių charakteringumą, tarpusavio kontrastingumą, muzikos nuotaikų ir spalvų įvairovę bei atskleisti siuitos dalių herojų išgyvenimus, jausmus. Išsiskyrė mokinių kategorija, įvertinusi kūrinius pažymiais pagal jiems padarytą poveikį, sukeltą įspūdį (9 lentelė).

9 lentelė

VI klasės mokinių atsakymų pavyzdžiai

Kategorija	Kūrinių pavyzdžiai
„Žvėrių karnavalo“ vertinimas balais	„Karališkųjų liūtų maršas“ (vertinimo balo vidurkis M = 9,5), „Dramblys“ (9,32), „Finalas“ (M = 9,3), „Akvariumas“ (9,2), „Vištos ir gaidys“ (M = 9), „Asilas“ (M = 8,81), „Gulbė“ (M = 8,6), „Gegutė“ (M = 8,5)

Pastebėta, jog melodingos („Dramblys“, „Finalas“, „Akvariumas“) ar greito tempo („Vištos ir gaidys“) pjesės susilaukė aukštesnio mokinių vertinimo. Pjesės „Asilas“, „Gulbė“, „Gegutė“ mokinių buvo įvertintos šiek tiek žemesniu balu. Manytume, jog tokį mokinių požiūrį nulėmė pastarųjų kūrinių charakteris, disonansiniai sąskambiai, neįprasta harmonija, išraiškos priemonės („Asilas“), nuotaika ar tempas („Gulbė“).

Tarp pasisakymų buvo aptikta nuomonių: „man labai patiko „Vištos ir gaidys“, - tai labai

greita ir labai gera muzika“, „B. Dvariono „Piemenukai“ – neįdomi, o „Malūnėlis“ – gyva, įdomi pjesė“, „man labai patiko visos „Žvėrių karnavalo“ pjesės – visoms po dešimt balų!“. Minėtomis citatomis buvo išsakytas vaikų požiūris, nuomonė į kūrinius, tačiau tai neišreiškė muzikos sukeltų išgyvenimų. Tokių potyrių mokiniai neaprašė.

Mokinių atsakymuose įvardintus klasikos kūrinius sujungėme į kategoriją, kurią pavadino *Programoje nurodyti klasikiniai kūriniai* (žr. 10 lentelę).

10 lentelė

VI klasės mokinių atsakymų pavyzdžiai

Kategorija	Kūrinių pavyzdžiai
Programoje nurodyti klasikiniai kūriniai	B. Dvariono „Piemenukai“ (37 mok.), J. Juzeliūno Antroji simfonija (14), H. Berliozo „Fantastinė simfonija“ (8), K. Debiusi „Mažas piemenukas“ (15).

Tenka pastebėti, jog šeštųjų klasių mokinių atsakymuose pasigendama programinių kūrinių. Spėjama, jog pedagogai praktiniame darbe naudoja nepakankamai būdų, skatinančių įsiminimą; stinga išsamaus ir kūrybiško klausomų kūrinių apibūdinimo.

Keletas mokinių užrašė *klasikinių kūrinių* pavadinimus, kurių nėra VI klasės programoje, tačiau klausytų kitose klasėse (žr. 11 lentelę (užrašai netaisyti)):

11 lentelė

VI klasės mokinių atsakymų pavyzdžiai

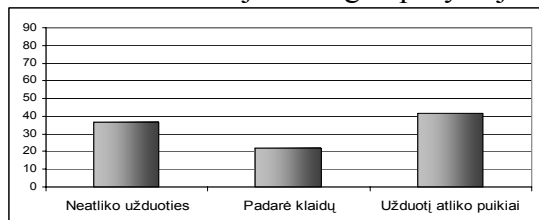
Kategorija	Kūrinių pavyzdžiai
Klasikiniai kūriniai, kurių nėra VI klasės programoje	„Neapolietiška dainelė“ (10 mok.), „Žvėrių karnavalas“ (4), „Šuberto simfonija“ (4), „Monteverdi“ (5), „Menuetas“ (3), „Vaikiškoji simfonija“ (1), „Orfėjas“ (2), „Renesanso muzika“ (7), „Grigališkasis choralas“ (6), „Simfonija“ (3), Bethovenas (2), Grygas „Rytas“ (1), „Solveigos daina“ (1).

Mokinių pateiktas kūrinių ar kompozitorių sąrašas bei jų vertinimas byloja, jog muzikos pamokose klausomasi ir didžiosios muzikos kūrinių, nenurodytų programoje. Iš mokinių apibūdinimų galima spręsti, jog kai kurie vaikai, vertindami kūrinius, sugeba nevienareikšmiškai išsakyti savo nuomonę. Reikėtų pasidžiaugti tų muzikos pedagogų darbu, kurių mokiniai, klausydamiesi muzikos, ją lygina, numato tam tikrų reikšmių išvargas, daro racionalius sprendimus, grindžiamus jausmais ir individualia patirtimi. Kūriniai yra aptariami, analizuojami, jais mokiniai sudominami, aktyvinami. Tačiau aptariamose problemose kontekste neįmanoma apeiti ir šios aplinkybės, jog du penktadaliai penktokų bei du trečdaliai šeštokų negalėjo nurodyti nė vieno klausyto ir įsiminto kūrinio.

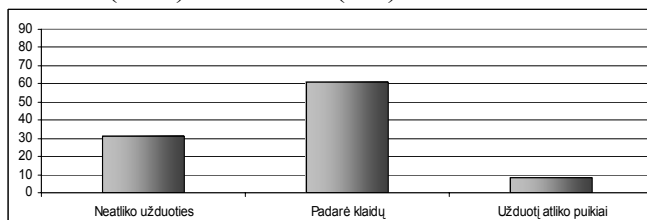
Muzikuodami moksleiviai apjungia įgytas muzikos žinias, ugdo įvairius muzikinius gabumus, išmoksta valdyti muzikos instrumentą. Muzikavimas yra glaudžiai susijęs su visomis muzikos mokymo proceso grandimis. Grojimas nebylia klaviatūra pagreitina garsų santykio vaizdinių formavimą, yra paremtas prasminiu vidiniu grojamų melodijų girdėjimu. Dūdelės

paįvairina muzikavimą bei pratina vaikų klausą prie panašaus tembro muzikos, jos klausantis. Testų pagalba buvo tikėtasi įvertinti mokinių muzikavimo rezultatus. Respondentai turėjo klaviatūroje surasti duotas natas ir parašyti jų pavadinimus, dėdelių piešinėliuose - užtušuoti skylutes, kurias reikia užspausti, norint pagroti pagal programą einamas natas.

Klaviatūroje teisingai pažymėjo natas 209 (42%) V kl. ir 46 (8%) VI kl. mokiniai.

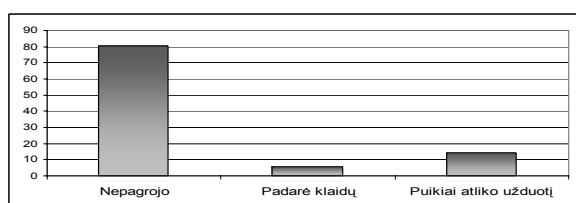
21 pav. *Grojimas klaviatūra (V kl.)*

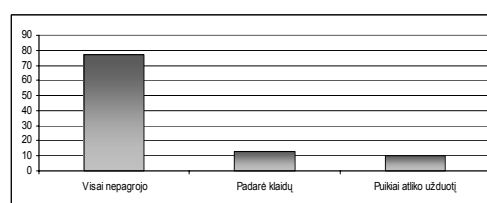
22 pav. *Grojimas klaviatūra (VI kl.)*

109 (22%) V kl., 344(61%) VI kl. mokiniai surašė visas gamos natas, neatsižvelgiant į užduotyje nurodytas. Užduoties neatliko 174 (31%) penktokai ir 181 (32%) šeštokas (žr. 21, 22 pav.).

Sunkiai mokiniams sekėsi „groti“ dėdelėmis. Puikiai užduotį atliko 70 (15%) penktosios ir 58 (10%) šeštos klasės moksleiviai. Įspūdingas mokinių skaičius – net 402 (81%) V klasės bei 434 (77%) VI klasės mokiniai – dėdelių piešinėliuose negalėjo užtušuoti skylučių, kurias reikia užspausti, norint pagroti pagal programą einamus garsus *sol, mi, la (V kl.)* ir *sol, mi, la, fa, do (VI kl.)*. Rezultatai matomi 23, 24 paveiksluose.

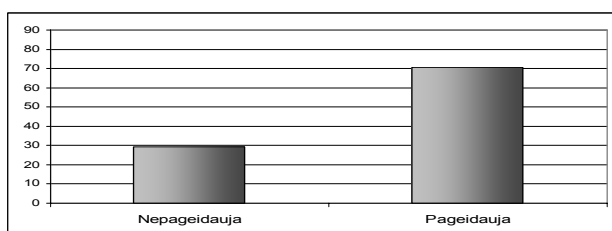

23 pav. *Grojimas dėdelėmis (V kl.)*

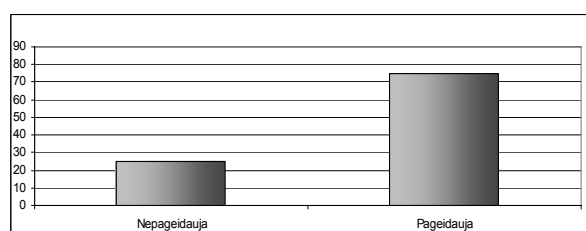

24 pav. *Grojimas dėdelėmis (VI kl.)*

Moksleiviai pozityviai vertina muzikavimą pamokoje (žr. 25, 26 pav.), tačiau, remiantis

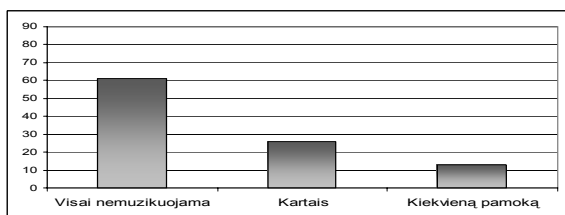

25 pav. *Muzikavimo pageidavimai (V kl.)*

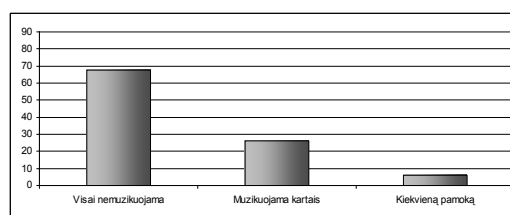

26 pav. *Muzikavimo pageidavimai pamokoje (VI kl.)*

tyrimo duomenimis, faktiškai ši veikla pamokose retai pasitaiko (žr. 27, 28 pav.).

27 pav. *Muzikavimas pamokoje (V kl.)*

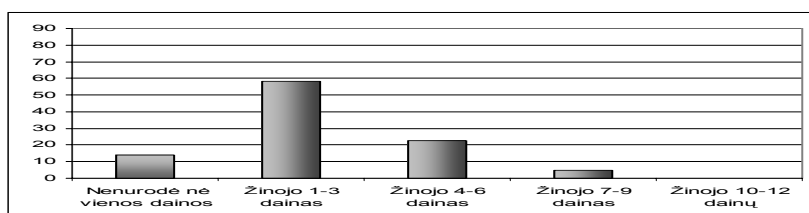

28 pav. *Muzikavimas pamokoje (VI kl.)*

Gebėjimas dainuoti, pasak E. Balčyčio, – viena nuostabiausių žmogaus savybių, kartu

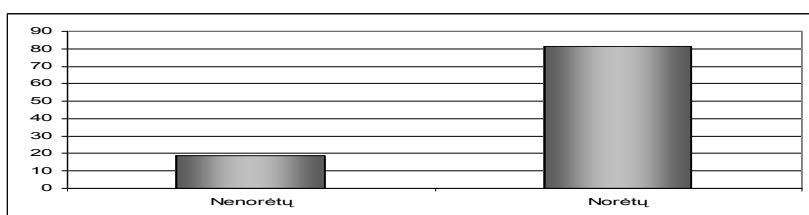
ir vienas būtiniausių jo poreikių, prieinamiausia, neišvengiama visuomenės bendravimo su muzika, meninės išraiškos ir meninio estetinio pasitenkinimo forma (Balčytis, 1986). Siekiant nustatyti, kokio pobūdžio dainos (liaudies, autorinės, kosmopolitinės, metų laikų, proginių švenčių ir kt.) dainuojamas per muzikos pamokas, mokinių buvo prašoma išvardinti jų mokamas lietuvių liaudies dainas bei parašyti išmoktų, vadovėlyje pateiktų dainų pavadinimus. Remiantis jais, dainų kiekiu, tematika, buvo tikimasi atskleisti, kaip vaikai mokomi pažinti tikrąją, dvasingąją, giliai jausti ir mąstyti skatinančią muziką, genialią žmonių kūrybą. Teisingai ir prasmingai parinktas pamokoje atliekamų dainų repertuaras formuoja mokinių muzikinę ir bendrąją dvasinę kultūrą, estetinius dorovinius, etinius bruožus. Iš pateikto sąrašo buvo svarbu sužinoti, kokią vietą vaikų dainų repertuare užima lengvojo žanro, kičo kūriniai.

Analizuojant testų rezultatus, paaiškėjo, kiek mokiniai moka lietuvių liaudies dainų, žaidimų, ratelių ir šokių, kuriuos jie mokėtų atlikti (padainuoti ar pagroti). 292 mokiniai nurodė, jog moka 1 - 3 liaudiškus kūrinius. 113 moksleivių pažymėjo 4 - 6, o 24 mokiniai galėtų atlikti 7 - 9 liaudies dainas, ratelius arba šokius. Vienas mokinys užrašė daugiau, nei 10 pavadinimų liaudies dainų, o 14% (70) - neprisiminė nė vienos liaudies dainos ar šokio (žr. 29 pav.).

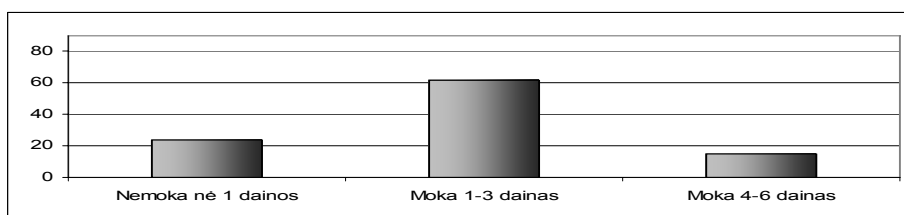
29 pav. *Lietuvių l. dainų, ratelių, šokių mokėjimas (V kl.)*

328 (66%) rajono penktųjų klasių moksleivių teigimu, dainuojama kiekvieną muzikos pamoką, 137 (28%) - jog dainuojama kartais, 35 - muzikos pamokoje nebuvo dainavę (žr. 30 pav. 2 priede). 81% (407) penktos klasės mokinių mėgsta dainuoti (žr. 31 pav.).

31 pav. *Dainavimo pamokoje pageidavimai (V kl.)*

349 (62%) šeštosios klasės moksleiviai mokėjo 1-3 dainas, 82 (14%) - užrašė 4 – 6 žinomų dainų pavadinimus, tačiau 133 (24%) - nurodė nemokantys nė vienos dainos (žr. 32 pav.).

32 pav. *Dainų mokėjimas (VI kl.)*

VI klasės mokiniai pamokose dainuoja dainas iš vadovėlio (žr. 33 pav. 2 priede), kurios mokiniams patinka (žr. 34 pav. 2 priede), dainas, kurių nėra vadovėlyje (žr. 35 pav. 2 priede),

dviem balsais (36 pav. 2 priede). 46 (8%) šeštosios klasės mokiniai konstatavo, jog pamokose dviem balsais dainuojama kiekvieną pamoką, 161 mokinys teigė, kad dvibalsis dainavimas pasitaikydavo kartais, 357 (63%) - pažymėjo, jog tokia veikla visai nevyksta.

12, 13, 14 lentelėse atsispindi, kaip šeštosios klasės mokiniai vertina dainavimą dviem balsais, dainas iš muzikos vadovėlio, dainas, kurių nėra vadovėlyje.

12 lentelė

Mokinių pageidavimai dainuoti dviem balsais (VI kl.)		
Mokinių pageidavimai dainuoti dviem balsais	Mokinių skaičius (atsakymai procentais)	
	Pageidauja	Nepageidauja
VI klasės mokiniai	235 (42 %)	329 (58 %)

13 lentelė

Vadovėlyje esančių dainų pageidavimai (VI kl.)		
Vadovėlyje esančių dainų pageidavimai	Mokinių skaičius (atsakymai procentais)	
	Pageidauja	Nepageidauja
VI klasės mokiniai	462 (72 %)	102 (18 %)

14 lentelė

Pageidavimai dainų, kurių nėra vadovėlyje (VI kl.)		
Pageidavimai dainų, kurių nėra vadovėlyje	Mokinių skaičius (atsakymai procentais)	
	Pageidauja	Nepageidauja
VI klasės mokiniai	401 (71 %)	163 (29 %)

Nustatėme, kokio pobūdžio, turinio, žanro dainų mokomasi šeštosiose klasėse. Susumavus rezultatus, buvo aptikta per šimtą pavadinimų lietuvių liaudies dainų, žaidimų, ratelių, šokių. Atsakymai buvo sujungti į kategoriją *Pradinėse klasėse išmoktos dainos, rateliai, žaidimai*:

15 lentelė

VI klasės mokinių atsakymų pavyzdžiai

Kategorijos pavadinimas	Kūrinių pavyzdžiai
Pradinėse klasėse išmoktos lietuvių liaudies dainos, šokiai, rateliai, žaidimai.	„Jurgeli, meistrelė“(201 mok.), „Du gaideliai“(89), „Suktinis“(„Bitute, pilkoji“(61), „Šiaudų batai“(55), „Katinas“(48), „A-a, sūnaitė“(11) „Žvirblis“(37), „Žyds juods“(17), „Ant kalno mūrai“(21), „Dar ne visas ratelis“(17), „Kalvelis“(12), „Šaltyšius“(11), „Graži mūsų šeimynėlė“(11).

Kaip matoma 15 lentelėje, šeštokai nurodė gana nemažai ankstesnėse klasėse išmoktų etninės muzikos kūrinių. Dalį vaikų atsakymų priskyrėme kategorijai, sąlyginai pavadinta *Lietuvių liaudies dainos iš vadovėlio* (žr. 16 lentelę).

16 lentelė

VI klasės mokinių atsakymų pavyzdžiai

Kategorijos pavadinimas	Kūrinių pavyzdžiai
Liaudies dainos iš muzikos vadovėlio.	„Ėd, ralio“(64), „Oi tu strazde, strazdelė“(26), „Audėjėlė“(22), „Klumpakojis“(19), „Padainuosim mes sustoję“(17), „Ganiau karves“(15), „Atskrend bitela“(6), „Ėsk, karvyte“(6) ir kt.

Išsiskyrė vaikų grupė, kuri per beveik dešimt pamokų išmoko *Autorinių dainų iš V ir VI klasių muzikos vadovėlių* (žr. 17 lentelę):

VI klasės mokinių atsakymų pavyzdžiai

Kategorijos pavadinimas	Kūrinių pavyzdžiai
Autorinės dainos iš V, VI klasių vadovėlių.	„Traukinys“ (11), „Gama“ (7), „Šaltas lietus“ (17), „Vilkas ir septyni ožiukai“ (4), „Šimtakojis“ (5), „Jei tai būtų“ (9), „Prie mokyklos“ (4).

Kičo kategorijos kūrinių praktiškai aptikti neteko, išskyrus vieną kitą dainą (žr. 18 lentelę):

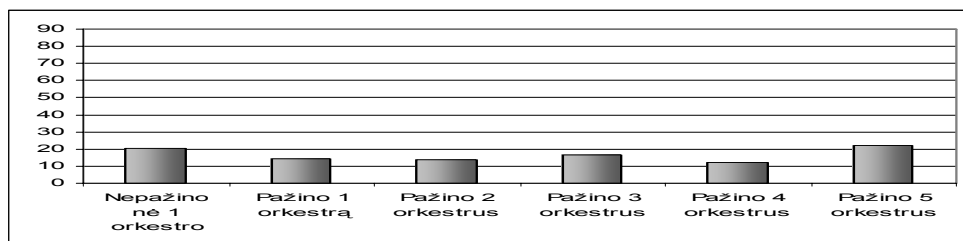
18 lentelė

VI klasės mokinių atsakymų pavyzdžiai

Kategorijos pavadinimas	Kūrinių pavyzdžiai
Kičo dainos	„Vėl gegužio žiedai“ (12), „Neliesk mano damos“ (4).

Tyrimo rezultatai parodė, jog penktos ir šeštos klasių respondentų dainuojamų dainų tarpe dominuoja įvairios tematikos lietuvių liaudies dainos, vengiama prasto skonio dainų. Dainuojamoji tautosaka skatina mokinių muzikinių tradicijų pažinimą, formuoja etnines vertybes, ugdo estetinius jausmus, poreikį dainuoti, meninį muzikos suvokimą, muzikinę klausą, balsą, atmintį. Etninės vertybės atveria erdves mokinių dvasiniam, estetiniam, tautiniam ugdymui, yra aktualios asmens ir visuomenės muzikinei kultūrai. Per dainavimą atsiskleidžia intonacinio – poetinio mąstymo savitumas, jausmų, emocijų raiškos kultūra.

Testai padėjo nustatyti, kaip įsimenama muzikos teorinė medžiaga, laikomasi programos reikalavimų, vadovėlių temų eiliškumo. Penktokai turėjo parašyti, kokias orkestrų rūšis jie žino. 22% (111 moksleivių) teisingai užrašė visų paveikslėliuose pavaizduotų orkestrų (simfoninio, liaudies instrumentų, pučiamųjų, kamerinio, lengvosios muzikos) pavadinimus (žr. 37 pav.).

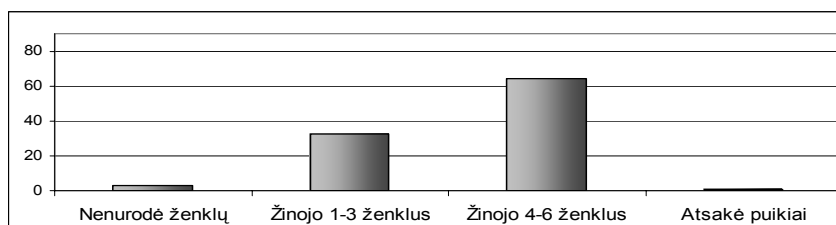

37 pav. Orkestrų rūšių žinojimas (V kl).

21% (103) nepažino nė vieno orkestro, 12% respondentų pažino 4 orkestrus, 16% - 3 orkestrus, 14% - 2 orkestrus, 15% - 1 orkestrą.

Penktosios klasės mokiniai turėjo atsakyti, ar moka groti koku nors mokykliniu ar profesionaliuoju muzikos instrumentu. Iš paveikslo matome, jog 292 (58%) mokiniai negalėtų elementariai pagroti kuriuo nors instrumentu. 186 (37%) moksleivių atliktų nesudėtingas melodijas mokykliniais muzikos instrumentais: skudučiais, dūdele, metalofonu ar pianinu (viena ranka). Paaiškėjo, jog 19 (4%) V klasės mokinių gerai valdo vieną arba kelis profesionaliuosius muzikos instrumentus (žr. 38 pav. 2 priede).

Muzikos rašto žinioms šeštoje klasėje patikrinti buvo skirta užduotis paveikslėliuose nurodyti muzikos ženklų (smuiko rakto, penklinės, reprizos, fermatos ir kt.) pavadinimus. Gauti gana pozityvūs rezultatai. Nors devynių pagal programą einamų muzikos ženklų reikšmės teisingai nurodė tik 5 moksleiviai, tačiau 361 mokinys (64%) užrašė 4 - 6 muzikos ženklų pavadinimus. Nė vieno muzikos simbolio reikšmės nežinojo 15 mokinių (žr. 39 pav.).

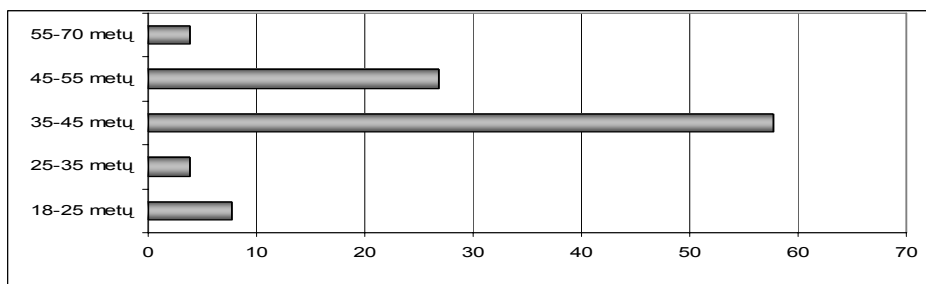

39 pav. *Muzikos rašto pažinimas (VI kl.)*

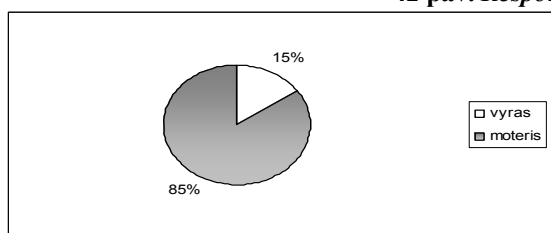
Nustatant, kaip tvirtai įsimenama teorinė medžiaga, koks moksleivių muzikinės atminties lygis, buvo pasitelktos dvi užduotys iš V klasės paskutiniųjų temų. Jose buvo prašoma užrašyti maršų rūšis bei atpažinti instrumentus ir veikėjus iš S. Prokofjevo muzikinės pasakos „Petriukas ir vilkas“. Maršų rūšių nežinojo 46% moksleivių (žr. 40 pav. 2 priede). Muzikinės pasakos veikėjų nepažino visi mokiniai, išskyrus vieną. Užduotis buvo atlikta nepilnai, nurodant tik žinomų muzikos instrumentų pavadinimus. Tuo remiantis galima manyti, kad šis kūrinys iš viso nebuvo įtrauktas į programą. Rezultatai pateikiami 41 paveiksle, 2 priede. 7 lentelėje (žr. 7 lentelę 2 priede) iliustruojama, kaip dažnai vykdoma vienokia ar kitokia veikla.

3.3. Mokytojų anketinio tyrimo imtis, tyrimo bazė

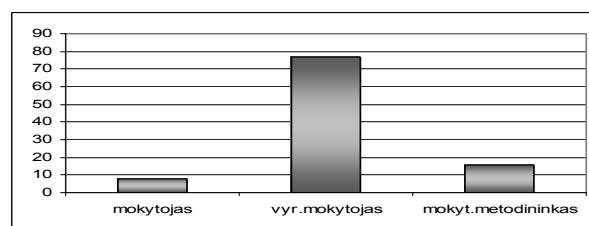
Anketinėje apklausoje dalyvavo 26 rajono muzikos pedagogai. Iš viso rajone dirba 26 muzikos mokytojai. Daugiausia yra 35 – 45 metų amžiaus muzikos mokytojų, turinčių vyresniojo mokytojo pedagoginę kvalifikaciją (žr. 42, 43, 44 pav.). 4 rajono bendrojo lavinimo mokyklų muzikos pedagogai – mokytojai metodininkai.

42 pav. *Respondentų amžius*

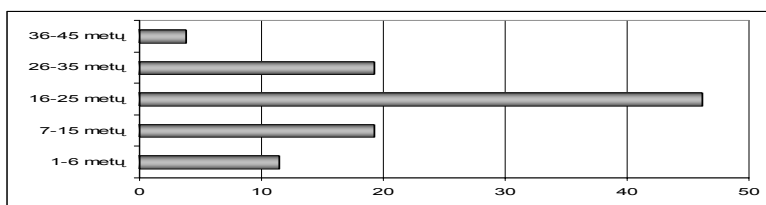
43 pav. *Respondentų lytis*

44 pav. *Mokytojų kvalifikacija*

70% apklaustųjų išsilavinimas – aukštasis. Anketos buvo užpildytos 2005 metų pavasarį. Šiais mokslo metais, įvedus naują apmokėjimo tvarką, pasikeitė kelių muzikos mokytojų mokyklos, tačiau pedagogų skaičius išliko toks pat (žr. 45 pav. 2 priede).

Daugiausia mokytojų dalyką dėsto 16 - 25 metus (žr. 46 pav.).

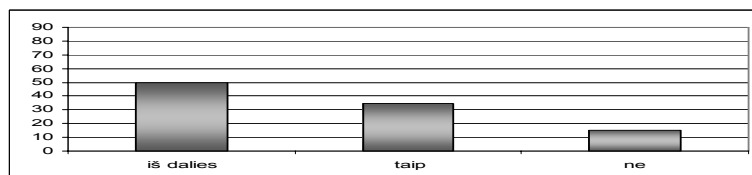

46 pav. Respondentų darbo stažas

Penki respondentai turi 7 – 15 metų darbo stažą, trys – pradedantieji pedagogai. Viena mokytoja dirba daugiau, kaip 36 metus. 11 muzikos mokytojų dirba kaimo mokyklose, 11 - Raseinių miesto bendrojo lavinimo mokyklose, 4 mokytojai užpildė anketas, ilgą laiką dėstę muziką vidurinėje mokykloje, šiuo metu dirbantys meno mokykloje. Muzikos mokytojų geografinio išsidėstymo pagal darbo vietą duomenys vaizduojami 47 paveiksle (žr. 2 priedą).

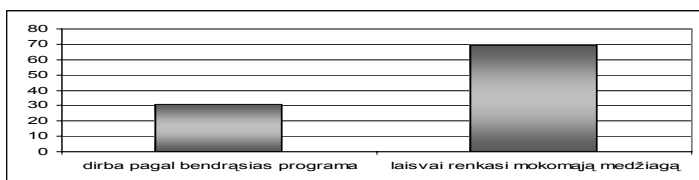
3.4. Mokytojų anketinės apklausos rezultatai

Nuosekliai įvykdyti muzikinio ugdymo turinio programą įmanoma laikantis temų išdėstymo vadovėlyje, teminių planų eigos. Muzikos vadovėlyje išdėstytų temų tvarkos laikosi 9 rajono mokytojai. 13 mokytojų - dalinai, 4 - laisvai renkasi mokomąją medžiagą (žr. 48 pav.). Su tuo yra susiję ir gauti mokinių žinių rodikliai. Mokytojų anketinis tyrimas parodė, jog pagal programą sudarytų testų klausimai ne visur nesutapo su pasirinktomis temomis.

48 pav. Temų išdėstymo muzikos vadovėlyje laikymasis pamokoje

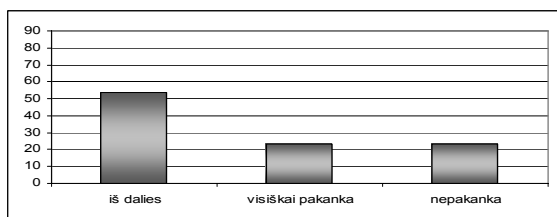
Respondentų buvo teirautasi, ar spėjama išmokyti kiekvienam mėnesiui numatytų dalykų laiku. Pusė pedagogų teigė, jog dalinai spėja išmokyti reikiamas temas, 38% - pažymi, jog spėja ir 12% - nespėja laiku išmokyti numatytų dalykų (žr. 49 pav. 2 priede). Deja, remiantis mokinių tyrimo rezultatais, matoma, jog muzikos rašto, ritminio lavinimo, solfedžiavimo iš natų ir kt. muzikinėse veiksėse gauta daugiau, nei pusė neigiamai įvertintų moksleivių atsakymų. Nepakankamo lygio moksleivių muzikinių žinių rezultatams įtakos galėjo turėti tai, jog 70% mokytojų nesivadovauja bendrojo lavinimo mokyklos programomis, bet laisvai renkasi mokomąją medžiagą, naudojasi individualiomis muzikinio ugdymo programomis (žr. 50 pav.). Dirbant pagal nuoseklų darbo planą, susikoncentruojant ties esminiais dalykais, pats muzikinio ugdymo procesas vyktų sėkmingiau.

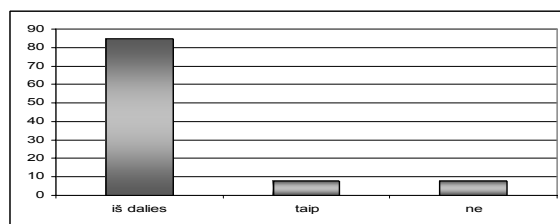
50 pav. *Vadovavimasis programomis*

Laisvai renkantis mokomąją medžiagą, atsiranda tendencija nesilaikyti programos, vadovėlio temų išdėstymo, prasilenkti su kiekvienam mėnesiui numatytais uždaviniais. Pažeidus išdėstyto mokymo ir ugdymo nuoseklumą, sujaukiama vaikų muzikinių intonacinių vaizdinių, muzikinio mąstymo, muzikinės atminties formavimo sistema, o kartu - paties pedagogo darbas. Tikėtina, jog nuoseklumo stygius neigiamai įtakoja ir ugdymo rezultatus.

Ne visos rajono mokyklos turi 1999 – 2004 metų muzikos vadovėlius (žr. 51 pav. 2 priede). Bendrosiose programose nurodomi bendrieji reikalavimai ir ugdymo gairės, rekomenduojamos temos ir kūriniai. Išanalizavus mokytojų anketas, paaiškėjo, kad 54% apklaustųjų to pakanka tik iš dalies, 23% nurodo, kad - nepakanka, 23% muzikos pedagogų tai tenkina (žr. 52 pav.). 84% mokytojų dalinai pritaria ir bendrojo ugdymo standartams bei jų struktūrai. (žr. 53 pav.).

52 pav. *Bendrujų programų vertinimas*

53 pav. *Standartų, jų struktūros vertinimas*

Siekiant giliau panagrinėti ir pakomentuoti priežastis, kodėl mokytojai taip atsakė, du anketos klausimus apdorojome kokybiniu būdu. Analizuojant klausimo („ar pritariate bendrojo muzikinio ugdymo standartams ir jų struktūrai?“) atsakymus paaiškėjo, kad dauguma (22) pedagogų jiems pritaria iš dalies. Kaip priežastį mokytojai išskyrė nepakankamą savaitinių valandų skaičių. Atsakymų kategoriją pavadino *Savaitinio muzikos pamokų skaičiaus problema* (žr. 19 lentelę):

19 lentelė

Muzikos pedagogų atsakymų pavyzdžiai

Kategorija	Teiginių pavyzdžiai
Savaitinis muzikos pamokų skaičius.	„Per vieną muzikos pamoką labai sunku suspėti visą medžiagą išdėstyti“, „standartai pagal valandų skaičių – nerealiūs“, „viena valanda per savaitę – mažai“, „standartai nelabai atsižvelgia, kad yra tik viena savaitinė pamoka“, „mažai skiriama laiko pamokoms“ ir kt.

Išryškėjo atsakymų kategorija (2 mokytojai) *Neigiamai vertinanti standartus* (žr. 20 lentelę):

20 lentelė

Muzikos pedagogų atsakymų pavyzdžiai

Kategorijos pavadinimas	Teiginių pavyzdžiai
Neigiamai vertina bendrojo muzikinio ugdymo standartus.	„Standartai nesuderinti su bendrosiomis programomis“, „per daug informacijos“.

Analizuojant, su kokiomis aktualiomis pamokinės, popamokinės veiklos problemomis susiduriama, buvo rasta pedagogų pastebėjimų, nurodančių nepakankamai geras darbo sąlygas. 21 lentelėje pateiktuose atsakymuose dominuoja kategorija teiginių, nurodančių prastą *Mokyklos materialinės bazės būklę*.

21 lentelė

Muzikos pedagogų atsakymų pavyzdžiai

Kategorija	Teiginių pavyzdžiai
Mokyklos materialinė bazė.	„Blogas muzikos instrumentų stovis“, „nėra naujų muzikos vadovėlių, grotuvo, jokių mokyklinių muzikos instrumentų“, „trūksta mokyklinių muzikos instrumentų“, „nėra pianino“, „bloga materialinė bazė“, „susiduriama su darbo priemonių kokybe ir jų trūkumu“, „nepakanka vadovėlių, klausymosi aparatūros, instrumentų“.

Kita grupė mokytojų paminėjo *Motyvacijos ir lankomumo* problemą (žr. 22 lentelę):

22 lentelė

Muzikos pedagogų atsakymų pavyzdžiai

Kategorijos pavadinimas	Teiginių pavyzdžiai
Mokinių motyvacijos ir lankomumo problema.	„Darosi vis sunkiau suvilioti mokinius popamokine veikla“, „sunku dirbti su būreliais, nedirbant pagrindinėje mokykloje“, „lankomumo ir motyvacijos“ ir kt.

Buvo įvardintos kitokio pobūdžio problemos. Į kategoriją *Kitos priežastys* sujungėme atsakymus, nurodančius įvairius argumentus, atspindinčius mokytojų darbo sunkumus (žr. 23 lentelę):

23 lentelė

Muzikos pedagogų atsakymų pavyzdžiai

Kategorijos pavadinimas	Teiginių pavyzdžiai
Kitos priežastys.	„Dėl įvairių renginių nebūna muzikos pamokų“, „po pamokų vaikams kertasi kitų būrelių laikas“, „po pamokų kaimo vaikai anksti vežami namo“, „trūksta švietimo naujovių“, „administracijos požiūris į muzikos dalyką“, „vertinimo (įskaitos) problema“, „apmokėjimo už būrelius problema“ ir kt.

Pedagogų anketinėje apklausoje atsispindėjo žinios apie įvairiapusę muzikinio ugdymo veiklą, mokymo procesą. Didžioji dalis mokytojų (65%) nurodė (žr. 54 pav. 2 priede), jog kiekvienoje klasėje vidutiniškai blogai intonuoja 5 -10 vaikų.

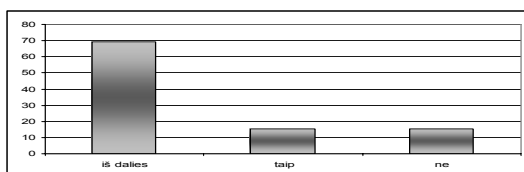
24 lentelėje akivaizdžiai matoma, kiek dainų mokiniai išmoka per trimestrą, semestrą, metus:

24 lentelė

Išmuktų dainų skaičius

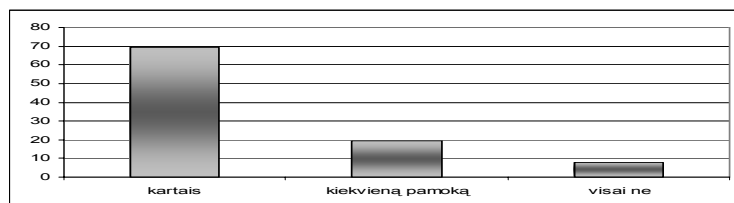
Išmuktų dainų skaičius	2-3 dainos	4-6 dainos	6-10 dainų
Per trimestrą	50%	31%	19%
	4-5 dainos	5-10 dainų	10-15 dainų
Per semestrą	31%	57%	12%
	6 -9 dainos	9-15 dainų	15-20 dainų
Per metus	27%	34%	31%

Mokytojai pastebi, jog laiku dalinai pavyksta įsisavinti ritminius darinius 70% vaikų, (55 pav.):

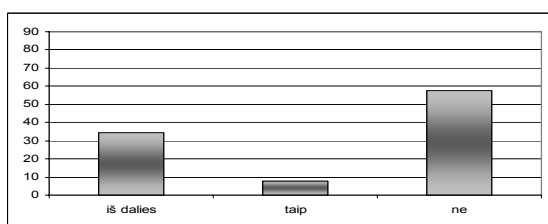
55 pav. *Ritminių darinių įsisavinimas per nustatytą laiką*

Vadovaujantis kompleksiško principu, pamokoje pakankamai laiko turėtų būti skiriama solfedžiavimui. Apžvelgiant šios srities mokytojų atsakymus, buvo pastebėta, jog 70% mokytojų pamokose gana dažnai solfedžiuojama. 8 % nurodė, kad tokia veikla nevykdoma (žr. 56 pav.).

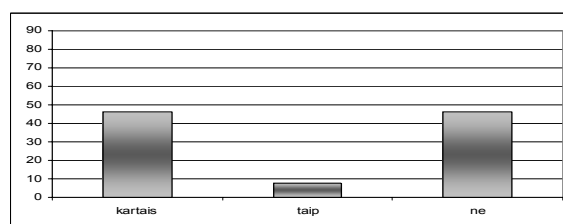

56 pav. *Solfedžiavimas pamokoje*

58% respondentų teigė, jog pamokose nesolfedžiuojama dviem balsais, 47% - jog visiškai nesinaudojama kopetėlėmis (žr. 57, 58 pav.).

57 pav. *Solfedžiavimas dviem balsais*

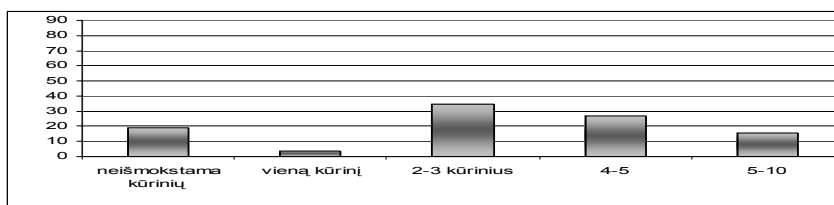

58 pav. *Solfedžiavimas iš kopetėlių*

38% pedagogų ugdytiniai teisingai solfedžio pratimus atlieka iš trečio karto, 38% - iš ketvirto ir 19% - iš penkto karto (žr. 59 pav. 2 priede). Beveik 90% ugdytinių nepavyksta laiku įsisavinti mokomus garsus (žr. 60 pav. 2 priede).

Pusė mokytojų anketose pažymėjo, kad jų pamokose muzikiniai diktantai nerašomi. 15% mokytojų teigimu, jų mokiniai per metus parašo 1 - 3 diktantus, 23% muzikos pedagogų diktantus rašyti rekomenduoja 4 - 6 kartus metuose (žr. 61 pav. 2 priede).

Bendrojo lavinimo mokyklos programose rekomenduojama per metus išmokyti tris kūrinus pagroti kuriais nors instrumentais (kartu su dainavimu, su ritminiais instrumentais ar be jų) arba skudučiais. 35% mokytojų tai pavyksta padaryti, tačiau beveik 20% pedagogų nurodo, kad per mokslo metus neišmokstama pagroti nė vieno kūrinio (žr. 62 pav.).

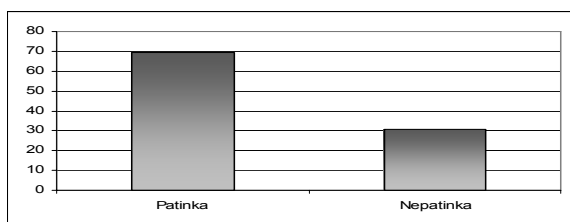
62 pav. *Muzikos kūrinių, išmokyti pagroti per metus, skaičius*

Muzikavimą pozityviai vertina 57% mokytojų, negatyviai - 12% (žr. 63 pav. 2 priede). Improvizacijos pratyboms pamokose reikšmės skiria 54% mokytojų. Tokia veikla visai neužsiimama 15% pedagogų (žr. 64 pav. 2 priede). Matomai, patiems mokytojams trūksta šios veiklos srities įgūdžių.

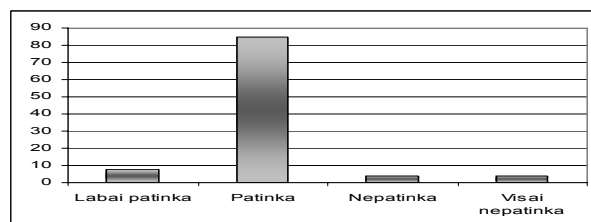
Iš kiekvienos muzikos klausymosi temos rekomenduojama gerai įsiminti 1 – 2 kūrinus

ar didesnio kūrinio dalis. Mokiniai turi žinoti kūrinio pavadinimą, autorių, atsiminti muziką. Mokytojų apklausa parodė, jog per metus daugiausia (32%) išklausoma 11 - 15 kūrinų. 12% mokytojų nurodo, kad per pamokas muzikos nesiklauso iš viso, ir tiek pat pedagogų per nurodytą laikotarpį sugeba išklausti iki 40 kūrinų ar jų fragmentų (žr. 65 pav. 2 priede).

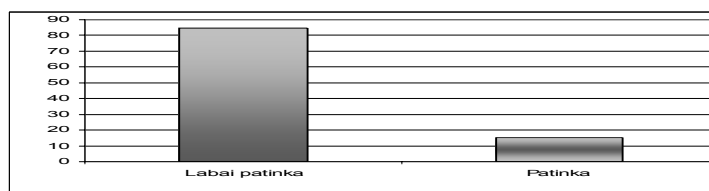
Mokytojų manymu, labiausiai jų mokiniai mėgsta pamokoje dainuoti (žr. 66, 67, 68 pav.): atlikti balso lavinimo pratimus (70%), dainas iš vadovėlio (83%) ir dainas, kurių nėra vadovėlyje (85%). Mokytojų ir mokinių požiūriai šioje srityje sutampa.

66 pav. *Balso lavinimo pratybų vertinimas*

67 pav. *Dainų iš vadovėlio vertinimas*

68 pav. *Dainų, kurių nėra vadovėlyje vertinimas*

Mokytojai pažymėjo, kad pusė jų ugdytinių mėgsta dainuoti dviem balsais, 20% - labai mėgsta, o 32% mokinių, pedagogų požiūriu, dviem balsais dainuoti pamokose nepatinka (žr. 69 pav. 2 priede). Jog ši veiksmą pamokoje nėra pageidaujama, teigia žymiai didesnė dalis šeštosios klasės mokinių. Mokytojai mano, jog solfedžiavimą teigiamai vertina tik 15% mokinių, o 85% - šią veiksmą ignoruoja (žr. 70 pav. 2 priede). Mokinių anketų duomenimis, muzikos pamokose solfedžuoti nepageidautų 51,5% V klasės ir 60% VI klasės mokinių (žr. 9, 10 pav.). 65% mokytojų mano, jog mokiniams patinka ritmo pratybos (žr. 71 pav. 2 priede). Groti skudučiais, muzikuoti pamokoje, pedagogų požiūriu, mokiniams patinka (žr. 72, 73 pav. 2 priede). Improvizuoti pamokoje mėgsta 66% mokinių (žr. 74 pav. 2 priede). Mokytojų požiūriu, muzikos klausymasis yra viena mokinių mėgstamiausių pamokos muzikinių veiksmų (žr. 75 pav. 2 priede). Mokinių ir mokytojų nuomonė šiuo klausimu sutampa. Kompozitorių biografijos faktų mokymąsi ir klausomų kūrinų analizavimą mokytojai išskyrė, kaip mokinių nemėgiamą veiklą pamokoje (žr. 76 ir 77 pav. 2 priede).

Mokytojų anketinėje apklausoje prioritetingoms veiklos formoms pamokoje išsiaiškinti buvo sudaryta Likerto skalė. Mokytojai savo nuožiūra turėjo surikiuoti muzikinės veiklos sritis pagal svarbą, jeigu nesilaikoma kompleksiško principo pamokoje. Muzikos pedagogai muzikines veiksmas išdėstė taip: dainavimas, muzikos klausymasis, solfedžiavimas, ritminis lavinimas, improvizavimas, dainavimas ir skudučiavimas, dainavimas iš klausos, sustiprintas

muzikavimas. Apklausa rodo, kad muzikavimui skiriama mažiausiai reikšmės, todėl ši veikla retai pasitaiko ir jų vedamose pamokose. Tą patvirtino ir mokinių atsakymai: 61 % penktųjų klasių ir 67,5 % šeštųjų klasių mokinių pažymėjo, kad pamokose nemuzikuojama iš viso. Muzikavimas yra ypatingai daug pedagogų ir mokinių pastangų bei sugebėjimų reikalaujanti veikla, todėl tenka apgailestauti, jog pamokose vengiama groti mokykliniais ar profesionaliais muzikos instrumentais, neieškoma prieinamų muzikavimo formų. Manytume, to priežastis galėtų būti ne vien instrumentų stygius, bet ir mokytojų kompetentingumas bei atsakingumas.

Pirmasis ugdymo ir mokymo, kaip ugdymo dalies, žingsnis – pasirinkti ir įsisąmoninti darbo tikslus. Ugdymo tikslų ir būdų pasirinkimas lemia jo darbo esmę – nuolatinę sąveiką tarp savęs ir mokinio. Nesuklystume teigdami, jog nuo mokytojų siekių, požiūrio, jų vertybinių prioritetų priklauso muzikinio ugdymo kokybė, rezultatai. Neatsitiktinai mokytojams buvo pateikti klausimai apie jų nuomone, svarbiausius muzikinio ugdymo tikslus ir uždavinius. Svarbiausiu laikomas kūrybiškos, emociškos, kultūrinės reikmės tenkinti gebančios asmenybės ugdymas; antrąją poziciją užima muzikinio ugdymo reikšmė, suteikiant mokiniams galimybę dalyvauti aplinkos muzikiniame gyvenime, muzika praturtinant savo asmeninį gyvenimą. Trečiu pagal svarbą laikytinas tikslas - suteikti žmogui būtiną muzikinį išprusimą ir raštingumą. Skoningam dainavimui, muzikos klausymuisi ir estetiškam jos suvokimui bei liaudies, profesionaliosios muzikos poreikio ugdymui atiduodamos likusios pozicijos.

Analogiškai vertinama ir muzikinio ugdymo uždavinių svarba: mokyti skirti muzikines vertybes bei ugdyti muzikinį skonį; puoselėti liaudies muzikos tradicijas, lavinti muzikinę klausą, dainavimo įgūdžius; muzikos dalyku integruotis į bendrą žmogaus ugdymo sistemą; mokyti klausytis muzikos ir suvokti ją; skatinti groti liaudies ir kitais mokyklos sąlygomis tinkančiais muzikos instrumentais. Gauti rezultatai vėl patvirtina paskutiniąją muzikavimo poziciją. Nekyla abejonių, jog nepakankamo lygio mokinių pasiekimus muzikavimo srityje įtakoja ir mokytojų nuostata į šią veikseną.

Pedagogų anketų duomenimis, rajono mokytojai daugiausia reikšmės pamokose skiria dainavimui ir muzikos klausymuisi (šiais dviem aspektais mokinių ir mokytojų požiūris sutampa). Visgi tenka pastebėti, jog per mažai dėmesio tenka muzikavimo ir solfedžio veiksenoms (tai įrodo gana žemo lygio mokinių rezultatai šiose srityse). Gana palankiai mokinių ir mokytojų vertinamas ritminis lavinimas. Pastebima muzikinės veiklos įvairovės (kūrybinių užduočių, improvizacijos, muzikinių diktantų, didaktinės muzikos kūrybinių refleksijos) stoka. Pusei respondentų iš dalies pakanka Bendrųjų programų nurodymų, ketvirtadaliui - nepakanka, ketvirtį muzikos pedagogų tai tenkina. Du trečdaliai mokytojų laisvai renkasi mokomąją medžiagą, naudojami individualiomis programomis. Standartams dalinai pritaria 84% rajono muzikos pedagogų.

4. Muzikinio ugdymo turinio vykdymo optimizavimo eksperimentas

4.1. Eksperimento planas, tyrimo imties charakteristika

Išanalizavus mokinių žinių ir gebėjimų lygį bei išsiaiškinus jų požiūrį į kiekvieną muzikos grandžių pamokoje, buvo atliktas eksperimentas, kurio metu vadovaujamosi šio darbo autorės sukurta individualia muzikinio ugdymo programa su sustiprintu muzikavimu (programos pavyzdys – 3 priede). Programoje remiamasi kompleksinio muzikinio ugdymo sistema (autoriaus E. Balčytis), muzikos dėstymo metodika VI ir VII klasėms (Balčytis, 1982, 1986). Be to pateikiami keli nauji kūriniai muzikavimui, kurie yra parinkti ir pritaikyti pagal tos klasės individualius mokinių gebėjimus groti profesionaliaisiais muzikos instrumentais bei tų instrumentų specifika. Trumpinant solfedžio ir ritminio lavinimo veiksenų laiką pamokoje, plečiama muzikavimo grandis, kurioje šalia mokyklinių instrumentų svarbią vietą užima grojimas profesionaliaisiais instrumentais, ansambliais visos klasės muzikavimas.

Eksperimentinio tyrimo etapai:

- eksperimentinės ir kontrolinės klasių mokinių muzikinių žinių, gebėjimų, įgūdžių lygio bei požiūrio į pamokos muzikines veiksenas diagnostika (pirmasis pjūvis);
- individualios muzikinio ugdymo programos su sustiprintu muzikavimu parengimas ir jos integravimas į muzikinio ugdymo procesą eksperimentinėje klasėje;
- eksperimentinės ir kontrolinės klasių respondentų muzikinių žinių, įgūdžių diagnozavimas po eksperimento (antrasis pjūvis).

Eksperimentinio tyrimo pjūviai vyko 2004 metų spalio – lapkričio ir 2006 metų sausio mėnesiais. Abiejų diagnostinių pjūvių metu buvo taikyta ta pati tyrimo metodika: tiriamos dvi (eksperimentinė ir kontrolinė) grupės, pasitelkiant tą patį (pradinį ir baigiamąjį) testavimą. Antrojo pjūvio metu buvo atsisakyta kai kurių klausimų; testai buvo iš solfedžiavimo, grojimo klaviatūra, dūdelėmis, ritmavimo veiksenų, į jų struktūrą įėjo muzikos rašto užduotys (testų pavyzdys 1 priede).

Eksperimentinio tyrimo imties charakteristika

Eksperimente dalyvavo 25 Raseinių Šaltinio vidurinės mokyklos 6^a (7^a) klasės mokiniai. Eksperimento pradžioje atlikome pirmąjį diagnostinį pjūvį, kuriame testų pagalba (testų pavyzdžiai - 1 priede) ir individualiu muzikinių gebėjimų patikrinimu (žr. 8 lentelę 2 priede) nustatėme mokinių muzikinių žinių ir gebėjimų lygį. Individualiai patikrinus mokinius, buvo pastebėta, jog 7 šios klasės vaikai labai gerai jaučia ritmą ir puikiai intonuoja, 14 mokinių - patenkinamai, 4 mokiniai - nepatenkinamai. Penki berniukai ir penkios mergaitės dainuoja mokyklos jaunučių chore arba ansamblyje, šeši iš jų mokosi meno mokykloje. Tokiu pačiu būdu buvo patikrinti visų mokyklos šeštųjų klasių mokiniai. Turint omeny, kad empirinio

pedagoginio tyrimo metu turi būti lyginami tik vienos klasės populiacijos objektai, esminiai objektų požymiai (Merkys, 1995, p. 17), kontroline klase pasirinkome 6^b, kaip turinčią tą patį mokinių skaičių bei panašų muzikinių gebėjimų lygį. Atkreipiame dėmesį, jog eksperimento pradžioje pagal bendrą muzikalumo rodiklį ir muzikinių žinių bei įgūdžių rezultatus kontrolinė klasė šiek tiek pranoko eksperimentinę klasę (žr. lentelę 24 lentelę 2 priede). Dauguma 6^c klasės mokinių lanko muzikos būrelius, meno mokyklą. 6^d klasės muzikalumo vidurkis - žemiausias.

Tiriant mokinių požiūrį į pamokos muzikines veiksenas, pirmojo pėjūvio metu buvo nustatyta, jog 6^a klasės mokiniai labai pozityviai vertina muzikavimą pamokoje (21 mokiny), tačiau tokio pobūdžio veikla muzikos pamokose retai pasitaikydavo. Atsižvelgiant į šią aplinkybę ir individualius tos klasės mokinių muzikinius gebėjimus groti profesionaliaisiais instrumentais, muzikos pedagogo, vykdančio šį eksperimentą specializaciją, 6^a klasei buvo sukurta individuali programa su sustiprintu muzikavimu.

4. 2. Individualios eksperimentinės programos parengimo principai ir eksperimento metodika

Grojimas muzikos instrumentais formuoja žmogaus poreikį muzikuoti. Muzikos pamokoje mokiniai turi galimybę groti mokykliniais muzikos instrumentais, kai kuriais atvejais – profesionaliaisiais instrumentais. Tai įgalina mokinius įprasminti ir praktiškai pritaikyti anksčiau įgytas muzikines žinias bei įgūdžius. Muzikuodami mokiniai užfiksuoja svarbiausių temų intonacijas, improvizuoja, aranžuoja atliekamą partiją, ieško ir atranda įvairių muzikavimo priemonių, kuria. Skirtingi atliekamos muzikos variantai padeda vaikams suvokti muzikos išraiškos priemonių panaudojimo galimybes, įsiminti tempo, dinamikos, štrichų, artikuliacijos reikšmę. Per muzikavimą paranku formuoti instrumento tembro sampratą, atrasti daugiau garso išgavimo būdų, savybių, atliekamo kūrinio interpretavimo variantų. Grojimu pasiekama didesnė muzikos atlikimo įvairovė, nei dainavimu. Groti gali ir tie mokiniai, kurie silpniau dainuoja ar iš viso negali dainuoti. Muzikavimu lavinami ansamblinio grojimo įgūdžiai, ugdomas ritmo suvokimas. Grojimas lavina vaikų muzikinę (melodinę, harmoninę, polifoninę, tembrinę) klausą.

Eksperimento metu buvo vadovaujama kompleksine muzikinio ugdymo sistema bei remiamasi darbo autorės sukurta muzikavimo metodika. Šalia mokyklinių muzikos instrumentų (dūdelių, skudučių, metalofonų, barškučių ir kt.) buvo naudojami profesionalieji (smuikai, trimitai, akordeonas, pianinas, gitaros, profesionalus mušamųjų instrumentų komplektas, išilginė fleita, sintezatorius) muzikos instrumentai, kuriais mokėjo arba eksperimento metu išmoko groti 6^a klasės mokiniai. Be to grojimas instrumentais buvo integruojamas į kitas pamokos grandis (dainavimą, muzikos klausymąsi, ritmo mokymąsi, improvizavimą).

Eksperimentas buvo atliekamas, siekiant išsiaiškinti mokinių muzikinio ugdymo turinio įvykdymo galimybes, dirbant kompleksiskai, bei nustatyti sustiprinto muzikavimo įtaką mokinių žinių bei gebėjimų lygiui. Kėlėme **hipotetinę prielaidą**, jog nuosekliai vadovaujantis kompleksinio muzikinio ugdymo metodiką bei stiprinant muzikavimo grandį pamokoje, mokinių muzikinės žinios ir įgūdžiai pagerėtų. Sudarant individualią programą buvo laikomasi pagrindinių muzikinio ugdymo principų – kompleksiskumo, nuoseklumo, sistemingumo, meniškumo, varijantiškumo. Programos ugdymo turiniu buvo siekiama perteikti esminius Bendrųjų programų ir išsilavinimo standartų (2003), Bendrojo lavinimo mokyklos programų (1995) bei muzikos vadovėlių (Balčytis, 2002, 2003) reikalavimus, pagrindines idėjas, temas. **Individualios muzikinio ugdymo programos** pavyzdys pateikiamas 3 priede.

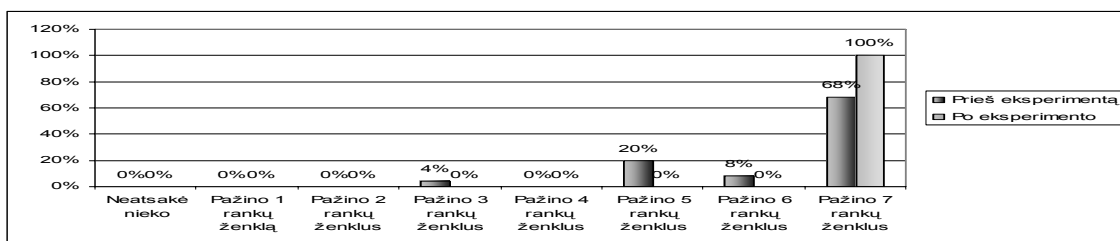
Instrumentai buvo plačiai panaudoti dainų akompanimentuose. **Dainavimui** pritarė klasės instrumentinis ansamblis, vokalinėms pratyboms buvo pritariama pianinu. Mokiniai paruošė kai kurių vadovėlyje esančių dainų („Tyli naktis“, „Kalvelis“ (VI kl.), „Kur balti keliai“, „Atsiliepk dainoj“, „Lėk vėjau“, (VII kl.) bei dainų, kurių nėra vadovėlyje („No matter“, „I have a dream“) akompanimentus. Dainoms, išskyrus lietuvių liaudies dainas, buvo akompanuojama pianinu, gitaromis ir mušamaisiais. Atskirais atvejais buvo parašytos aranžuotės smuikui. Vadovaujantis individualia programa, dalis **muzikos klausymosi** kūrinių ar jų temų pamokoje buvo atlikta gyvai: atliekant mokytojui arba mokytojai kartu su mokiniais. Kūrinių analizės metu buvo mokoma įsiklausyti į muziką, gilinamasi į kūrinio struktūrą, nagrinėjami atlikimo štrichai, dinamika ir kt. Be to dėmesys buvo skiriamas ne tik mokinių pažintinių (kognityvinių), bet ir emocinių galių stiprinimui: emocinio intelektualinio rezonanso¹⁴ pagalba siekiama atskleisti kūrinių formos elementų ir turinio funkcinių ryšių, tokiu būdu prisidedant ir prie ugdytinių *dorinimo* bei jų *dvasinio pasaulio formavimo*. Eksperimento laikotarpiu klasėje buvo pademonstruota ir išanalizuota eilė muzikos klausymuisi skirtų kūrinių (žr. programos turinį 3 priede). Labiausiai mokiniai pasireiškė **muzikavimo** veiksenoje. Sustiprinto muzikavimo programa buvo siekiama išmokyti visus klasės vaikus groti mokykliniais instrumentais, įtvirtinti muzikos rašto pagrindus, pasiekti gero ansamblinio grojimo lygio, supažindinti mokinius su kai kuriais profesionaliaisiais instrumentais (bei mokyti jais groti), improvizacijos galimybėmis, harmoninėmis funkcijomis, reikalingomis akompanimentui kurti. Mokiniai išmoko kūrinius: „Skudutininkų pasveikinimą“, „Piemenuką“, „Klumpakojį“, „Pjesę“, „Liaudišką maršą“, (6 kl.), „Pasveikinimą“, „Vaikų polką“, „Galalių gegužinę“, „Parafrazę“ (7 kl.).

4.3. Eksperimento rezultatai

Vertinant muzikavimo galimybę integruoti visų muzikinių veiksenų žinias ir įgūdžius,

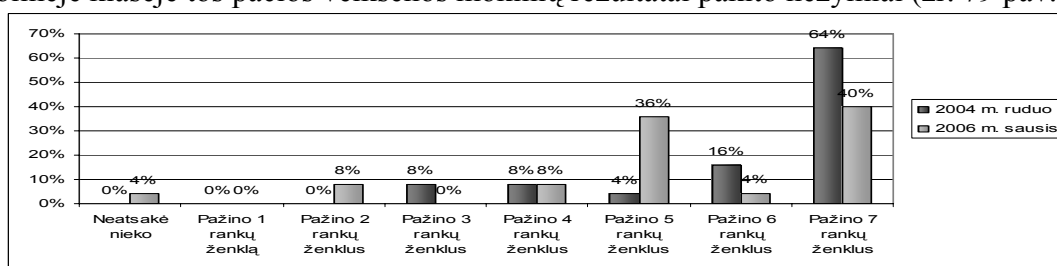
¹⁴ A. Piličiausko (1986, p. 10) siūlomas būdas, kai „suvokėjai modeliuoja patiriamus išgyvenimus bei mintis kaip tam tikro subjekto (ar jų grupės) egzistavimo požymius“. „Paveiktas muzikos intonacijų, mokinys paprastai išsako, kas jį šiuo metu labiausiai jaudina, verčia rūpintis ir mąstyti“ (ten pat).

skiriant daugiau dėmesio šiai grandžiai ir plečiant šios veiksenos ribas, buvo tikimasi, jog mokinių muzikinių žinių ir įgūdžių lygis gerokai išaugs, mokiniai įgis grojimo patirties. Eksperimentinio tyrimo rezultatai patvirtino jo pradžioje keltą hipotetinę prielaidą. Eksperimentinėje klasėje visi vaikai įšiminė solfedžiavimui skirtus rankų ženklus (žr. 78 pav.).

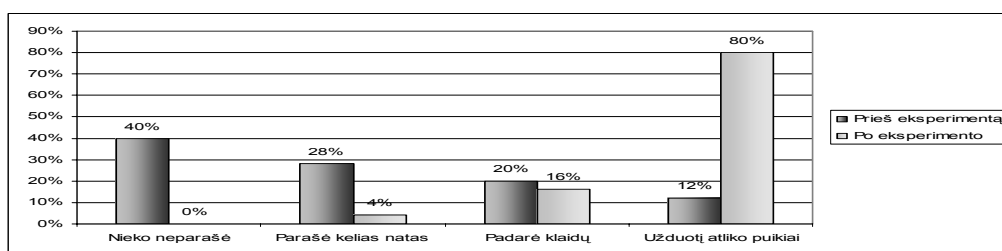
78 pav. *Garsų pavadinimus atitinkančių rankų ženklų atpažinimas (eksperimentinė klasė, n = 25)*

Kontrolinėje klasėje tos pačios veiksenos mokinių rezultatai pakito nežymiai (žr. 79 pav.).

79 pav. *Garsų pavadinimus atitinkančių rankų ženklų atpažinimas (kontrolinė klasė, n = 25)*

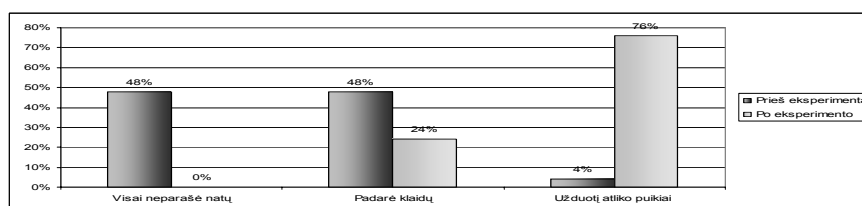
Pastovus natų skaitymo įgūdžių lavinimas grojimo procese eksperimentinėje klasėje itin pozityviai įtakojo šios srities rezultatus. 21 mokinys pažino dvi iš trijų natomis užrašytas dainų atkarpas, trys moksleiviai - vieną natomis užrašytą dainą (žr. 80, 81 pav. 2 priede). 20 (80%) šios klasės mokinių teisingai užrašė natas, pauzes penklinėje (žr. 82 pav.).

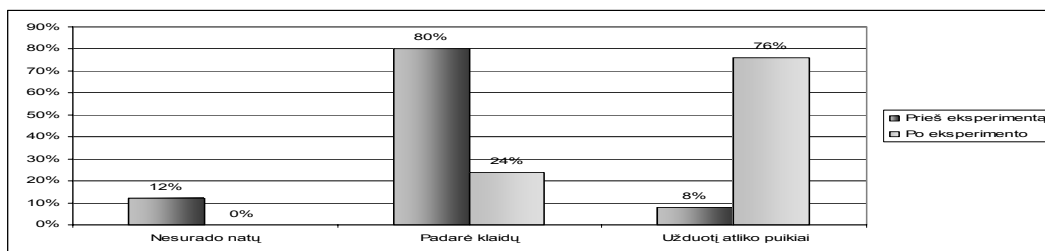
82 pav. *Natų ir pauzių penklinėje užrašymas (eksperimentinė klasė)*

Kontrolinėje klasėje natas ir pauzes pažįsta 40% (4% - gerai pažįsta, 36% - rašydami daro klaidų) moksleivių (žr. 83 pav. 2 priede).

76%(19) eksperimentinės klasės mokinių puikiai įšiminė natų vietą kopetėlėse ir klaviatūroje, o 24% vaikų teisingai nurodė visas gamos natas nuo do¹ iki do² (žr. 84, 85 pav.).

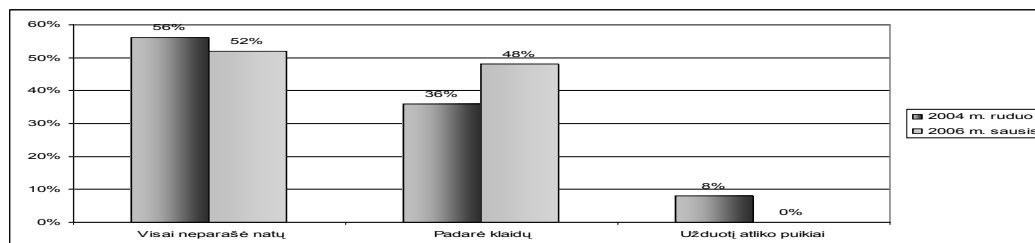

84 pav. *Natų surašymas kopetėlėse (eksperimentinė klasė)*

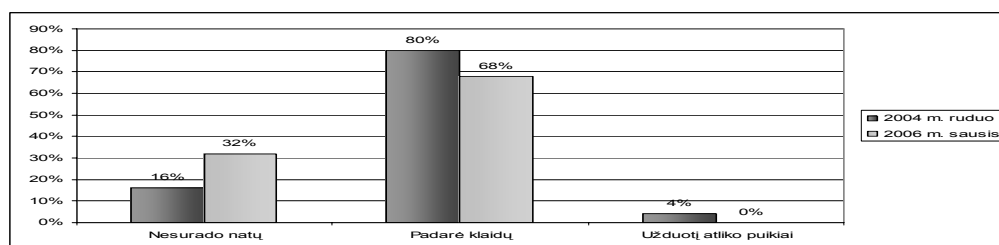

85 pav. *Grojimas klaviatūra (eksperimentinė klasė)*

Kontrolinėje klasėje minėtose veiksenose rezultatai beveik nepakito (žr. 86, 87 pav.).

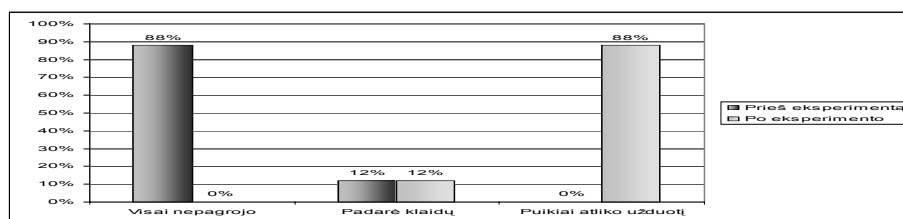

86 pav. *Natų surašymas kopetėlėse (kontrolinė klasė)*

87 pav. *Grojimas klaviatūra (kontrolinė klasė)*

Taisyklingai išmoko groti dūdelėmis visi eksperimentinės klasės mokiniai, išskyrus 3 mokinius, kurie dūdelių piešinėliuose neteisingai pažymėjo kelių natų vietą (žr. 88 pav.).

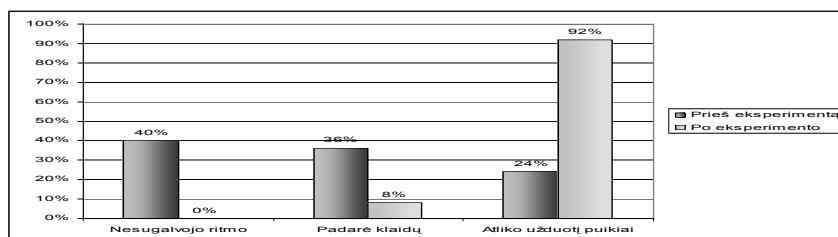

88 pav. *Grojimas dūdelėmis (eksperimentinė klasė)*

Kontrolinėje klasėje dūdelėmis „pagrojo“ 8 vaikai, o 3 – padarė klaidų (žr. 89 pav. 2 priede).

Analizuojant duomenis ir juos lyginant paaiškėjo, kad po eksperimento prasiplėtė mokinių muzikos rašto pažinimo ribos. 15 eksperimentinės klasės vaikų puikiai išsiminė visus pagal programą einamus muzikos ženklus ir jų reikšmes. 10 moksleivių tvirtai išsiminė 4 – 6 muzikos ženklų reikšmes (žr. 90 pav. 2 priede). Teigiami pakitimai pastebimi ir kontrolinėje klasėje: 60 % respondentų įvardijo 4 - 6 muzikos ženklų pavadinimus, 40 % mokinių išsiminė tokius muzikos simbolių, kaip smuiko raktas, penklinė, pauzė (žr. 91 pav. 2 priede).

Džiugu pastebėti, jog ritminio lavinimo srityje (eksperimentinėje klasėje) gauti puikūs rezultatai. Jei pirmojo pėjūvio metu natų ritminę vertę gerai suprato tik 24 % (6 mok.) šios klasės vaikų, tai po eksperimento 92% (23 mok.) mokinių buvo tvirtai išsiminę elementarius ritminius darinius ir natų vertes, teisingai sugrupavo natas (žr. 92 pav.).

92 pav. *Natų grupavimas pagal metrą (eksperimentinė klasė)*

Po antrojo pjūvio buvo gauti šios srities rezultatai ir kontrolinėje klasėje. Paaiškėjo, kad 20% mokinių be klaidų sugalvojo ritminius darinius ir teisingai įrašė metrą ritminėse lentelėse (žr. 93 pav. 2 priede). 40% (10 mok.) padarė klaidų, 40% - neatliko užduočių. Džiugu, jog po eksperimento išliko ir vaikų teigiamas pomėgis muzikavimui (žr. 25 lentelę 2 priede).

Koreliacinės¹⁵ analizės taikymas atskleidė esminį ryšį tarp grojimo klaviatūra ir solfedžiavimo iš kopetėlių ($r = 0,56$), natų rašymo penklinėje ir ritminių vienetų suvokimo ($r = 0,56$). Statistinis ryšys ($r = 0,32 - 0,56$) parodė (žr. interkoreliacinę matricą 2 priede), jog sustiprintas muzikavimas siejasi su daugeliu muzikinių veiksėnų. Šis akivaizdus faktas leidžia teigti, jog grojimo grandies stiprinimas muzikos pamokoje - itin veiksmingas būdas mokinių muzikos rašto žinioms bei muzikinių veiksėnų įgūdžiams stiprinti.

Eksperimento rezultatai parodė, jog nuosekliai dirbant pagal kompleksinę muzikinio ugdymo sistemą ir stiprinant muzikavimo grandį pamokoje, mokinių muzikinių žinių, gebėjimų ir įgūdžių lygis ženkliai išaugo. Diagnostiniais pjūviais konstatuotas pakilęs mokinių muzikinių žinių ir įgūdžių lygis eksperimentinėje klasėje leidžia teigti, jog kompleksiško principo laikymasis įgalino mokinius įgyti nemažai muzikos teorinių žinių, įsiminti muzikos programos dalį, nuosekliai išieiti vadovėlio temas, išmokti dainų bei išklaudyti ir išanalizuoti muzikos klausymuisi skirtus kūrinius. Sustiprintas muzikavimas **pagilino ir įtvirtino mokinių muzikos rašto žinias, natų skaitymo, solfedžiavimo, grojimo dūdelėmis, klaviatūra, skudučiais įgūdžius**. Mokiniai gyvai susipažino su profesionaliaisiais instrumentais (smuiku, trimitu, gitara, akordeonu, sintezatoriumi, pianinu), keli jų įgijo grojimo gitara pradmenis, dalis – įvaldė klaviatūrą. Tačiau, svarbiausia, mokiniai parengė **koncertinę programėlę**, pasirodė mokyklos ir klasės renginiuose. Buvo sėkmingai patenkintas vaikų **poreikis muzikuoti**, koncertuoti, įgyvendintas **kūrybiškas įgytų muzikinių žinių ir įgūdžių pritaikymas**. Atviros pamokos - koncerto metu rajono bendrojo lavinimo mokyklų muzikos pedagogai puikiai įvertino mokinius ir pagyrė juos už susiklausymą, menišką kūrinių atlikimą, ansamblišumą. Moksleiviai patyrė didžiulį **dvasinį pasitenkinimą**.

¹⁵ Koreliacija nusako ryšį tarp dviejų ir daugiau duomenų grupių. Ryšio tarp dviejų ir daugiau kintamųjų stiprumo dydžio skaitinė išraiška išreiškiama koreliacijos koeficientu r . Jo dydis svyruoja nuo 0 (neprasminga koreliacija) iki 1 (prasminga koreliacija). Nuo 0 iki 0,20 tarp požymių nėra ryšio; nuo 0,20 iki 0,40 – ryšys tarp požymių yra silpnas; nuo 0,40 iki 0,60 - ryšys esminis; nuo 0,60 iki 0,80 ryšys - stiprus.

IŠVADOS IR APIBENDRINIMAI

1. Pedagoginės, muzikologinės literatūros analizė suponavo mintį, jog muzikinis ugdymas visais laikais buvo suprantamas kaip viena svarbiausių asmenybės ugdymo grandžių, kaip veiksmingas jos kognityvinių, dvasinių, emocinių, intelektualinių galių vystymo pagrindas. Daugiaaspektės mokslinės bei meninės literatūros studijos leidžia teigti, jog prie tikro muzikos prigimties supratimo galima artėti, tik jungiant kelių mokslo šakų - muzikologijos, pedagogikos, psichologijos, estetikos, filosofijos – patirtį. Subjekto santykiyje su muzika lygiagrečiai ir vienovėje turi reikštis kognityviniai, emociniai bei vertybiniai pradai.

Muzikinio ugdymo koncepcijų analizė parodė, jog daugumos jų ugdymo tikslai panašūs: muzikos pažinimas, suvokimas, žmogaus auklėjimas. Koncepcijose daugiausia dominuoja kuri nors viena muzikinės raiškos grandis. Visapusiškam bendravimui su muzika reikalinga įvairiapusė muzikinė veikla.

2. Muzikinio ugdymo turinys – tai integrali ugdymo proceso dalis, kuri yra susijusi su ugdymo tikslais, uždaviniais, ugdymo būdais, bendrąja kultūra. Ugdymo turinys yra kuriamas, atsižvelgiant į asmens ugdomų galių, pažinimo pobūdį, struktūrą, lūkesčius, kurio samprata atsispindi Bendrosiose programose ir išsilavinimo standartuose (2003), „Bendrojo lavinimo mokyklos programose“ (Balčytis, 1995), muzikos vadovėliuose, individualiose programose.

3. Empirinio tyrimo rezultatai patvirtino hipotetinę prielaidą: rajono bendrojo lavinimo mokyklose nepakankamai dėmesio skiriama visaverčiam muzikiniam ugdymui bei muzikinio ugdymo turinio įvykdymui. Tyrimo metu išaiškėjo, jog Raseinių rajono bendrojo lavinimo mokyklų penktųjų ir šeštųjų klasių moksleiviai yra nepilnai įsisavinę muzikinio ugdymo turinio medžiagą, o muzikinių žinių, gebėjimų, įgūdžių lygis nėra pakankamo lygio:

- testų rezultatai parodė, kad geriausiai mokiniai yra įsiminę solfedžiavimui skirtus rankų ženklus bei muzikos terminus;
- natas pažįsta 40 % penktųjų ir 46 % šeštųjų klasių mokinių;
- didesnioji pusė penktokų ir šeštokų yra pakankamai gerai įsiminę ritmo bei atskirų ritminių vienetų reikšmes muzikoje;
- beveik du trečdaliai penktųjų ir šeštųjų klasių mokinių orientuojasi klaviatūroje;
- kas penktas V klasės ir kas ketvirtas VI klasės mokinys geba pagroti dūdelėmis;
- rajono bendrojo lavinimo mokyklų V ir VI klasėse dainavimui skiriama daugiausia dėmesio. Mokiniai išmoko per šimtą pavadinimų liaudies dainų, ratelių, šokių. Moksleiviams žinomų dainų repertuare pastebėta didesnė pusė muzikos vadovėliuose ir programose pateiktų dainų. Tuo remiantis galima teigti, jog pamokose naudojamosi muzikos vadovėliais, laikomasi jų temų eiliškumo, programų reikalavimų;

- tyrimas atskleidė moksleivių žinių spragas, muzikos klausymosi srityje; praėjus dešimčiai muzikos pamokų, du penktadaliai penktųjų ir du trečdaliai šeštųjų klasių respondentų negalėjo prisiminti nė vieno pamokoje klausyto muzikos kūrinio pavadinimo.

- pastebėta mokytojų ir mokinių požiūrio bei faktiškai vykstančios veiklos nesutapimų muzikavimo bei ritmavimo veiksenaose. Pedagogų manymu, vaikams pamokoje patinka: klausytis muzikos, dainuoti, ritmuoti, muzikuoti, solfedžuoti. Mokiniai veiksena vertina tokia tvarka: muzikos klausymąsi; dainavimą; muzikavimą, ritmavimą, solfedžiavimą.

4. Pasitvirtino ugdomojo eksperimento hipotezė: nuosekliai laikantis kompleksiskumo principo ir stiprinant muzikavimo grandį pamokoje, bendras mokinių muzikinių žinių, gebėjimų, įgūdžių lygis ženkliai išaugo. Be to, įgyta muzikinė patirtis buvo kūrybiškai panaudota mokinių muzikavimo poreikiui patenkinti bei atvėrė naujas, savitas galimybes asmenybės, gebančios vertinti, emocionaliai reaguoti į muziką bei ją atlikti, formavimuisi.

5. Muzikinio ugdymo turinio vykdymas priklauso ne tik nuo mokinių muzikinių gebėjimų, bet ir nuo muzikos pedagogų profesinės kompetencijos ir atsakomybės, jų praktinio darbo kriterijų, mokymo organizavimo kokybės.

REKOMENDACIJOS IR TYRIMO PERSPEKTYVOS

Atskleistos mokinių požiūrio pamokos muzikinėms veiksenaoms ir realiai vykstančios veiklos pamokoje nesutapimo tendencijos parodė, jog tikslinga labiau atsižvelgti į mokinių pomėgius bei interesus, neignoruoti to, kas mokiniams įdomu, ko jie pageidauja.

Muzikos pedagogai dar gali ir turi plėsti muzikinio ugdymo tobulinimo proceso galimybių, savo profesinės kompetencijos ribas. Muzikinio ugdymo turinys perspektyvoje turėtų būti nagrinėjamas ir kitais aspektais.

Nors dėl savo sudėtingumo (instrumentų stokos, proceso įvairiapusiškumo, laiko trūkumo ir kt.) muzikavimas retai vykdomas pamokose, visgi ateityje tikslinga (kaip parodė eksperimento rezultatai) šiai veiksenai skirti daugiau dėmesio. Pedagogams rekomenduotina muzikavimą integruoti į visą muzikinio ugdymo procesą, organizuoti formuojamuosius eksperimentus įvairiose bendrojo lavinimo mokyklos pakopose.

Atsižvelgiant į esamą situaciją, rajono švietimo skyriui vertėtų organizuoti daugiau seminarų bei pateikti daugiau naujovių bendrojo lavinimo mokyklų muzikos pedagogams aktualiais muzikinio ugdymo klausimais.

LITERATŪRA

1. Abramauskienė J. (2002). Būsimų pradinių klasių mokytojų muzikinis ugdymas – jų profesinio rengimo komponentas. Daktaro disertacija. VPU.
2. Balčytis E. (1975). Muzikos mokymas IV – VII klasėse. Kaunas: Šviesa.
3. Balčytis E. (1980). Muzikos pamokos vidurinėse klasėse. Muzika Nr. 2. Vilnius: Vaga. P. 66.
4. Balčytis E. (1982). Muzika IV-V klasėje (knyga mokytojui). Kaunas: Šviesa. P.
5. Balčytis E. (1986). Muzikos mokymo IV – VIII klasėje pagrindai. Kaunas: Šviesa. P. 14, 15, 21, 24, 37, 46 – 60, 82.
6. Balčytis E. (1995). Bendrojo lavinimo mokyklos programos. Muzika V – XII klasei. Vilnius. P. 3, 8, 16.
7. Balčytis E. (1998). Apie muzikinio ugdymo Lietuvos mokyklose sistemą // Mūsų gaida. Nr. 7 P. 10, 14, 15, 20 – 23.
8. Balčytis E. (2003). Muzika. Vadovėlis V klasei. Kaunas: Šviesa. P. 202.
9. Balčytis E. (2002). Muzika. Vadovėlis VI klasei. Kaunas: Šviesa.
10. Balčytis E. (2002). Muzika. Vadovėlis VII klasei. Kaunas: Šviesa. P. 25.
11. Balčytis E. (2004). Muzika. Vadovėlis X klasei. Kaunas: Šviesa. P. 107
12. Balčytis E. (2004). Pratybų sąsiuvinis. V klasei. Kaunas: Šviesa.
13. Balčytis E. (2005). Kompleksinio muzikinio ugdymo koncepcija. Kūrybos erdvės. Nr. 3. P. 15
14. Bendravimo psichologija. (2001). Kaunas: Technologija. P. 58.
15. Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. Priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis ugdymas (2003). Vilnius. Švietimo aprūpinimo centras. P. 322 - 323.
16. Bendrojo lavinimo mokyklos programos. (1993). Vilnius: Leidybos centras. P. 136.
17. Bitinas B. Ugdymo tyrimų metodologija. Vilnius: Jašora. P. 158.
18. Cage J. (1998). Viskas yra muzika // Gama / Ats. red. Ligeikaitė. Vilnius. Nr. 20. P. 26
19. C. M. Charles. (1999). Pedagoginio tyrimo įvadas. Vilnius: Alma litera. P. 174.
20. Dalcroze E. J. (1930). Eurythmes, Art and Education. London.
21. Daugaravičius P. (2004). J. Žilevičiaus muzikos pedagogika ir pastangos gerinti muzikinį ugdymą // Tiltai. Priedas. Nr. 20. P. 17, 18.
22. Gage N. L., Berliner D. C. (1994). Pedagoginė psichologija. Vilnius: Alma litera. P. 383.
23. Gaudrimas J. (1964). Iš lietuvių muzikinės kultūros istorijos. P. 23.
24. Gordonas E., Camerona Ch. (1994). Vaiko muzikalumo puoselėjimas // Gama / Ats. red. L. Ligeikaitė. Vilnius: Nr. 7 - 8.
25. Gordonas E., (2001). Vaiko muzikalumo puoselėjimas. Vilnius: Kronta. P. 1.
26. Hanslick E. (1982). Vom Musikalisch – Schönen. Aufsätze, Musikkritiken. Leipzig, P. 74.
27. Halder A. (2002). Filosofijos žodynas. Vilnius: Alma litera.

28. Jacikevičius A.(1997). Muzikos suvokimo psichologija // Kultūros barai. Nr. 4. P. 29, 31.
29. Jareckaitė S. (2004) . Muzikinio ugdymo idėjų ir tikslų formavimasis Vakarų Europoje // Tiltai. Priedas Nr. 20. P. 5, 11, 13.
30. Jareckaitė S. (1999). Muzikinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje kaip kultūros reiškiny // Mokslinių straipsnių rinkinys. Klaipėda. P. 5, 11, 13.
31. Jasmontas A. (2003). Pažinimo filosofijos metmenys. Vilnius: Versus Auris. P. 8., 14, 176.
32. Jautakytė R. (1998). Vaikų muzikinis ugdymas ir mokytojo vaidmuo.// Muzikinio ugdymo problemos: žvilgsnis į XXI amžių. Vilnius.
33. Jovaiša L. (2001). Edukologijos pradmenys. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla. P. 11.
34. Jovaiša L. (2002). Edukologijos įvadas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidyklos spaustuvė. P. 11, 39, 194.
36. Jurkštas V. P. (1991). Vilniaus katedros giedojimo mokykla // Muzika. Vilnius. Nr. 8 – 9. P. 65 - 67.
37. Kardelis K.(1997). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas: Technologija.
38. Katinienė A.(1988). Muzikinis pirmaklasių ugdymas. Kaunas: Šviesa. P. 4, 7.
39. Katinienė A.(1998). Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje. Vilnius: Kronta. P. 130
40. Kievišas J. (1997). Vaiko muzikinė raiška. Šiauliai, 1997.
41. Kievišas J.(1999). Muzikinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje kaip kultūros reiškiny // Mokslinių straipsnių rinkinys. Klaipėda. P. 31, 32.
42. Komenskis J. A. (1989). Pedagoginiai raštai. Kaunas.
43. Krakauskaitė V.(1994). Muzika mažiesiems. Kaunas: Šviesa.
44. Krakauskaitė V.(1997). Lakštutė. Vilnius: Alma littera.
45. Krakauskaitė V.(1985). In memoriam Carl Orff. Muzika. Vilnius: Vaga. Nr. 5.
46. Krakauskaitė V.(2000). Muzikos mokymas III – IV klasėje. Kaunas: Šviesa.
47. Kretschmar H. (1973). Gesammelte Aufsätze aus den Jahrbüchern der Musikbibliothek Peters. Leipzig.
48. Liauksminas Ž.(1977). Ars et praxis musica. Vilnius: Vaga. P. 30.
49. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos bendrosios programos. (1997). Vilnius: Leidybos c.
50. Lietuvos edukologija. (1997). Katinienė A. Ikimokyklinuko muzikinė kultūra ir jos struktūra. LR švietimo ir mokslo ministerijos leidybos centras. Vilnius: „Standartų spaustuvė“. P. 246.
51. Lietuvos edukologija. (1997). Matonis V. Meninio ugdymo filosofija vakar, šiandien, rytoj. LR švietimo ir mokslo ministerijos leidybos centras. Vilnius: „Standartų spaustuvė“. P. 232.
52. Lietuvos švietimo reformos gairės. (1993). Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
53. Matonis V.(1979). Muzika 1 //: (Straipsnių rinkinys) Red. komisija: A. Ambrasas. Vilnius: Vaga. P. 87, 232.

54. Matonis V.(1984). Muzikos tikroviškumas ir asmenybės problemos. Vilnius: Vaga. Nr. 4. P. 68, 69, 71 – 73.
55. Matonis V.(1989). Tobulinti muzikinio auklėjimo sistemą / Sudarytoja H. Kobeckaitė/ Menas ir estetiškas auklėjimas. Vilnius: Mintis. P. 124.
56. Matonis V.(1991). Muzika. Asmenybė. Kultūra. Vilnius : Muzika. P. 16, 32, 71.
57. Matonis V.(2000). Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos. Vilnius: Enciklopedija. P. 133.
58. Merkys G. (1995). Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys (paskaitų konspektas). Šiauliai: ŠPI leidykla.
59. Merkys G. (1999). Empirinė ir analitinė paradigma ir šiuolaikinis socialinis tyrimas// Filosofija. Sociologija. Nr. 3.
60. Muzikos enciklopedija. T. 2. (2003). Vilnius: Spindulys. P. 509.
61. Navickienė L. (2000). Emocinio imitavimo metodo taikymas ugdant moksleivių muzikinę kultūrą. // Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, edukologija. Vilnius.
62. Orf K.(1975). Schulwerk. Musik für kinder. Mainz.
63. Pagal Carl Seashore. (1997). Ritmo prigimtis. Gama // Ats. redakt. L. Ligeikaitė. Vilnius. Nr. 17. P. 16.
64. Petrikaitė J. (1999). Nėra blogų mokytojų, nėra blogų mokinių. Gama // Ats. redakt. L. Ligeikaitė. Vilnius. Nr. 23. P. 19.
65. Perelšteinas H. (1967). Kai kurie vaikų vokalo formavimo klausimai. Muzikos mokymo metodikos klausimai (straipsnių rinkinys). Kaunas: Šviesa. P. 37.
66. Piličiauskas A. (1977). Muzikavimas. Ritmika. Improvizavimas. Vilnius: P. 15.
67. Piličiauskas A. (1984). Muzikos pažinimas: objektas, būdai ir adekvatumas: I - oji knyga. Vilnius: Vaga. P. 21, 192.
68. Piličiauskas A. (1984). Apie visuomeninę muzikos reikšmę. Literatūra ir menas. 1986 – 09 - 06, 1986 – 09 – 13, P. 10.
69. Piličiauskas A.(1998). Muzikos pažinimas: studijos, rezultatai ir reikšmė: II – oji knyga. Vilnius: LAMUC. P. 11, 102, 125, 126.
70. Piličiauskas A.(1999). Muzikos pedagogika epochų sandūroje: aktualijos ir perspektyva. Muzikos barai. Nr. 10.
71. Piličiauskas A. (2004). Nesušukuotos miniatiūros. Dorinis mokinių ugdymas mokykloje ir popamokinėje veikloje. Lietuvos alternatyvaus meninio ugdymo centras. Vilnius: 2004.
72. Psichologijos žodynas. (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla. P. 120.
73. Rinkevičius Z. (1980). Apie muzikos polifoniškumą ir jo suvokimo ugdymą. Klaipėda: Lietuvos aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos Leidybinė red. taryba. P. 89.
74. Rinkevičius Z.(1993). Mokinių muzikinis ugdymas: teorinių pagrindų metmenys. Klaipėda:

- LMA Klaipėdos fakultetai. P. 71, 165, 166.
75. Rinkevičius Z. (1999). Muzikinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje kaip kultūros reiškiny // Mokslinių straipsnių rinkinys. Klaipėda. P. 11.
  76. Rinkevičius Z. (2002). Muzikinis mąstymas ir jo ugdymas mokykloje. Klaipėda: „Klaipėdos“ laikraščio redakcija . P. 57.
  77. Rinkevičius Z. (2005). Muzikos pedagogika. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla P. 142
  78. Sakalauskas T. (1978). Kalbantis sfinksas. Vilnius : Mintis. P. 23, 25.
  79. Strakšienė D.(2002). Didaktinės muzikos kūrybinių refleksijos veiksminimas grojimu: pedagogų nuostatų formavimo prielaidos. // Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, edukologija. ŠU.
  80. Surgautaitė V. (1969). Ritmo pajautimo ugdymas.// Tarybinė mokykla. Nr. 3.
  81. Surgautaitė V. (1999). Etninė muzika ir bendras muzikinis ugdymas. Klaipėda. KU leidykla.
  82. Šečkovienė H. (2004). Muzikos ritmo pajautimas; ypatumai ir priešmokyklinio ugdymo galimybės. Tiltai. Priedas. Nr. 20.
  83. Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos (2002). // Sudarytojas V. Matonis. Vilnius. P. 71, 120, 164.
  84. Tarptautinių žodžių žodynas. (1985). Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija. P. 13, 249.
  85. Urniežius R.(2004). Organostika muzikos mokytojų rengimo sistemoje. Tiltai. Priedas. Nr. 20.
  86. Velička E. (1996). Folkloras ir muzikinis ugdymas. // Gama / Ats. redakt. L. Ligeikaitė. Vilnius. Nr. 14. P. 31.
  87. Vengrienė J.(2004). Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų 9 - 10 klasių muzikos vadovėlių turinio praktinio įvykdymo tyrimai. Magistro darbas. ŠU.
  88. Vilkelienė A. (2003). Ypatingų vaikų integruotas muzikinis ugdymas. Vilnius: Kronta. P. 33, 35.
  89. Zubrickas B. (1994). Lietuvių chorų istorija. Vilnius: Lietuvos muzikų draugija. P. 12, 14 – 20.
  90. Žalys V. (2000). Paauglių muzikinės kultūros ugdymas džiaz priemonėmis. // Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, edukologija. Šiauliai.
  91. Назайкинский Е. (1972). О психологии музыкального восприятия. М.: Музыка. Стр. 13, 14,17, 19, 37, 47.
  92. Теплов Б. (1947). Психология музыкальных способностей, . – Л.: АПН. РСФСР, Стр. 126, 131 – 135.
  93. Ветлюгина А. Н.(1963). Сенсорное воспитание дошкольников. М.: Музыка. Стр.187 – 188.
  94. Готсдинер А.(1974). О стадиях формирования музыкального восприятия // Проблемы музыкального мышления. Москва. Стр. 233.
  95. Гродзенская Н. Л. (1975). Школьники слушают музыку. Москва: Музыка С. 20.

Priedai

Muzikos klausymosi ir dainavimo V klasėje testas

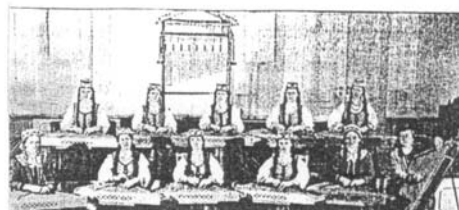
1. Užrašyk kūrinius, kurių klausėtės šiais metais.

- a)..... d).....
 b)..... e).....
 c)..... f).....

2. Kokias žinai orkestrų rūšis? Po paveikslėliais parašyk jų pavadinimus.

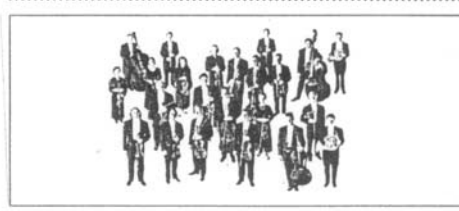
simfonijos orkestras

liaudies orkestras

kamerinis orkestras

smuikininkų orkestras

pučiamųjų orkestras

3. Išvardink, kiek žinai lietuvių l. dainų, žaidimų, ratelių ir šokių. Kokias dainas moki padainuoti?

„Pas mačutę augau“, „At padainuosiu dainas dainelę“
 „Kam padainuoti“, „Pas mačutę augau“

4. Ar dainuoji chore, ansamblyje? Ar lankai meno mokyklą?

Sim. ansambly, solini dainavimu, lankau meno mokyklą.

5. Kas muzikos pamokoje labiausiai patinka, kokios veiklos norėtum daugiau?

Per muzikos pamoką	Ar dažnai ši veikla pasitaiko?			Ar norėtum šios veiklos daugiau?			
	Nepirsi menu	Buvo dažnai	Kiekvieną pamoką	Tai- rai taip	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai ne
Solfedžiuojate		✓		✓			
Klausotės muzikos		✓			✓		
Dainuojate			✓	✓			
Muzikuojate			✓	✓			
Mokotės ritmo		✓			✓		

Solfedžio, ritmikos, muzikos rašto, muzikavimo V klasėje testas

1. Kokių garsų pavadinimus atitinka šie rankų ženklai?

a) *FA*.....

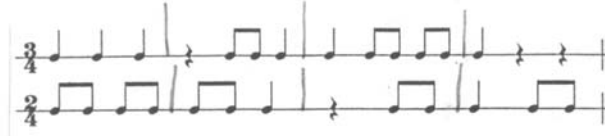

b) *mi*.....

c) *re*.....

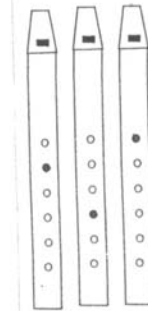
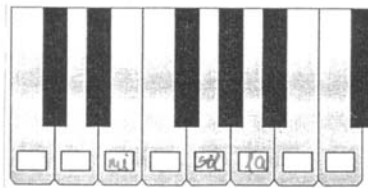
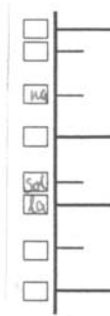
2. Sugrupuok natas pagal nurodytą metrą. Atlik pratimus.

3. Surašyk į penklinę šias natas ir pauzes: sol ketvirtinę, mi aštuntinę, aštuntinę pauzę, la ketvirtinę, ketvirtinę pauzę, mi ketvirtinę.

4. Į langelius prie kopetėlių įrašyk *sol*, *mi*, *la*. Klaviatūroje surask *sol*, *mi*, *la* klavišus ir į atitinkamus langelius įrašyk jų pavadinimus. Viename dėdelės piešinėlyje užtušiuok skylutes, kurias reikia užspausti, norint pagroti garsą *sol*, kitame – *mi*, trečiame – *la*.

5. Išvardink instrumentus, kuriais moki groti (dūdelė, skudučiai, mušamieji, metalofonas, akordeonas, smuikas, pianinas, trimitas, klarnetas, fleita, saksofonas, sintezatorius ir kt.).

akordeonas, pianinas, dūdelė

Solfedžio, ritmikos, muzikos rašto, muzikavimo VI klasėje testas

1. Kokius garsų pavadinimus atitinka šie rankų ženklai?

a) *re*..... b) *fa*..... c) *do*..... d) *sol*..... e) *si*..... f) *mi*..... g) *la*.....

2. Kokių dainų atkarpėlės čia pateiktos? Pasolfedžiuok.

Ant kalno kar - klai .....
Aš padainuosiu dainą dainelę .....

3. Surrašyk į penklinę šias natas. Kokios žinomos dainelės pradžia užrašėi?

do ketvirtinę → *do* aštuntinę → *re* aštuntinę → *mi* ketvirtinę →
fa ketvirtinę → *mi* ketvirtinę → *re* ketvirtinę → *do* pusinę →
mi ketvirtinę → *mi* aštuntinę → *fa* aštuntinę → *sol* ketvirtinę →
la ketvirtinę → *sol* ketvirtinę → *fa* ketvirtinę → *mi* pusinę.

4. Į langelius prie kopetėlių įrašyk: *sol, mi, la, re, fa, si, do*.

Klaviatūroje surask *sol, mi, la, re, fa, si, do* klavišus ir į atitinkamus langelius įrašyk jų pavadinimus. Viename dėmelės piešinyje užšuok skylutes, kurias reikia užspausti, norint pagroti garsą *sol*, kitame – *mi*, trečiame – *la*, ketvirtame – *fa*, penktame – *do*.

5. Ką šie muzikos ženklai reiškia? Parašyk jų pavadinimus.

svaiko notas ..... *penklinė* ..... *svilkyji nota* ..... *viso forte* ..... *repeticija* ..... *fermata* ..... *pausa* .....

6. Pagal nurodytą metrą sugalvok ritmą.

Įrašyk šiose ritminėse lentelėse metrą.

Muzikos klausymosi ir dainavimo VI klasėje testas

1. Kokie muzikinės pasakos "Petriukas ir vilkas" veikėjai, kokiais instrumentais atliekamos jų temos? (Atpažink instrumentą ir parašyk, kaip vadinasi veikėjas)

a) *tuba*

d) *fagotas*

b) *fleta*

e) *klarinetas*

c) *smuikas*

f) *trombonas*

2. Parašyk, kokias žinai maršų rūšis. Kas juos sukūrė?

a) *gaidulnagas*

c) *šventinis*

b) .....

d) *sušis*

3. Kokius muzikos kūrinius klausėtės šiais metais? Ar patiko klausyti kūriniai (įvertink ir parašyk jiems po pažymį)?

Nėra klausėm

4. Kurias dainas iš muzikos vadovėlio moki padainuoti?

edrales, "Ludajek"

5. Ar dainuojate chore, ansamblyje? Ar lankai meno mokyklą?

Lankau meno mokyklą, chorą

6. Kas muzikos pamokoje labiausiai patinka, kokios veiklos norėtum daugiau?

Per muzikos pamoką	Ar dažnai tokia veikla pasitaiko?			Ar norėtum šios veiklos daugiau?			
	Nepprisimenu	Buvo dažnai	Kiekvieną pamoką	Tikrai taip	Lyg ir taip	Lyg ir ne	NE!
Solfedžiuojate	+			+			
Mokotės ritmo			+		+		
Klausotės muzikos	+			+			
Muzikuojate įvairiais muz. instrumentais	+			+			
Dainuojate dainas iš vadovėlio			+		+		
Dainuojate dainas, kurių nėra vadovėlyje	+			+			
Dainuojate dviem balsais		+		+			

A N K E T A

1 priedas (tęsinys)

apie muzikinio ugdymo turinio vykdymą bendrojo lavinimo mokykloje

Gerb. muzikos Mokytojai, anoniminėje anketoje pateikti Jūsų atsakymai padės labiau atskleisti ir nustatyti, kaip vykdomas muzikinio ugdymo turinys bendrojo lavinimo mokykloje ir įsisavinama muzikos vadovėliuose pateikta teorinė bei muzikinė medžiaga. Anketa bus panaudota magistro darbe.

Žymėjimo pavyzdys : ✓

- Lytis:**   vyras   moteris   **Amžius**
- Kvalifikacija:** Mokytojas   Vyr. Mokytojas   Mokyt. – metodininkas   Mokyt.-ekspertas
- Išsilavinimas:** Vidurinis   Aukštesnysis   Aukštasis
- Kur dirbate?** Bendrojo lavinimo mokykla (kaimo)   **Darbo stažas**
- Bendrojo lavinimo mokykla (rajono centras)
- Muzikos (meno) mokykla

1. Ar nuosekliai laikotės temų išdėstymo muzikos vadovėlyje? **Taip / Ne / Dalinai** (pabr.)
2. Ar spėjate išmokyti svarbiausių kiekvienam mėnesiui nustatytų dalykų?
Taip / Iš dalies / Ne (pabr.)
3. Ar savo darbe vadovaujate vien tik bendrosiose muzikos programose apibrėžtais reikalavimais, teminiais pamokų išplanavimais, ar laisvai renkatės mokomąją medžiagą, naudojate individualias muzikinio ugdymo programas?

Dirbu pagal bendr. programas / Laisvai renkuosi mokomąją medžiagą (pabr.)

4. Kokiais muzikos vadovėliais naudojate pamokoje? (pabr.)

1991 – 1993 m. muz. vad. / 1999 – 2004 m. muz. vad. / „Mano muzika“ 2001 – 2002 m.
(Aut. E. Balčytis) (aut. E. Balčytis) (aut. A. Dikčius) V - VI kl.

5. Bendrosios muzikos programos nurodo bendruosius reikalavimus ir ugdymo gaires, rekomenduojamas temas ir kūrinius. Ar to pakanka, dėstant medžiagą pamokoje?(pabr.)

Visiškai pakanka / Iš dalies / Nepakanka

6. Ar pritariate bendrojo muzikinio ugdymo standartams ir jų struktūrai?

Taip / Ne / Iš dalies (pabr.)

Jūsų komentaras.....
.....

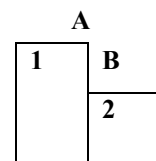
7. Su kokiomis aktualiomis problemomis susiduriate pamokinėje ir popamokinėje veikloje?
.....

SURIKIUOKITE PAGAL SVARBĄ:

MUZIKINIO UGDYMO TIKSLAI

- A. Ugdyti kūrybišką, emocingą, kultūrinę reikmes tenkinti gebančią asmenybę.
- B. Teikti kiekvienam žmogui būtiną muzikinį išprusimą ir raštingumą.
- C. Muzikinis ugdymas turi laiduoti, kad mokiniai pajėgtų dalyvauti aplinkos muzikiniame gyvenime, muzika praturtintų savo asmeninį gyvenimą.
- D. Išmokyti mokinius elementariai, tačiau skoningai dainuoti, klausytis, estetiškai suvokti muziką.
- E. Ugdyti liaudies bei profesionaliosios muzikos poreikį.

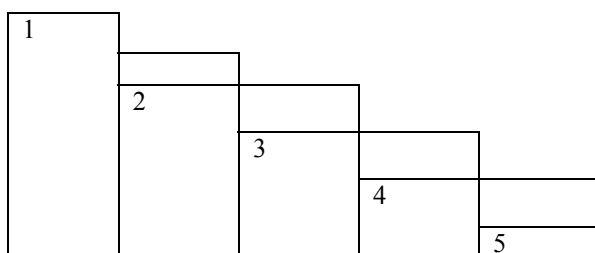
Žymėjimo pavyzdys:

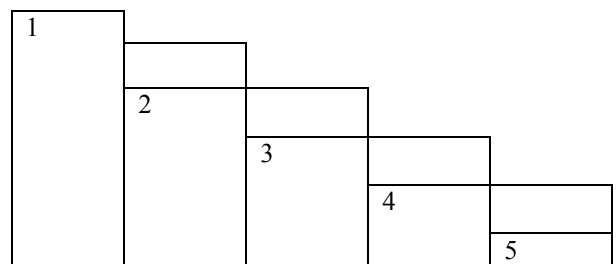
MUZIKINIO UGDYMO UŽDAVINIAI

- A. Puoselėti liaudies muz. tradicijas, lavinti muzikinę klausą, dainavimo įgūdžius.
- B. Mokyti klausytis muzikos ir suvokti ją.
- C. Skatinti groti liaudies ir kitais mokyklos sąlygoms tinkančiais muz. instrumentais.
- D. Mokyti skirti muzikines vertybes, ugdyti muzikinį skonį.
- E. Muzikos dalyku integruotis i bendrą žmogaus ugdymo sistemą: mokyti kūrybiškai mąstyti, meniškai lavinti, ugdyti kilnius dvasinius siekius

TIKSLAI

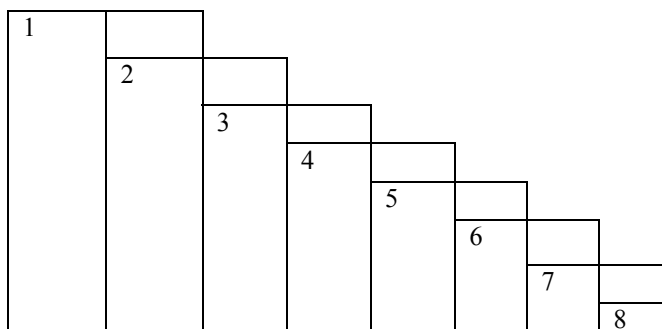

UŽDAVINIAI

VEIKSENOS:

- A. DAINAVIMAS
- B. SUSTIPRINTAS SOLFEDŽIAVIMAS
- C. DAINAVIMAS IŠ KLAUSOS
- D. MUZIKOS KLAUSYMASIS
- E. DAINAVIMAS IR SKUDUČIAVIMAS
- F. RITMINIS LAVINIMAS
- G. SUSTIPRINTAS MUZIKAVIMAS
- H. IMPROVIZAVIMAS

Jūsų mokiniams muzikos pamokoje patinka:	Labai patinka	Patinka	Nepatinka	Visai nepatinka
Dainuoti balso lavinimo pratimus	////	///	//	/
Dainuoti dainas iš vadovėlio	////	///	//	/
Dainuoti dainas, kurių nėra vad.	////	///	//	/
Dainuoti dviem balsais	////	///	//	/
Solfedžiuoti pratimus	////	///	//	/
Mokyti ritmo	////	///	//	/
Skudučiuoti	////	///	//	/
Muzikuoti įv.muz.instrumentais	////	///	//	/
Improvizuoti	////	///	//	/
Klausyti muzikos	////	///	//	/
Mokyti kompozitorių biografijos	////	///	//	/
Analizuoti klausomą kūrinių	////	///	//	/

Žymėjimo pavyzdys: \

ŽINIOS APIE MUZIKOS MOKYMĄ IR MOKYMOŠI MEDŽIAGOS ĮSISAVINIMĄ

Dainavimas

- Po kiek mokinių kiekvienoje klasėje vidutiniškai neintonuoja? Įrašykite.....
- Kiek dainų išmokstate per **trimestrą**...../ **semestrą**...../ **metus**.....? Įrašykite.

Ritmo mokymas

- Ar spėjama laiku išmokyti pagrindinius darinius kiekvienoje klasėje? **Taip / Dalinai / Ne** (pabr.)
- Iš kelinto karto klasė sugeba atlikti ritminius pratimus iš vadovėlio su naujai išmoktu dariniu? **pirmo / antro / trečio** (pabr.)
- Ar solfedžiuojant pratimus daugiau daroma ritminių, ar intonacinių klaidų? **Ritm. / Inton.** (pabr.)

Vienbalsis solfedžio

- Ar 4-8 klasėse solfedžiuojama kiekvienoje pamokoje? **Kiekvieną p. / Kartais / Visai ne** (pabr.)
- Ar suspėjama laiku įsisavinti visus garsus ir slinktis? **Taip / Ne** (pabr.)
- Iš kelinto karto naujai paimtas solfedžio pratimas pasolfedžiuojamas kolektyviai? (įrašykite)
- Kiek rašyta per metus melodinių diktantų? (įrašykite)

Dvibalsis solfedžio

- Ar pavyko išmokyti solfedžiuoti dviem balsais? **Taip / Iš dalies / Ne** (pabr.)
- Ar dažnai solfedžiuojama dviem balsais iš kopetėlių, pagal rankų ženklus? **Taip / Ne / Kartais** (pabr.)

Improvizavimas

- Ar improvizuojama muzikos pamokose, ar duodamos kūrybinės užduotys? **Taip / Ne / Kartais**

Muzikavimas

- Kokių mokyklinių muz. instrumentų turite?.....
- Kiek kūrinių išmokstama pagroti per metus?..... Ar tai naudinga? **Taip / Ne / Iš dalies.**

Muzikos klausymasis

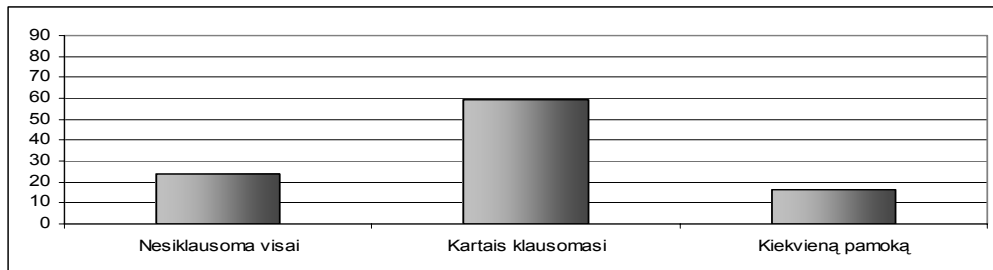
- Kiek kūrinių per metus išklausa vidutiniškai per muzikos pamoką? .....

AČIŪ UŽ ATSAKYMUS !

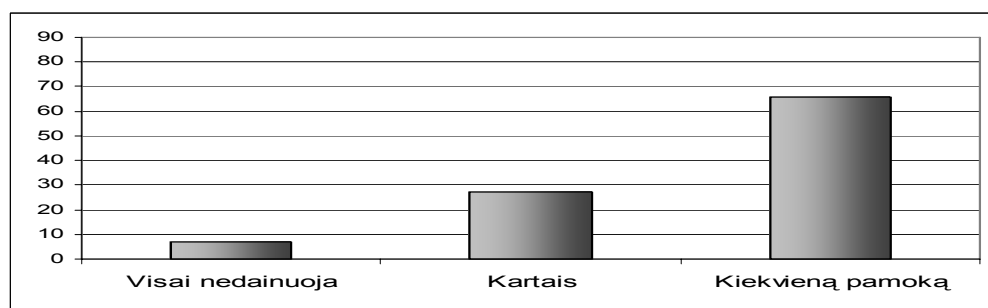
DIAGRAMŲ, LENTELIŲ PAVYZDŽIAI

3. Empirinio tyrimo metodika ir rezultatai

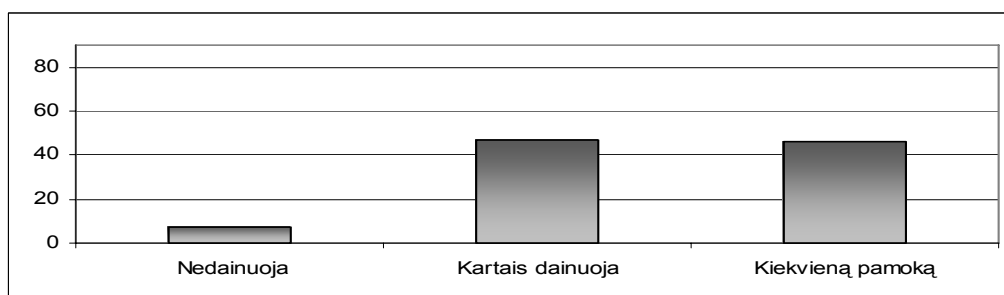
3.1. Tyrimo organizavimas: planas, metodika, empirinė bazė

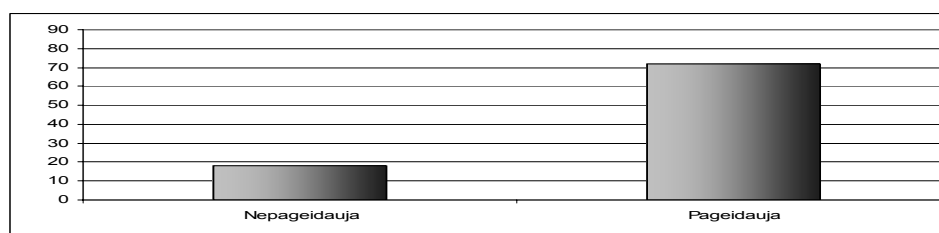
17 pav. *Muzikos klausymasis pamokoje VI kl.*

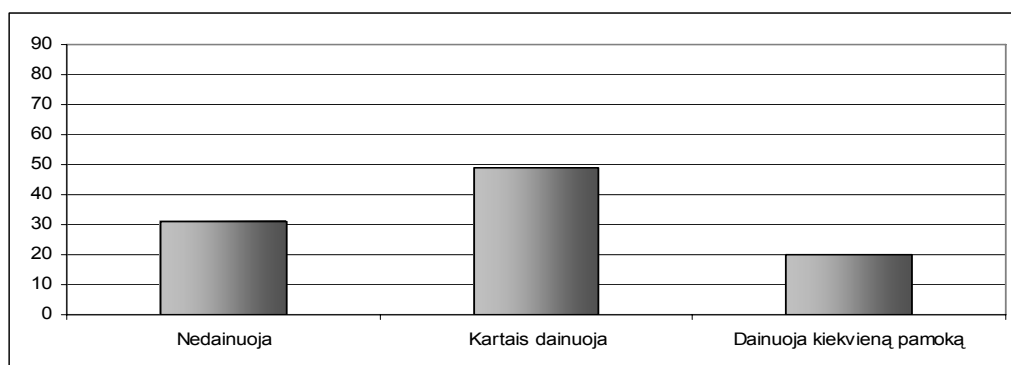
30 pav. *Dainavimas muzikos pamokoje (V kl.)*

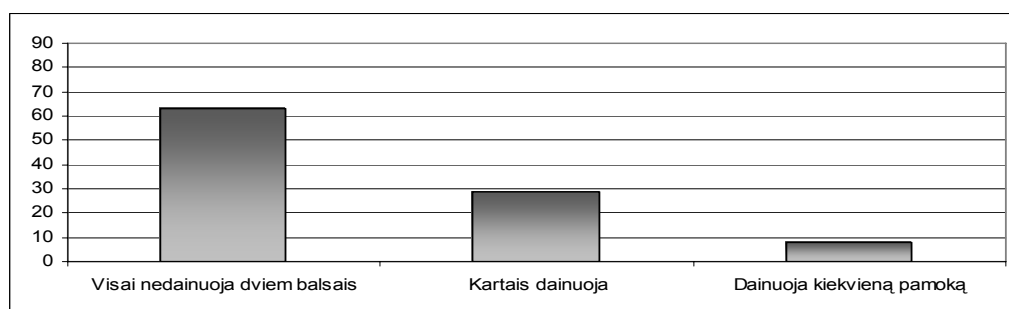
33 pav. *Dainų dainavimas iš vadovėlio (VI kl.)*

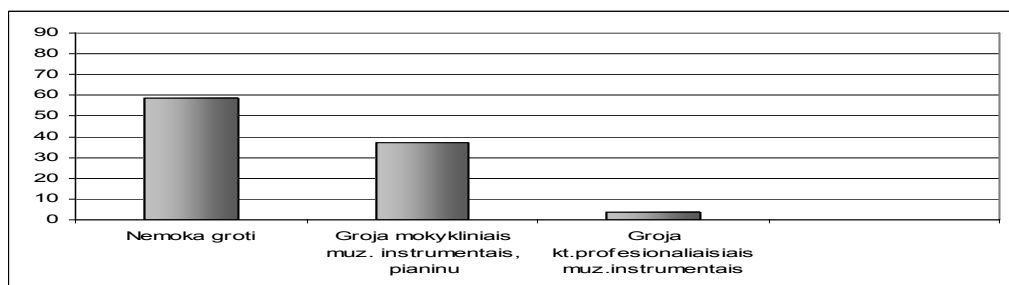
34 pav. *Dainų iš vadovėlio pageidavimai (VI kl.)*

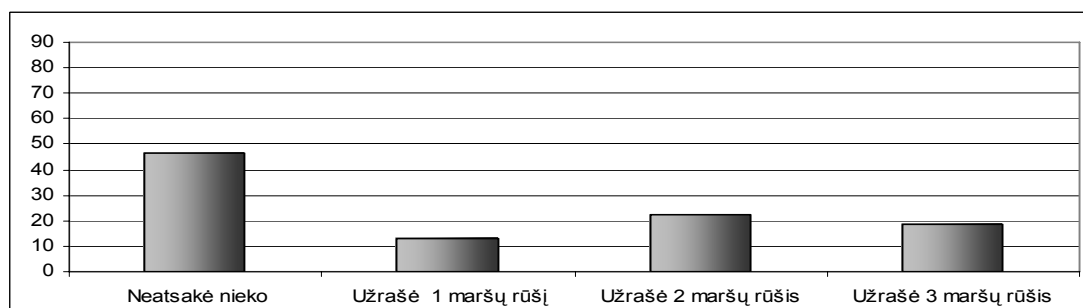
35 pav. *Dainavimas dainų, kurių nėra vadovėlyje (VI kl.)*

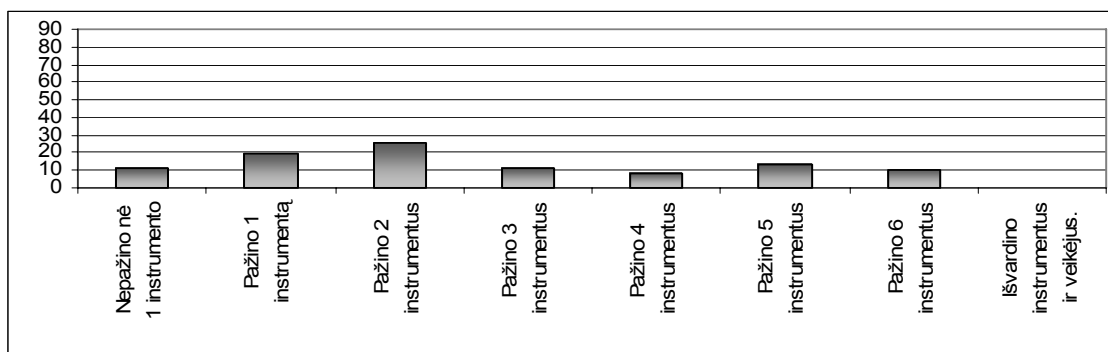
36 pav. *Dainavimas dviem balsais (VI kl.)*

38 pav. *Grojimas profesionaliuoju ar mokykliniu muzikos instrumentu (V kl.)*

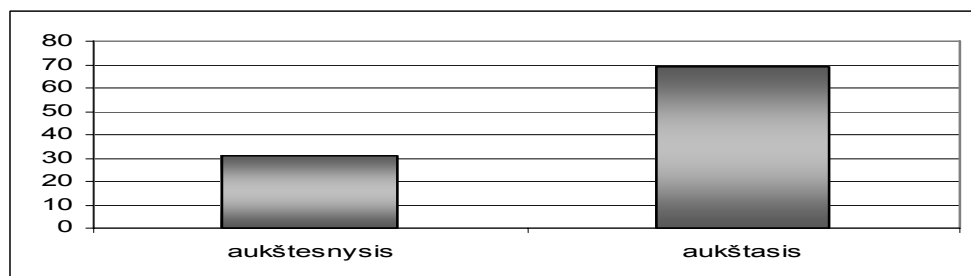

40 pav. *Maršų rūšių žinojimas (VI kl.)*

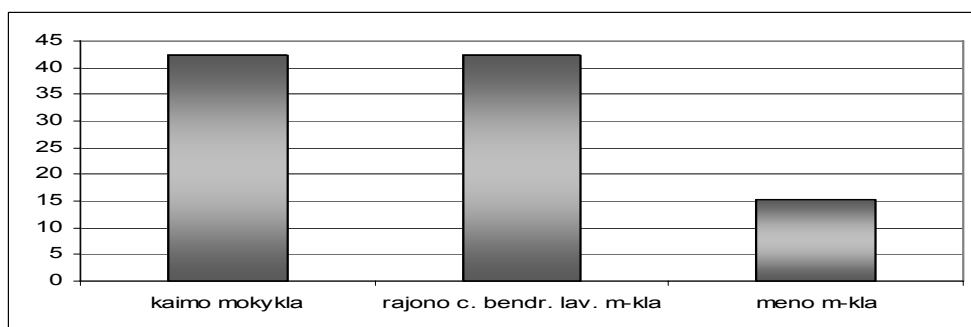

41 pav. *Muzikos instrumentų ir veikėjo atpažinimas (VI kl).*

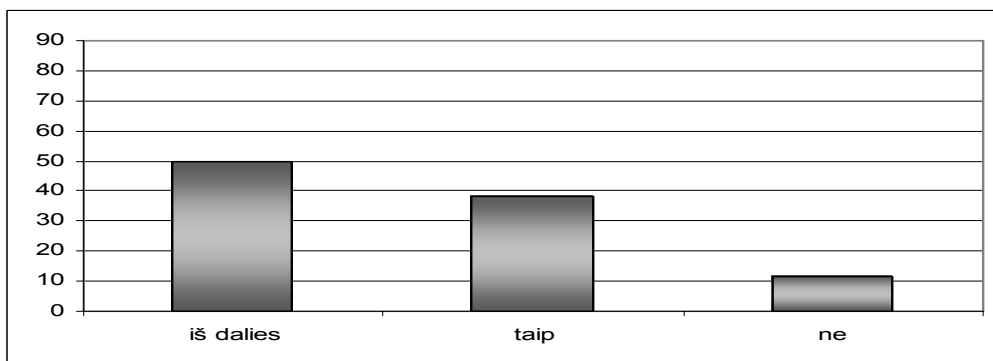
3.4. Mokytojų anketinės apklausos rezultatai

45 pav. *Mokytojų išsilavinimas*

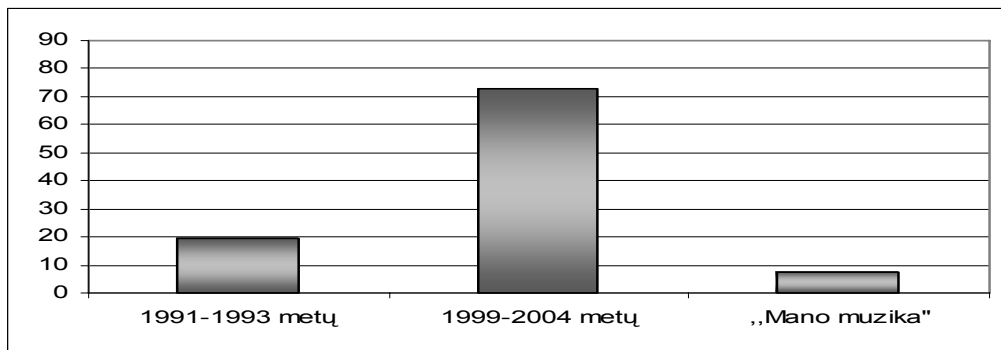

47 pav. *Respondentų darbo vieta*

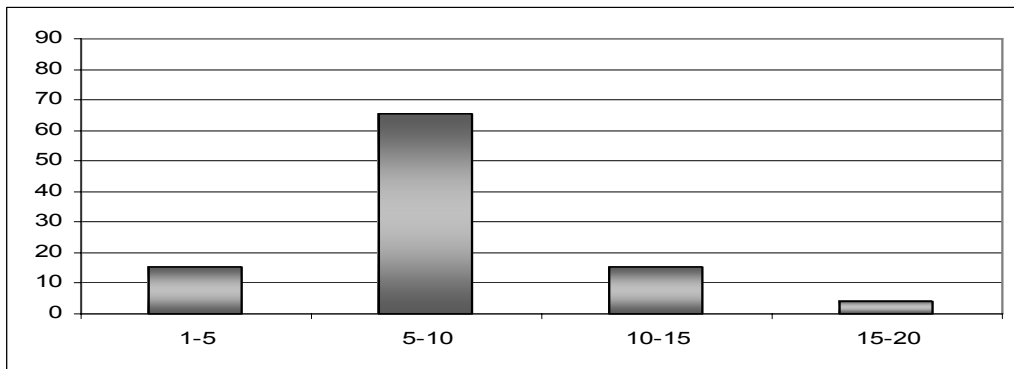

49 pav. *Numatytų dalykų įgyvendinimas nustatytu laiku*

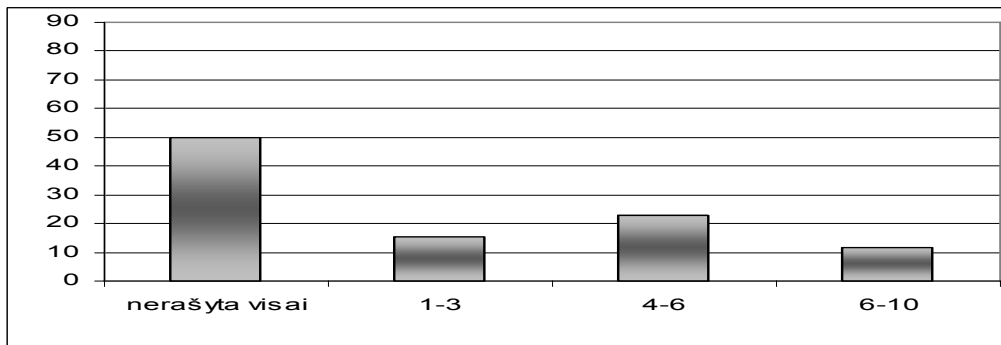
2 priedas (tęsinys)

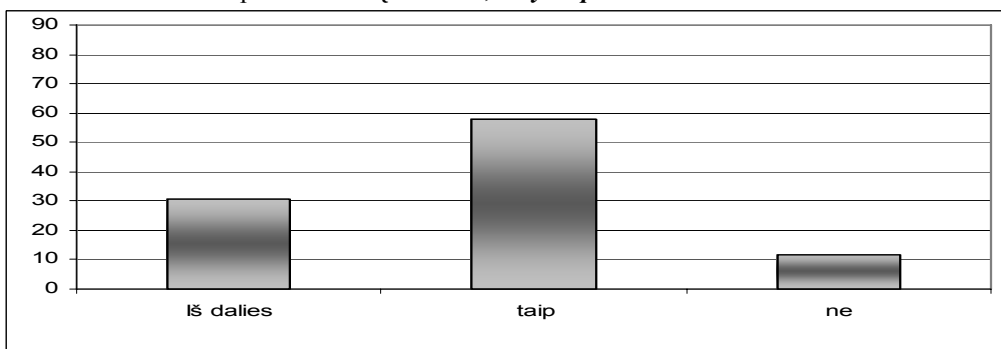
50 pav. Muzikos vadovėliai, kuriais naudojama pamokoje

54 pav. Blogai intonuojančių mokinių skaičius klasėje

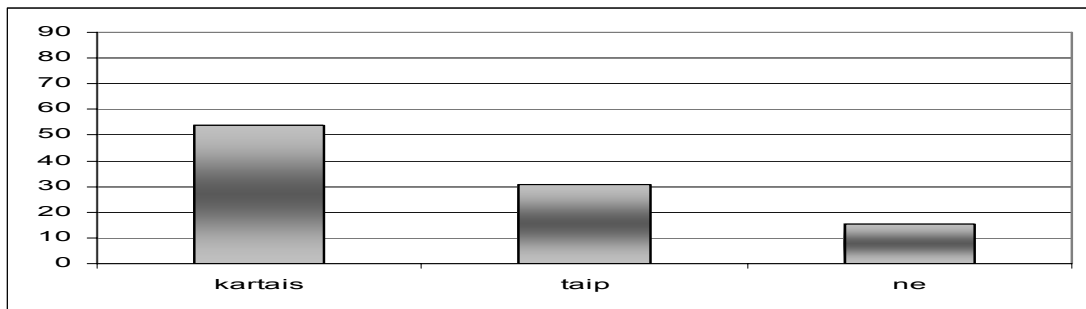

61 pav. Diktantų skaičius, rašytas per metus

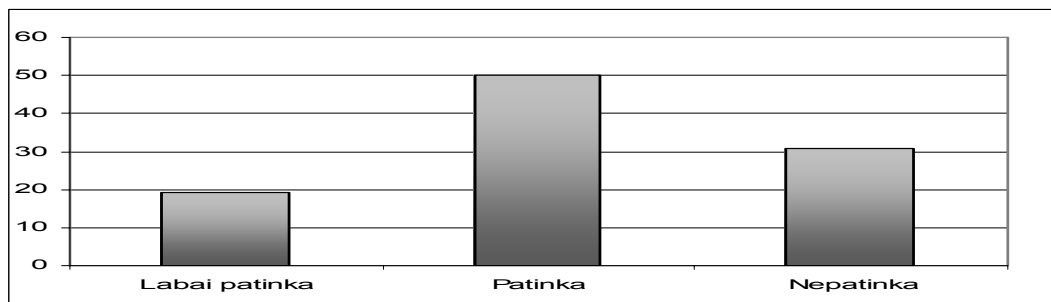

63 pav. Mokytojų požiūris į mokinių grojimo pamokoje vertinimą

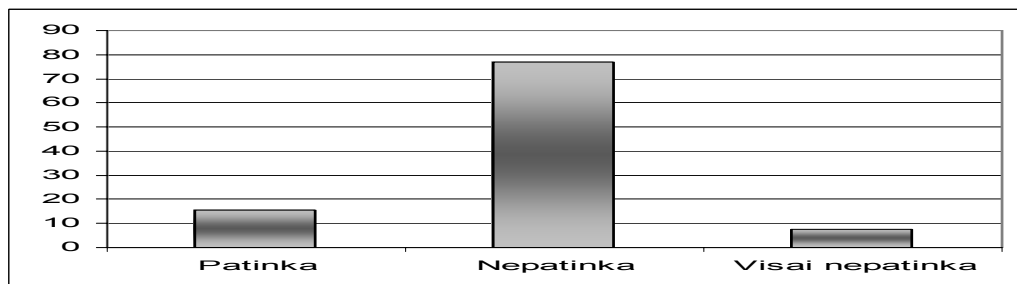

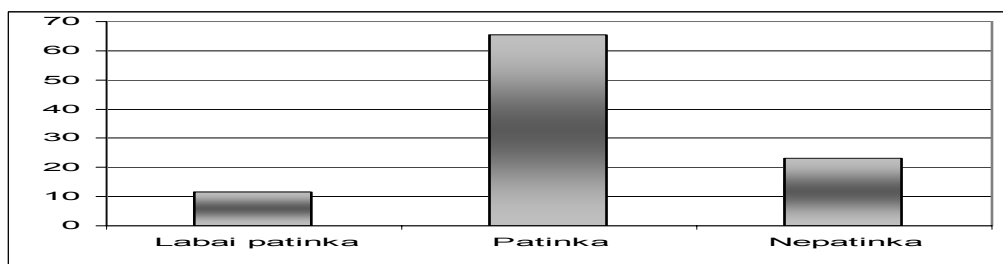
64 pav. *Improvizavimas muzikos pamokose*

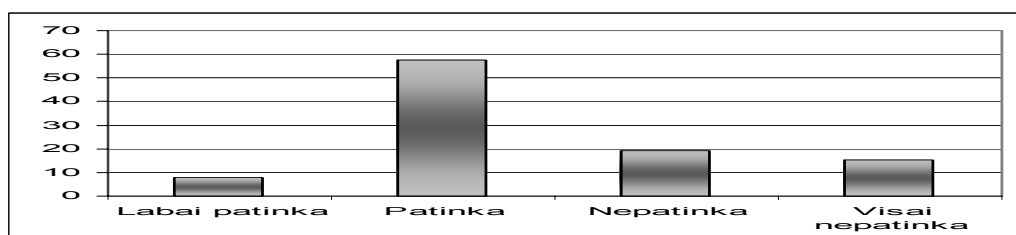
69 pav. *Mokytojų požiūris į mokinių dainavimo dviem balsais vertinimą*

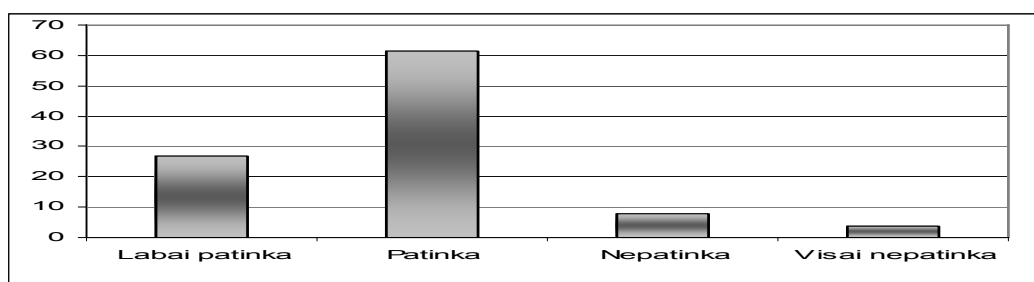
70 pav. *Mokytojų požiūris į mokinių solfedžiavimo veiksenos vertinimą*

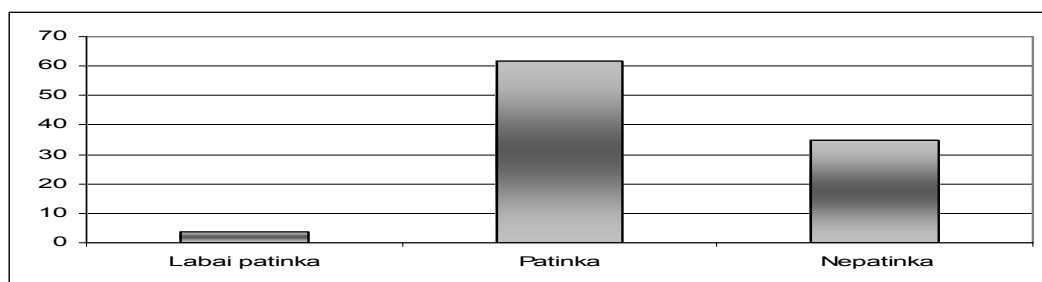
71 pav. *Mokytojų požiūris į mokinių ritmavimo veiksenos vertinimą*

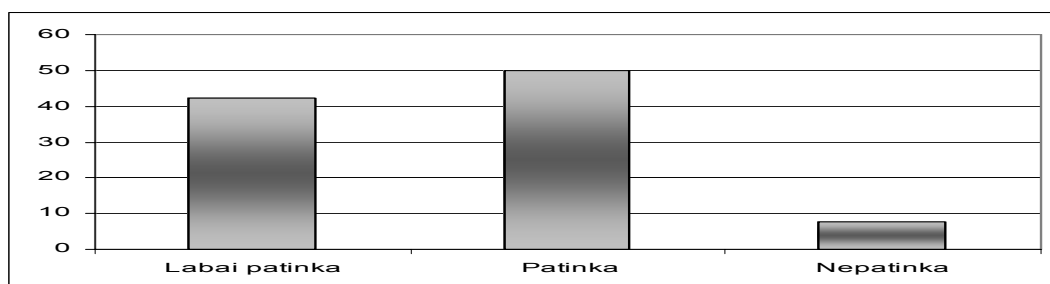
72 pav. *Mokytojų požiūris į mokinių grojimo skudučiais pamokoje vertinimą*

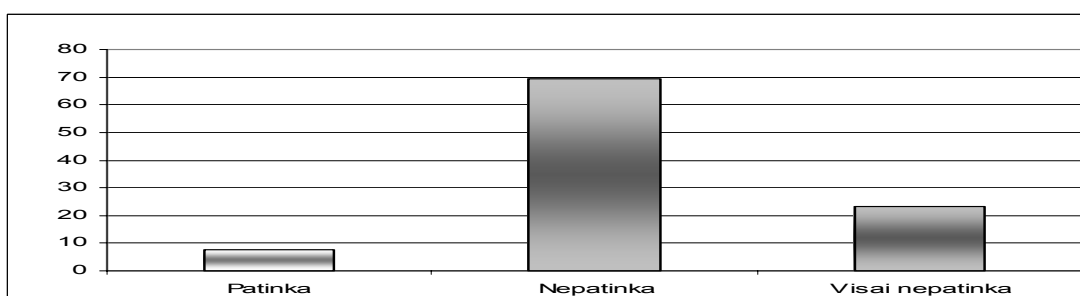
73 pav. Mokytojų požiūris į mokinių muzikavimo veiksenos pamokoje vertinimą

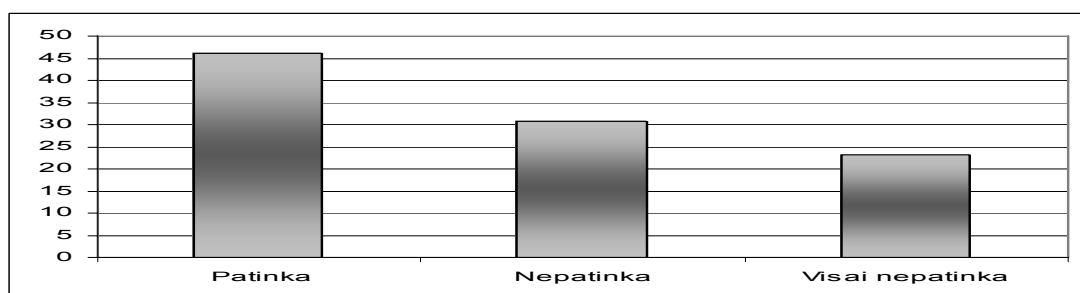
74 pav. Mokytojų požiūris į mokinių improvizavimo pamokoje vertinimą

75 pav. Mokytojų požiūris į mokinių muzikos klausymosi pamokoje vertinimą

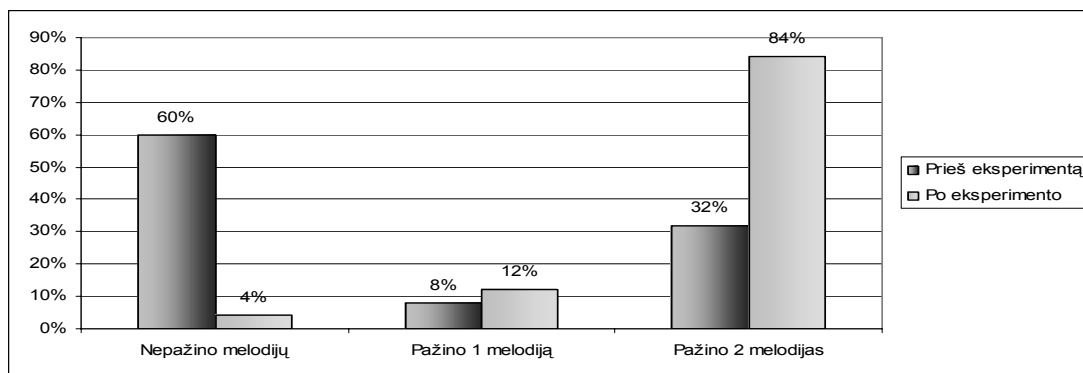
76 pav. Mokytojų požiūris į kompozitorių biografijų faktų mokymąsi

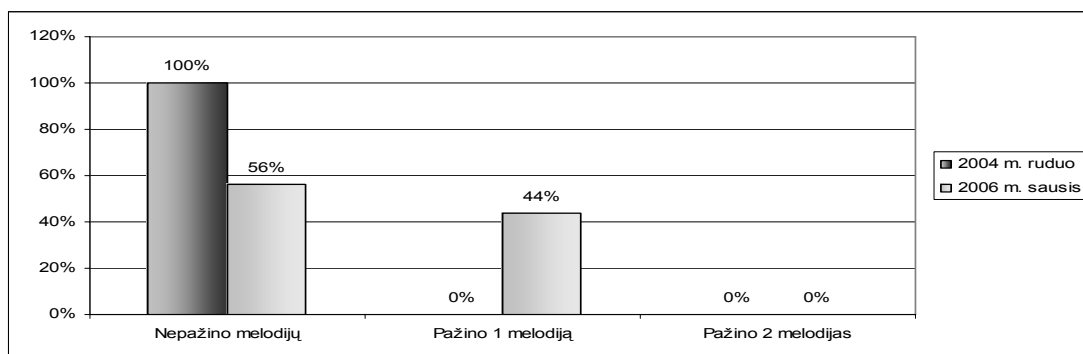
77 pav. Mokytojų požiūris į mokinių klausomo kūrinio analizavimo pamokoje vertinimą

4. Muzikinio ugdymo turinio vykdymo optimizavimo eksperimentas sustiprintu instrumentiniu muzikavimu

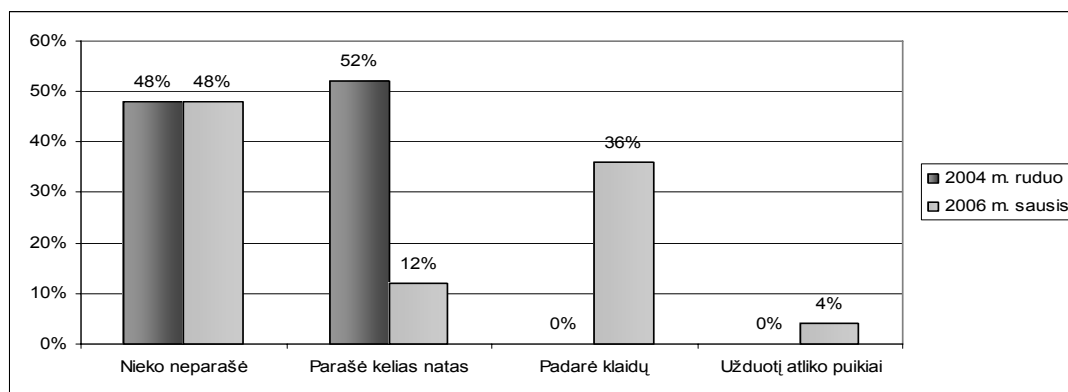
4.1. Ugdomojo eksperimento planas, tyrimo imties charakteristika

80 pav. *Melodijos atpažinimas pagal natas (eksperimentinė klasė)*

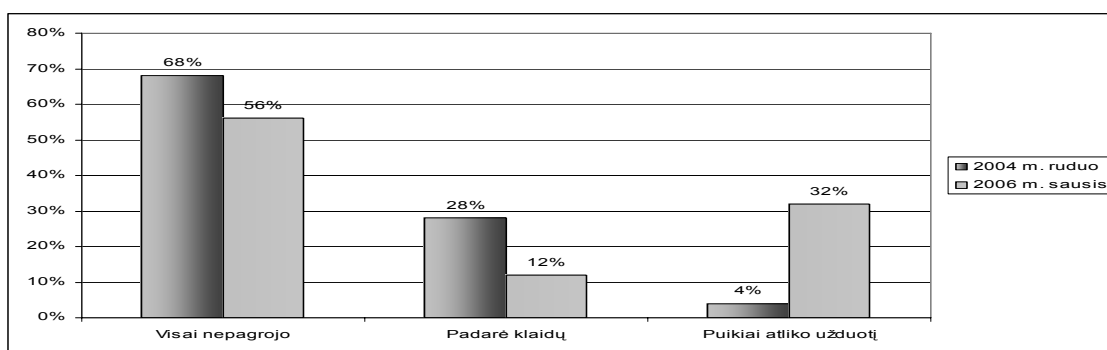
81 pav. *Melodijos atpažinimas pagal natas (kontrolinė klasė)*

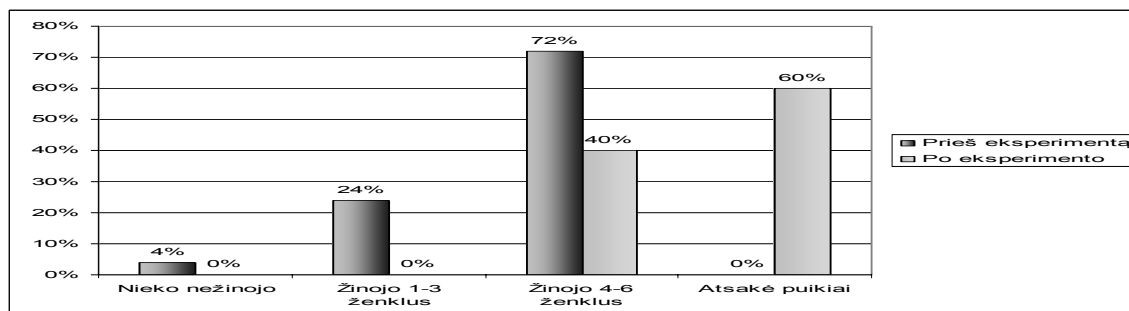
83 pav. *Natų ir pauzių penklinėje užrašymas (kontrolinė klasė)*

Šaltinio vidurinės m – klos VI klasių mokinių muzikinių gebėjimų rezultatai

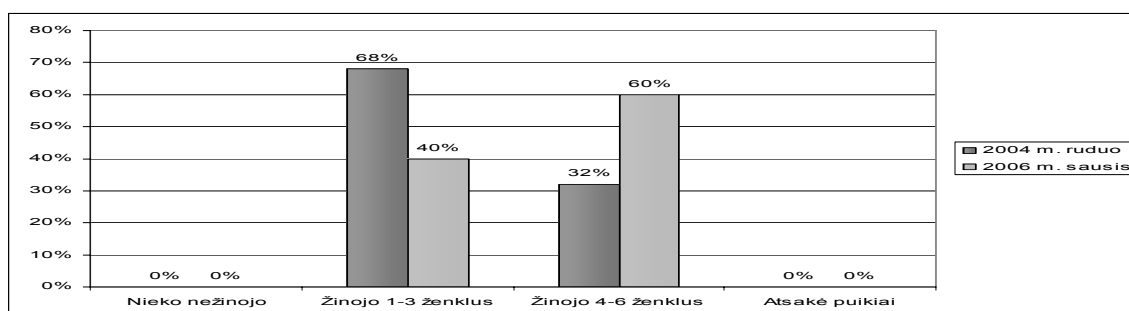
Klasė	Jaučia ritmą (pagal programas, iš klausos)	Intonuoja garsus (C ₅ , d ₅ , G, C, F)	Daina “Jurgeli, meistrelė”	Groja instrumentu	Bendras muzikalumo rodiklis
6 a	68%	59%	52%	24%	51%
6 b	84%	67%	68%	8%	56%
6 c	69%	61%	60%	29%	55%
6 d	45%	57%	48%	8%	42%

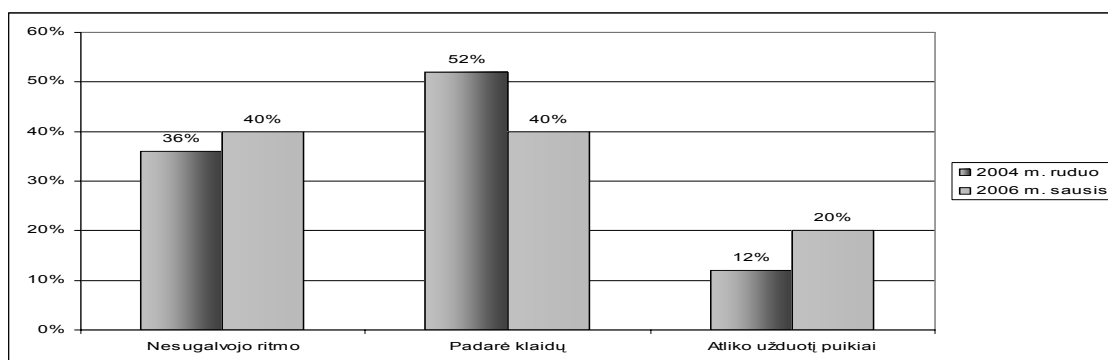
89 pav. Grojimas dūdelėmis (kontrolinė klasė)

90 pav. Muzikos rašto pažinimas (eksperimentinė klasė)

91 pav. Muzikos rašto pažinimas (kontrolinė klasė)

93 pav. *Natų grupavimas pagal metra (kontrolinė klasė)*

25 lentelė

Mokinių požiūris į muzikavimą po eksperimento

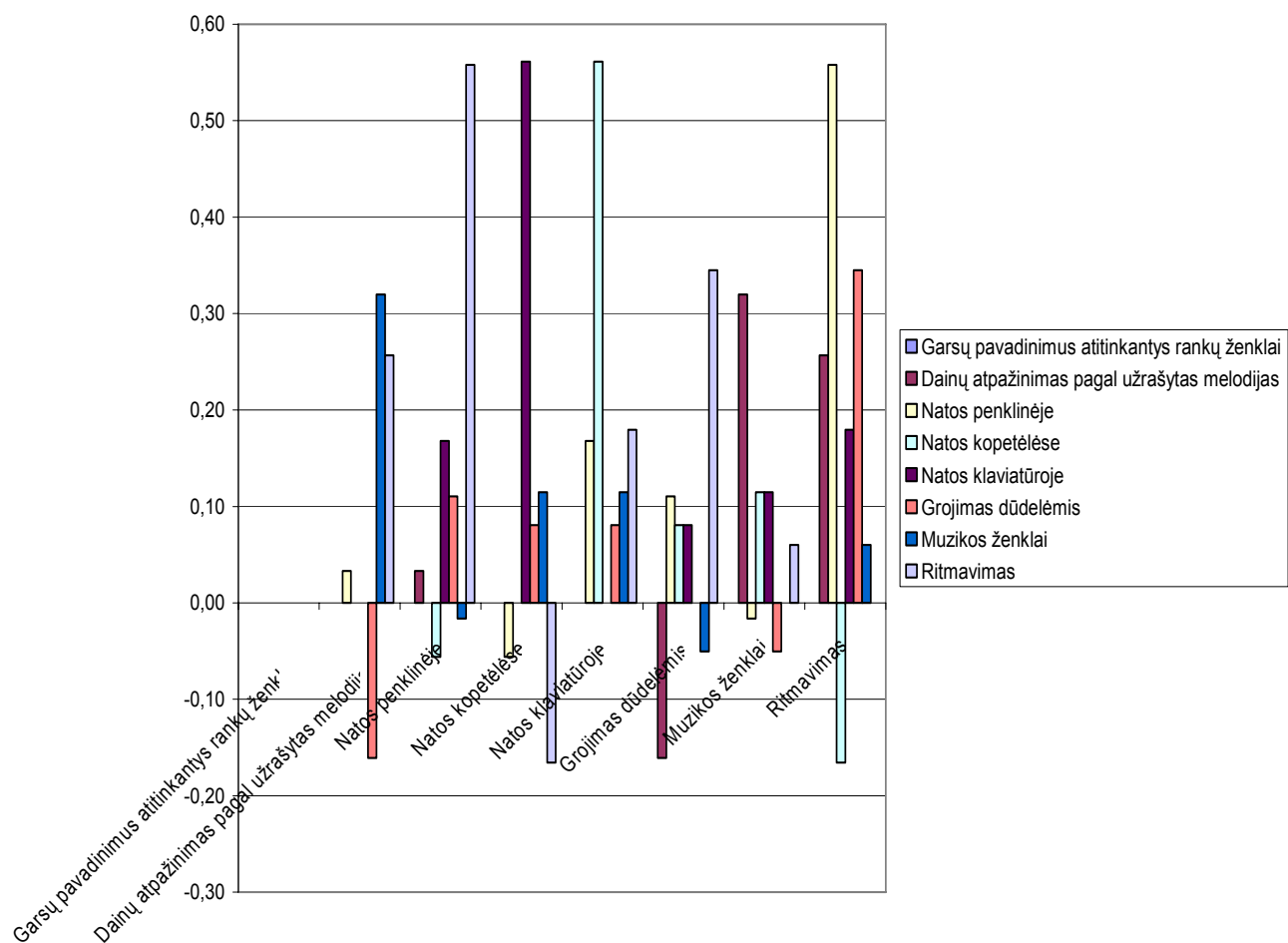
Pamokos veikseną	Mokinių teiginiai po eksperimento su sustiprintu muzikavimu
Muzikavimas, grojimas instrumentais	„Grojimas instrumentais man patinka labiausiai, nes yra ir įdomu, ir naudinga“; Muzikavimas: Patinka! Labai įdomu ir smagu.“; „Man labai patinka groti“; „Smagu groti“; „Smagu groti instrumentais su visa klase“; „Labai patinka koncertai“; „Muzikavimas: man patinka, labai įdomu ir smagu“; „Muzikavimas – patinka groti, kai yra toks geras pagalbininkas (mokytoja)“; „Patinka, nes išmokstu daugiau melodijų“; „Muzikavimas – patinka, nes mėgstu groti“; „Patinka, nors labai sunkus“; „labai gera koncertuoti su visais“; „Labai smagu. Man tai patinka. Galėtume tai daryti dažniau“; „labai smagu per repeticijas“; „patinka pasirodymai“; „labai patinka, nes išmokstu groti“; „groti mėgstu, tik tai žiūrint, kokius kūrinus“; „groti patinka“; „įdomu, tik dar nelabai moku groti“; likusieji mokiniai atsakė – „patinka“ arba „įdomu“.

Interkoreliacinė matrica:

	Garsų pavadinimus atitinkantys rankų ženklai	Dainų atpažinimas pagal užrašytas melodijas	Natos penklinėje	Natos kopetėlėse	Natos klaviatūroje	Grojimas dūdelėmis	Muzikos ženklai	Ritmavimas
Garsų pavadinimus atitinkantys rankų ženklai	,	,	,	,	,	,	,	,
Dainų atpažinimas pagal užrašytas melodijas	,	-	0,03	0,00	0,00	-0,16	0,32**	0,26
Natos penklinėje	,	0,03	-	-0,06	0,17	0,11	-0,02	0,56**
Natos kopetėlėse	,	0,00	-0,06	-	0,56**	0,08	0,11	-0,17
Natos klaviatūroje	,	0,00	0,17	0,56**	-	0,08	0,11	0,18
Grojimas dūdelėmis	,	-0,16	0,11	0,08	0,08	-	-0,05	0,34**
Muzikos ženklai	,	0,32**	-0,02	0,11	0,11	-0,05	-	0,06
Ritmavimas	,	0,26	0,56**	-0,17	0,18	0,34**	0,06	-

** p < 0,01

Statistiniai ryšiai tarp muzikinių veiksenų po eksperimento:

Individuali muzikinio ugdymo programa su sustiprintu instrumentiniu muzikavimu Raseinių Šaltinio vidurinės mokyklos 6^a (7^a) klasei

Darbo vadovas

Prof. habil. dr. E. Balčytis

Anotacija. Muzikinio ugdymo programa yra parengta Raseinių Šaltinio vidurinės mokyklos 6^a (7^a) klasei kaip bendrojo kurso programa. Ją sudaro šios mokymo proceso grandys: dainavimas, muzikos klausymasis, solfedžio, ritmika, muzikavimas (remiamasi „Bendrojo lavinimo mokyklos programomis“ (1995). Be to čia stiprinama muzikavimo grandis, kuriai pamokoje skiriama šiek tiek daugiau laiko. Ypatinga reikšmė skiriama grojimui mokykliniais muzikos instrumentais, įjungiant ir profesionaliuosius instrumentus, improvizavimui, dainų akompanavimui, *gyvam* kūrybiškumui atlikimui muzikos klausymosi metu. Stiprinant muzikavimą, siekiama suburti klasės instrumentinį ansamblį, kuris parengtų koncertinę programėlę ir pasirodytų mokyklos bei klasės renginiuose.

Aktualumas. Naujas laikmetis kelia savarankiškos, veiklios, kūrybingos asmenybės formavimo idėjas. Ypač tai aktualu muzikiniam ugdymui bendrojo lavinimo mokykloje. Muzikinio ugdymo optimizavimo galimybes analizuojamos žymiausių šalies muzikos pedagogų mokslininkų darbuose. Bendrojo lavinimo mokyklų muzikos pedagogai taip pat ieško būdų mokinių muzikinio ugdymo tobulinimui. Viena tokių galimybių yra individualių muzikinio ugdymo programų kūrimas ir kūrybiškas jų pritaikymas. Bendrosiose programose (2003, p. 313) išskiriami veiksniai, turintys įtakos muzikinio ugdymo tradicijų formavimui: dėmesys dainavimui, tradicinei muzikinei kultūrai, tautinės savimonės ugdymui. Pažymėtinas poreikis siekti aukštesniųjų mąstymo ir kūrybos įgūdžių. Pastarųjų dviejų įgyvendinimui programose siūloma eiti nuo faktų prie lyginimo, analizės, interpretavimo, vertinimo, problemų sprendimo, todėl muzikiniam ugdymui būtina muzikos interpretavimo ir vertinimo praktika. Skatinant mokinių kritinį mąstymą, plečiant suvokimo ribas, dedami pagrindai kritiškos asmenybės ugdymui. Šios kokybės turi esminės reikšmės žmogui orientuojantis gana painioje sociokultūrinėje aplinkoje. Tai įgyvendinti, manytume, padėtų *sustiprinto muzikavimo veikseną*. Muzikavimas - sudėtingas procesas, reikalaujantis laiko ir didelių pedagogo bei ugdytinio individualių pastangų. Ši grandis integruoja visų muzikinių veiksenų žinias ir įgūdžius, skatina mąstymą, reikalauja susikaupimo, ugdo savarankiškumą.

Susipažinus su rajono penktųjų bei šeštųjų klasių mokinių muzikiniais gebėjimais ir įgūdžiais (visų kompleksinės muzikos pamokos veiksenų), buvo pastebėta, jog mokinių žinių lygis nėra pakankamo lygio. Iš testų paaiškėjo, jog daugumos moksleivių muzikinės žinios neatitinka bendrojo lavinimo muzikinio ugdymo programos reikalavimų, muzikos pamokose nesilaikoma kompleksiško principo. Pamokose daugiausia dominuoja dainavimas, tačiau solfedžiavimui, ritmikai, muzikos klausymuisi, muzikavimui dėmesio skiriama per mažai. Mokiniai yra nepakankamai paruošti, neaktyvūs per pamokas, nemuzikuoja.

Pagal muzikalumą 6^a neišsiskiria iš paralelinių klasių, tačiau pasižymi aktyvumu ir labai noriai dalyvauja muzikiniuose būreliuose, koncertuose. Be to ši klasė labai noriai muzikuoja per pamoką, keli vaikai groja profesionaliaisiais muzikos instrumentais. Todėl buvo nuspręsta stiprinti muzikavimo grandį pamokoje ir parengti individualią programą, atsižvelgiant į tos klasės mokinių muzikinius gebėjimus.

Kodėl programoje yra sureikšminamas muzikavimas? Muzikavimo svarba yra pabrėžiama daugelyje Lietuvos ir užsienio muzikinio ugdymo sistemų. Pasak N. L. Grodzenskajos, tik „aktyvi mokinių veikla - pats tiesiausias kelias į suvokimą“ (Гродзенская 1975, P. 20). Didelė reikšmė muzikavimui teikiama E. Balčyčio sukurtoje kompleksinėje muzikinio ugdymo sistemoje. Autorius, apibūdinamas muzikavimo reikšmę, teigia, jog grojimas „atspindi žmonių poreikį muzikuoti, priartina vaikus prie instrumentinės muzikos“ (Balčytis, 1986, p. 27). Grojant galima atlikti sudėtingesnę muziką tembro, ritmo, harmoninės sandaros, registrų atžvilgiu, negu įmanoma padainuoti. Grojimas įvairiais instrumentais lavina tembrinę, harmoninę, polifoninę klausą. Sistemos autoriaus pastebėjimu, „muzikinės visumos lygį galima pasiekti, turint nedaug žinių ir įgūdžių. Taigi grojimas, aprėpdamas visas atlikėjiškos veiklos grandis, pakyla lyg ir į aukštesnę bendravimo su muzika pakopą“ (ten pat). Savo daugiaplane faktūra muzikavimas yra artimas orkestrinei muzikai (terminas *grojimas* taikomas, kai vien tik grojama, o žodį *muzikavimas* – kai su grojimu naudojami ir kiti atlikimo būdai). Kita vertus, aktyvi veikla yra ir „efektyviausia bei subtiliausia muzikinės kalbos pažinimo forma, be jo ir muzikos klausymas būtų paviršutiniškas“ (Balčytis, 1980, p. 66).

Mūsų šalyje yra sukurta savita, mūsų sąlygas ir tradicijas atitinkanti muzikavimo sistema. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų muzikos mokytojai vadovaujasi šalies žymiausių pedagogų - E. Balčyčio, V. Krakauskaitės, A. Piličiausko ir kt. - sukurta muzikavimo metodika. Dėmesys grojimui išilginėmis fleitomis skiriamas A. Dikčiaus, J. Vaišvilienės, D. Vyčinionės, E. Veličkos naujai išleistuose muzikos vadovėliuose „Mano muzika“ 5, 6 klasėms (Dikčius, 2001, 2002).

Muzikavimu remiamasi Anglijos, Olandijos, Japonijos muzikos mokymo programose. Didelė muzikavimo patirtis yra sukaupta Ž. Dalkrozo, J. Churven, Š. Suzukio, E. Cheve sistemose. Jungtinių Amerikos Valstijų muzikos atlikimo mokymo programose siūloma visai

jaunajai kartai grupėmis muzikuoti mokykloje, ir dažniausiai pamokų metu (Matonis, 2000). Į pasaulinio garso sistemą išaugo K. Orfo vaikų muzikinio auklėjimo aktyviu muzikavimu, ritmu, judesiais paremtos idėjos (Krakauskaitė, 1985).

Autoriaus koncepcija ir naujovės. Muzika – sparčiai besikeičianti gyvenimo sfera, todėl ir muzikinio ugdymo turinį tenka papildyti, ieškant naujų mokymo formų. Eilę metų dirbant su moksleivių instrumentiniais, vokaliniais ansambliais, fortepijono specialybės mokiniais bei kitais meno mokyklos, bendrojo lavinimo mokyklos kolektyvais, buvo pastebėta pozityvi muzikavimo įtaka mokinių muzikiniam ugdymui. Pamokoje muzikavimą galima daug kur pritaikyti: atlikti dainos akompanimentą, improvizavimo užduotis, kūrinis iš vadovėlio, aiškinant teoriją, gyvai pademonstruoti muzikos klausymuisi skirtą kūrinį, pagroti atskirus fragmentus, temas jį analizuojant ir kt. Muzikuojantys vaikai geriau pasireiškia ir kitose muzikinės veiklos srityse: tiksliau atlieka solfedžio pratimus, švariau intonuoja intervalus. Grojant išskiriamos atskiro instrumento garso savybės - aukštumas, stiprumas, tembras. Grojimas liaudiškais instrumentais - dūdele, skudučiais, lumzdeliu, kanklėmis – suartina vaiką su tuo instrumentu, skatina domėjimąsi liaudies muzika. Mokiniai grodami gali pasirinkti atlikimo tempą, dinamiką, grojimo štrichus ir tokiu būdu greičiau įsiminti daugiau muzikinių teorinių žinių.

Individualioje muzikinio ugdymo programoje buvo remiamasi pagrindine idėja - ugdyti vaiką, įtraukiant jį į muzikinę kūrybinę veiklą per elementarų muzikavimą. Ši idėja iš esmės nėra nauja. Ugdyti vaiko kūrybingumą, muzikuojant elementariais instrumentais, veikiant įvairiais būdais (varijuojant, improvizuojant, kuriant) - tai K. Orfo pagrindinis pedagoginis principas. Pagal K. Orfą, elementarus muzikavimas – „tai nesudėtinga, tačiau ne primityvu, ne prasta. <...> paprasta forma geba išreikšti svarbius, meniškai reikšmingus dalykus, tai nėra antrarūšis menas, ji akumuliuoja tai, kas veda į sudėtingų muzikos reiškinių pažinimą“ (Rinkevičius, 1993, p. 175).

Šia programa siekiama išmokyti vaikus taisyklingai, meniškai pagroti kelis kūrinius, lavinti ansamblinio grojimo įgūdžius, leisti vaikams kuo daugiau muzikuoti. Programoje sudaromos sąlygos natų skaitymo, improvizavimo įgūdžiams lavinti. Muzikavimo keliu yra galimybė pagreitinti muzikos teorijos studijavimą, lavinti tembrinę, harmoninę klausą, įtvirtinti ir ugdyti ritmo pojūtį. Moksleiviai skatinami kurti ir realizuoti elementarias kompozicijas, ugdyti muzikinę vaizduotę. Įgijus daugiau grojimo įgūdžių, visi mokiniai, grojantys mokykliniais ir profesionaliais muzikos instrumentais, apjungiami į instrumentinį ansamblį. Didelis dėmesys skiriamas gyvam muzikos kūrinių, skirtų muzikos klausymuisi, atlikimui, demonstravimui, temų grojimui, dainų akompanavimui.

Individualioje programoje remiamasi *diferencijavimo* ir *individualizavimo* principais. Mokiniamis kūrinių parenkami ir pritaikomi pagal sugebėjimus (parašomos individualios partitūros, aranžuotės). Muzikavimas – nėra paprastas procesas. Šis darbas reikalauja sistemingų pratybių ir užima daug laiko. Čia svarbūs *sistemingumo* ir *nuoseklumo* principai. *Meniškumo* principas programoje - vienas svarbiausių. Kūrinius stengiamasi atlikti meniškai, išraiškingai, naudojant įvairias muzikos išraiškos priemones.

Programos naujumas. Individuali programa su sustiprintu muzikavimu yra pritaikyta konkrečiai klasei, atsižvelgiant į tos klasės mokinių muzikalumą, individualius muzikinius gebėjimus ir įgūdžius. Nauja yra tai, jog intensyvinant muzikavimą pamokoje, siekiama apjungti ir kuo optimaliau panaudoti solfedžiavimo, ritmikos, dainavimo įgūdžius, supažindinama su kai kuriais profesionaliaisiais muzikos instrumentais bei mokoma jais groti. Grojimas siejamas su muzikos klausymu (gyvas klausymuisi skirtų kūrinių ar jų fragmentų demonstravimas fortepijonu, esant galimybei, atliekant solo instrumentu su fortepijonu), dainavimu (akompanavimas dainoms fortepijonu, mokykliniais instrumentais), per muzikavimą skatinamas mokinių kūrybiškumas, improvizavimas. Kūrinių iš vadovėlio pritaikomi konkrečiam instrumentui; įvedamos kelios pjesės (parinktos pagal instrumentų specifiką), kurių nėra vadovėlyje. Su klasės instrumentiniu ansambliu siekiama parengti koncertinę programėlę.

Tikslas. Parengti programą su sustiprinta muzikavimo grandimi, kuri padėtų lavinti vaikų muzikinius gebėjimus ir įgūdžius, sutvirtintų bei apjungtų visą moksleivių muzikinę patirtį.

Išeitinė padėtis. Pagal individualią programą, kurioje stiprinama instrumentinio muzikavimo grandis, pradėta dirbti 2004 m. spalio mėnesį. Buvo patikrinti visų klasės moksleivių muzikiniai gebėjimai. Paaiškėjo, jog 7 šios klasės mokiniai labai gerai jaučia ritmą ir gerai intonuota, 14 mokinių užduotis atlieka patenkinamai, 4 mokiniai blogai jaučia ritmą, intonuoja nepatenkinamai. Visa klasė yra judri, aktyvi, daugelio dėstomų dalykų pamokų metu, taip pat ir per muzikos pamoką, šurmuliuoja. Tačiau dainuoti ir muzikuoti labai mėgsta. Kai mokiniai per pamoką būna užimti, nuolatos įtraukti į intensyvią veiklą, ši problema pamažu sprendžiasi. Penki berniukai dainuoja mokyklos jaunučių chore. Penkios mergaitės dainuoja vokaliniame ansamblyje ar chore, šeši iš jų mokosi meno mokykloje.

Šeštųjų klasių moksleivių muzikos žinioms ir įgūdžiams palyginti buvo patikrintos visos šeštosios klasės pagal ritmo pojūtį, muzikos rašto pažinimą, garsų intonavimą, dainelės atlikimo kokybę, pasidomėta, kokiais instrumentais moksleiviai moka groti (pvz. 1 lentelėje). Iš apklausos paaiškėjo, jog 6 a, 6 b, 6 c klasių mokinių muzikalumo lygis yra panašus. 6 d klasės mokiniai blogiau intonuoja ir jaučia ritmą.

1 lentelė

Klasė	Jaučia ritmą	Intonuoja	Daina “Jurgeli, meistrelį”	Groja instrumentu	Bendras muzikalumo rodiklis
6a	68%	59%	52%	24%	51%
6b	84%	67%	68%	8%	56%
6c	69%	61%	60%	29%	55%
6d	45%	57%	48%	8%	42%

Klasės instrumentinį ansamblį sudaro du smuikai, trimitas, pianinas, akordeonas, dvi gitaros, didysis būgnas, profesionalūs mušamieji instrumentai, išilginė fleita, mokykliniai instrumentai – skudučiai, metalofonai, tambūrinas, dūdelės, barškučiai ir kt. Muzikos mokytoja ansamblyje groja smuiku, akordeonu, pianinu, gitara, išilgine fleita, sintezatoriumi ir kt.

Individuali muzikinio ugdymo programa su sustiprintu instrumentiniu muzikavimu

Raseinių Šaltinio vidurinės mokyklos VII a klasei

Mokomieji uždaviniai

Išmokyti vienbalsių, dvibalsių dainų iš vadovėlio *a cappella*.

Išmokyti dainų su pianino, instrumentinio ansamblio pritarimu.

Išmokyti groti melodijų mokykliniais muzikos instrumentais, įjungiant ir profesionaliuosius instrumentus.

Supažindinti su muzikos formomis, stiliais, išraiškos priemonėmis.

Muzikavimą glaudžiai sieti su dainavimu, muzikos klausymusi.

Ugdomieji uždaviniai

Siekti meniško muzikos kūrinų atlikimo, puoselėti moksleivių interpretacinius gebėjimus bei skatinti vaikų kūrybiškumą.

Per muzikavimą lavinti tembrinę, harmoninę, melodinę klausą, ritmo pojūtį, intonavimo įgūdžius.

Tobulinti grojimo muzikos instrumentais bei ansambliško įgūdžius.

Metodiniai nurodymai

Kūrinių partitūros, aranžuotės parengiamos individualiai. Skudučiais, dūdelėmis, mušamaisiais instrumentais vaikai išmoksta groti per pamoką. Mokiniai, grojantys profesionaliais instrumentais, su muzikiniu tekstu supažindinami klasėje, savarankiškai mokosi groti namie. Kas antrą muzikos pamoką visi instrumentai jungiami (mokiniai, instrumentus atsineša į pamoką). Repertuarą sudaro vadovėlyje esantys šokiai, dainelės, nauji kūriniai.

Dainavimo pratyboms, solfedžiavimui pagal rankų ženklus, meniniam dainavimui pamokoje skiriama trečdalis laiko. Muzikos klausymuisi, gyvam kūrinių demonstravimui, aptarimui - 5-10 minučių. Likusį muzikos pamokos laiką (20 min.) užima grojimas, muzikavimas. Šioje grandyje su muzikavimu susilieja ritmika, dainavimas, improvizavimas. Programoje siekiama išlaikyti mokymo grandžių ir formų lygiavertiškumą, užtikrinti visapusišką muzikinių gabumų ugdymą. Sustiprinus muzikavimą, kitos grandys nėra praleidžiamos.

Turinio skiltyje „nauja tema“ atsispindi ir svarbiausias pamokos tikslas, pavyzdžiui:

Aštuntinė pauzė (tikslas - įtvirtinti aštuntinę pauzę).

Opera (tikslas - supažindinti su operos žanru) ir t.t.

LITERATŪRA

1. Balčytis E. (1980). Muzikos pamokos vidurinėse klasėse. Muzika Nr.2. Vilnius : Vaga.
2. Balčytis E. (1986). Muzikos mokymo IV – VIII klasėje pagrindai. Kaunas: Šviesa. P.
3. Balčytis E. (1997). Apie muzikinio ugdymo Lietuvoje sistemą // Mūsų gaida. Nr. 7 .
4. Balčytis E. (1995). Bendrojo lavinimo mokyklos programos. Muzika V – XII klasei. Vilnius.
5. Balčytis E. (2002). Muzika. Vadovėliai VI -VII klasėms. Kaunas: Šviesa.
6. Bendrojo lavinimo mokyklos programos. (2003). Vilnius: Leidybos centras. P. 313.
7. Krakauskaitė V.(1985). In memoriam Carl Orff. Muzika.Vilnius: Vaga. Nr. 5
8. Matonis V.(2000). Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos. Vilnius: Enciklopedija. P. 133
9. Piličiauskas A. (1977). Muzikavimas. Ritmika. Improvizavimas. Vilnius.
10. Rinkevičius Z. (1993). Mokinių muzikinis ugdymas: teorinių pagrindų metmenys Klaipėda : LMA Klaipėdos fakultetai. P. 175.
11. Гродзенская Н. Л. (1975). Школьники слушают музыку. Москва: Музыка С. 20.

Turinys

Pamokų skaičius	Nauja tema	VI klasės mokymo turinys				
		Daina- vimas	Intonacinės ir ritminės klausos lavinimas	Muzikos klausymasis	Sustiprintas muzikavimas	Temos dalykų ryšiams
Mėnuo 1	2	3	4	5	6	7
Rugsėjis 1	Kartojimo pamoka.		Melodinių pratimų solfedžiavimas. Ketvirtinės, aštuntinės natos. Pratimai pagal rankų ženklus.		I. Petrošiaus „Skudutininkų pasveikinimas“.	
Rugsėjis 1	Melodinės slinktys.	„Dainų dainelė“, „Dainelė apie riešutus“.	Pratimai iš kopetėlių. Pratimai su ketvirtine nata, ketvirtine pauze, aštuntine nata.		I. Petrošiaus „Skudutininkų pasveikinimas“, ostinatinis pritarimas dainai „Riešutai“.	
Rugsėjis 1	Aštuntinė pauzė.	„Augo putins“, „Ėd, ralio“.	Intonacinės slinktys. Pratimų solfedžiavimas. Do mažorinės gamos įtvirtinimas.	B. Dvariono „Piemenukai“. H. Berlioza „Fantastinės simfonijos“ III dalis.	„Piemenukų“ pradžios grojimas skudučiais, „Ėd, ralio“ grojimas dūdelėmis.	Pieme- nukų tema literatū- roje.
Rugsėjis 1	Programinė muzika.	„Audėjė- lė“.	Piemenukų melodijų solfedžiavimas. Dvibalsė kadencija. Aštuntinė pauzė stiprioje takto d.	K. Debiusi „Mažas piemenukas“, J. Juzeliūno „Antrosios simfonijos“ II dalis.	Grojimas mušamaisiais instrumentais. Pritarimas dainelei „Audėjėlė“.	
Spalis 2	Muzika apie piemenukus. Lietuvių I. dainų dvibalsės kadencijos.	„Šiū namo“ dainavi- mas dviem balsais.	Pratimai iš ritminių lentelių. Dainos „Piemenukas“ solfedžiavimas. Ritminių darinių kūrimas.	Klausytų kūrinių kartojimas. Terminologija. Gyvas temų grojimas.	Išmuktų kūrinių kartojimas. Dainelės „Piemenukas“ grojimas dūdelėmis.	Naš- laičių dalia.
Spalis 1	Siuita.	„Oi tu, strazde“ daina- vimas kanonu.	Pratimai su aštuntine pauze stipriojoje takto dalyje. Solfedžiavimas pagal rankų ž.	K. Sen - Sansas „Žvėrių karnavalas“.	Lietuvių I. šokio „Klumpakojis“ I d. mokymasis. Ritminės improvizacijos.	Paukš- čiai, žvėrys gyvenime ir mene.

Spalis 1	Kurso įtvirtinimas.	„Prie mokyklos “ su pianino pritarimu	Dvibalsė kadencija, pratimai pagal rankų ženklus. Pratimai su aštuntinėmis pauzėmis.	Klausytų kūrinių kartojimas. Temų grojimas pianinu.	„Klumpakajo“ mokymasis balsais.	
Lapkritis 2	Ketvirtinės su tašku ir aštuntinės ritminis darinys.	„Padai- nuosime sustoję“.	Intonacijos su nauju ritiniu dariniu. Pratimai: ketvirtinė su tašku.	Sen-Sanso „Gulbė“. Gyvas pjesės demonstra- vimas pianinu ir solo smuiku.	„Padainuosime sustoję“ pritarimas. Ritminis pritarimas valsui, polkai, maršui. „Klumpakajo“ part. jungimas.	
Lapkri- tis 2	Siuita	„Vijo lizdą“.	„Vai aš siratėlė“ solfedžiavimas dviem balsais.	B. Dvariono „Žiemos eskizai“, gyvas pjesių demonstravimas.	„Vijo lizdą“ pritarimas, „Galalių gegužinė“ mokymasis.	Žiema tikro- vėje ir mene.
Gruodis 2	Fortepijonas, klavišiniai instrumentai Oktava. Klaviatūra.	„Tyli naktis“, „Džiaugs mingų Šventų Kalėdų“.		Gyvas temų grojimas, analizavimas. („Žiemos eskizai“), „Tyli naktis“.	„Tyli naktis“ instrumentinis pritarimas“, $\frac{3}{4}$ ritminis darinys.	Tikyba.
Gruodis 1	Kartojimo pamoka.	Kalėdinės dainos.	Ritmo lavinimas iš klausos. Dvibalsis dainavimas iš kopetėlių.	„Naujieji metai“. Kūrinio demonstravi- mas pianinu.	Kūrinių kartojimas. Kalėdinis koncertas.	Tikyba.
Sausis 1	Minorinė dermė. Re minorinė gama.	“Beauš- tanti aušrelė”.	Pratimai minorinėje dermėje,	Opera „Pilėnai“. „Eglės ir Mirtos duetas“.	“Galalių gegužinės” mokymasis. “Tūto strazdeli” improvizacija skudučiais.	Lietuva senovė- je, Pilėnų legenda.
Sausis 2	Opera. Arija.	“Beauštan- ti aušrelė”, “Bėkit, bareliai“, „Oi lekia lekia“.	Re minorinės gamos solfedžiavimas. Si bemolis, diezas, bekaras. Ketvirtinė su tašku ir aštuntinė.	„Pasveikinimo choras“, „Ūdrio d.“ (gyvas groji- mas). „Margirio arija”, “Baigiamoji scena”.	“Liaudiškas maršas“. Įvairių instrumentų jungimas.	Istorija.
Vasaris 1	Tonas ir pustonis.	“Aina žmonys rugius pjovali”.	Melodinė slinktis su tonais ir pustoniais.	Operos “Pilėnai” kartojimas.	“Pjesės“ mokymasis.	
Vasaris 2	Fa mažorinė gama.	„Audėjų daina.“	Dvibalsė minorinė kadencija.	Baletas “Eglė žalčių karalienė”.	“Dunoj upe, lylio” grojimas dūdelėmis. „Pjesės“ kartojimas.	Pasaka apie „Eglę žalčių karalie- nę”.

Vasaris 1	Baletas.	“O kai aš”.	Fa mažorinės gamos trigarsis. Ritminė improvizacija.	Ištraukos iš baletu „Eglė žalčių karalienė”. Temų gyvas grojimas.	“Tarnavau , vargavau” intarpo skudučiavimas. “Galalių gegužinės“ partijų jungimas.	
Kovas 2	Velykinės giesmės, dainos, lalavimai.	“Aleliuja”, “Linksma diena“.	„Supkit, meskit“ solfedžiavimas. „Kalvelio“ ritminiai dariniai.	Baletu fragmentų klausymasis.	Kūrinių kartojimas. “Kalvelio“ mokymasis.	
Kovas 1	Paauskštintas apatinis VII l. minore.	“Sėdžiu po langeliu”.	Slinktis su VII paauskštintu laipsniu minore. Dariniai su aštuntine pauze.	Baletu fragmentų klausymasis	Kūrinių kartojimas. Instrumentų jungimas.	
Balandis 2	Dainos apie mamą.	“Mama”, “Tu mano motinėle”.	Trijų balsų kadencija. “Kalvelio” ritmin. dariniai.		“Kalvelio” mokymasis skudučiais ir kt. instrumentais.	
Balandis 1	Simfonija.			Mocartas. “Vaikiškoji simfonija“ . I dalis.	“Simfonijos” motyvų grojimas įvairiais instrumentais. Ritminė improvizacija “Simfonijos” t.	
Balandis 1	Simfoninis orkestras. Dirigentai.		Trijų balsų kadencijos įvirtinimas. Dariniai iš “Simfonijos”.	II dalis. Menuetas. III. Dalis. Finalas.	“Kalvelio” mokymasis. Improvizacija “Simfonijos” tema.	
Gegužė 1	Simfoninio orkestro instrumentai	“Aviža prašė”.	Dainavimas dviem balsais. Dvibalsės, tribalsės kadencijos.	“Vaikiška simfonija”. Kūrinio gyvas demonstravimas.	Pritarimas skudučiais dainai “Aviža prašė”.	
Gegužė 1	Klausytų kūrinių pageidavimų koncertas.	“Čia tėvynė, čia mama”, “Aš prisimenu namelį”.			Išmuktų kūrinių grojimas: “Klumpakojis”, „ Pjesė“, “Kalvelis”.	
Gegužė 2	Kartojimo pamokos.	“Valtelėje”, “Vilkas ir septyni ožiukai”. Mėgstamiausios dainos.			Kūrinių kartojimas. Koncertas.	

Turinys

Pamokų skaičius	Nauja tema	VII klasės mokymo turinys				
		Daina- vimas	Intonacinės ir ritminės klausos lavinimas	Muzikos klausymasis	Sustiprintas muzikavimas	Temos dalykų ryšiams
Mėnuo 1	2	3	4	5	6	7
Rugsėjis 1	Kartojimo pamoka.	„Lietuva brangi“. Dainų kartojimas.	Intonacinės slinktytys. Pratimai pagal rankų ženklus.		Improvizacija ritminiais instrumentais.	
Rugsėjis 1	Homofoninė muzika. Homofoninės muzikos atsiradimas.	„Tekėjo saulelė“.	Pratimai iš kopetėlių. VI klasės kurso kartojimas.	Klausytų kūrybių kartojimas.	L. I. d. „Tekėjo saulelė“ pritarimo skudučiais mokymasis.	Viduramžių kultūra.
Rugsėjis 1	Monodinė muzika. Choralas. Polifoninė, homofoninė muzika.	Choralo „Rūsčią dieną“ dainavimas iš klausos.	Intonacinės slinktytys. Pratimų solfedžiavimas.	G. Arciečio himnas „Ut re mi“.	L. I. d. „Tekėjo saulelė“ pritarimas skudučiais.	
Rugsėjis 1	Melodija. Melodijų rūšys pagal skambėjimo pobūdį.	„Sulveigos daina“.	Tempai. Pratybos <i>lento</i> , <i>allegro</i> , <i>antante</i> , <i>vivo</i> tempais.	E. Grygo „Sulveigos daina“. Dž. Rosinio „Figaro kavatina“.	„Sulveigos daina“. Gyvas grojimas. Pritarimas dainai. „Parafrazės“ mokymasis.	H. Ibseno Drama „Peras Giuntas“.
Spalis 2	Harmonija. Pritarimų melodijai variantai, akompanimentas.	L. van Bethovenno „Džiaugsmo temos“ dainavimas.	Dvibalsės kadencijos. Tribalsių akordų dainavimas.	L. van Bethovenno „Džiaugsmo tema“ iš IX simfonijos finalo.	L. van Bethovenno „Džiaugsmo temos“ iš IX simfonijos grojimas.	
Spalis 1	Intervalai: gr. 1, d.2, m.3, gr.4.	„Kur balti keliai“.	Intervalų dainavimas. Ritminis pritarimas dainoms.	F. Šopenas. „Polonezas A – dur“.	„Džiaugsmo temos“ iš IX simfonijos kartojimas.	
Spalis 1	Intervalai: gr.5, d.6, d.7, gr.8. Konsonansai. Disonansai.	„Rūta žaliuoj“.	Intervalų dainavimas. Melodinis diktantas.	Klausytų kūrybių kartojimas. Temų grojimas pianinu.	Instrumentinis pritarimas įvairiais instrumentais. „Galalių gegužinė“.	

Lapkritis 2	Kurso įtvirtinimas. Geriausi Lietuvos ir pasaulio dainininkai.	„Gražus mūsų jau- nimėlis“, „Čiulba ulba paukšte- lis“.	Intonacijos su nauju ritminiu dariniu. Tribalsė kadencja.	E. Kapua „O , mano saule“.	L. I. sutartinė skudučiams „Atžagarinė“. „Galalių gegužinė“.	Pokal- biai apie žmo- gaus talentą.
Lapkritis 2	Muzikos kūrinių sandara. Vienos dalies muzikos kūriniai. Sinkopė.	„Keliali- ėjau“, „Va- karo daina“, „Pieme- nukas“.	Trijų aštuntinių metras. Sekundinis derinimas.	M. K. Čiurlionio „Preliudas a- moll“.	„ Tu girele Lietuvos“ skudučiavimas. „Parafrazė“.	Čiurlio- nis – lietu- viškos muzi- kos ir dailės kūrė- jas.
Gruodis 2	Dviejų, trijų dalių muzikos kūriniai.	J. Nauja- lio „Gul ant šieno“, „Varpe- liai“, „Sveikas, Jėzau “	Pratimų su sinkopės ritminiu dariniu įtvirtinimas. Ritminis diktantas.	B. Dvariono „Mažojo preliudo“ gyvas grojimas, analizavimas.	„Vaikų polka“.	
Gruodis 1	Trijų dalių sudėtinės formos kūriniai.	Kalėdinių dainų kartojimas.	Ritmo lavinimas iš klausos. Dvibalsis dainavimas iš kopetėlių.	Kūrinių temų kontrolinis darbas.	Kūrinių kartojimas. „Galalių gegužinė“, „Parafrazė“.	Kalė- dos . Naujie- ji Metai.
Sausis 1	La minorinė gama, trigarsis.	„Raibi gaide- liai giedojo“.	Pratimai iš rankų ženklų minorinėje dermėje.	P.Čaikovskio „Barkarolė“. Gyvas grojimas.	„Vaikų polkos“ įtvirtinimas.	
Sausis 2	Lyriniai žanrai: noktiurnas, svajonė, serenada, lyrinė pjesė.	Liaudies dainų solfedžiavi- mas. „Atsiliepk dainoj“.	Įvairių ritminių darinių kartojimas.	M.K.Čiurlio- nio „Noktiur- nas“. F.Šuberto „Serenada“. Temų gyvas grojimas, analizavimas, dainavimas.	„Vaikų polkos“ partijų jungimas .	Poezi- ja, gamta.
Vasaris 1	Kanonas.	„Augo putins“.	Solfedžiavimas iš natų. Diktantas.	B. Dvariono „ Prie ežerėlio“.	„Vaikų polka“.	
Vasaris 2	Variacijos . V.A. Mocarto „Variacijos“	Prancūzų I. daina „Piemenė- lis“.	Sol mažorinė gama.	V. A. Mocarto „Variacijos“. Gyvas grojimas, analizavimas.	„Variacijos“. Grojimas įvairiais instrumentais.	Mocarto asme- nybė. Genia- lumas.

Vasaris 1	Šešioliktinės natos.	„Negrų lopšinė“. „Atsiliepk dainoj“.	Sol mažorinės gamos trigarsis. Ritminė improvizacija.	N. Rimskis – Korsakovas „Kamanės skridimas“.	„Muzikinis sveikinimas“.	Amžino judėjimo idėja.
Kovas 2	Rondo. Klavesinas.	„Atsiliepk dainoj“.	Pratimai iš rankų ženklų, ritminės improvizacijos.	F. Kuperenas „Javų pjovėjai“. Gyvas grojimas, analizavimas.	„Muzikinis sveikinimas“.	XVII a. Prancūzijos kultūra. Barokas.
Kovas 1	Velykų dainos.	„Aleliuja“ „Velykų varpai“.	„Supkit, meskit“ solfedžiavimas.		Kūrinių kartojimas. Instrumentų jungimas.	
Balandis 2	La minorinė tonacija.	„Uždainuokim mes visi“.	Trijų balsų kadencija. Ritminis diktantas.	L. Dakenas. „Gegutė“.	Muzikavimas skudučiais ir kt. instrumentais.	
Balandis 1	L. van Bethovenas. „Elizai“.	„Lopšinė“	„Uždainuokim mes visi“ solfedžiavimas.	„Elizai“. Gyvas grojimas.	Kūrinių kartojimas.	
Balandis 1	Sudėtiniai ir kintamieji metrai.	„Kurapkytė ru - giuos“, „Lopšinė“	Trijų balsų kadencijos įtvirtinimas. Ritminis diktantas.	N. Paganinis „Amžinas judėjimas“.		
Gegužė 1	Dainos mamytei.	„Mamai“, „Dovana mamytei“.	Solfedžiavimas dviem balsais. Dvibalsės, tribalsės kadencijos.	N. Paganinis „Amžinas judėjimas“.	Instrumentinis pritarimas dainai .	
Gegužė 1	Klausytų kūrinių pageidavimų koncertas.	„Atsiliek dainoj“, „Visiems mažiems ir dideliems“.	Ritminė improvizacija. Melodinis diktantas.	N. Paganinis „Amžinas judėjimas“.	Išmuktų kūrinių kartojimas: „Pasveikinimas“, „Vaikų polka“ , „Galalių gegužinė“.	
Gegužė 2	Kartojimo pamokos.				Koncertas.	